

הקדמה

ללומד היקר,

הווי יודע שאין בסיכומיי אלא ולו חידוש אחד. כל דבריי אינם אלא דברי רבותינו הראשונים והאחרונים ז"ל. ע"כ תדע שאין בי לא תורה ולא חוכמה אלא רק רצון טוב לעזור לשאר הנבחרים בבחינות ההסמכה של הרבנות הראשית.

ראה ראיתי שתי תופעות ללומדי סימני הבקיאות:

האחת, לימוד חד פעמי ולא יסודי של כל הסימנים. לומדים רבים מרגישים צורך לחזור ולשנן היטב את סימני העיון, ובצדק, ולכן אינן מסוגלים להשקיע זמן רב בסימני הבקיאות.

השנייה, לימוד סימני הבקיאות הנפוצים כגון דיני הבדלה, קידוש, תפילה, הדלקת הנר וכולי. שוב, טעמים עימם- מפאת קוצר הזמן והיכולת.

על כן ראיתי לנכון להתחיל סיכום יסודי ומתומצת של כל סימני הבקיאות. מטרתי המרכזית הייתה להעניק סיכומים שבעזרתם יכול הלומד להקיף את כל החומר בקריאה רציפה ויחסית מהירה. הווי יודע שהשתדלתי ככל יכולתי לתמצת אולם פעמים רבות נדרשת הבנה מעמיקה לסעיף מסוים ולכן הבאתי את דברי המ"ב במלואם. הסיכום כולל בתוכו את דברי השו"ע והרמ"א באופן קריא ומהיר ואת דבריו הטהורים של המ"ב. הביה"ל הוכנס באופן מתומצת ומסכם. לא פגעתי במבנה היסודי של דברי רבותינו.

כרגע, עבודה חלקית מוגשת ללומד אולם בע"ה אוסיף לסיים את המלאכה אשר התחלתי.

למותר לציין כי אשמח מכל ליבי לכל הערה באשר היא לכתובת המייל שלי:

SHAYWEIZI@GMAIL.COM

אין שום איסור להשתמש בסיכומים אלה לרבות הפצה, פרסום וכהאי גוונא.

את עבודתי הדלה שמחתי להקדיש לע"נ הקדושים:

מו"ר הרב חנן פורת ז"ל

חברי האהוב אבישי יצחק בן משה אריה הי"ד

זהבה אורטל בת ציפורה

קרובי משפחתי

ת.נ.צ.ב.ה

"ויהי נועם ה' אלוהינו עלינו מעשה ידינו כוננה עלינו מעשה ידינו כוננהו"

סיכום סימני הבקיאות- הל' שבת

סי' רמב" - כבוד שבת

א'- כולם חייבים בכבוד השבת אפילו מי שהשעה דחוקה לו. לא נאמר עשה שבתך חול וכו' אלא למי שהשעה דחוקה לו ביותר (מ"ב: שיש לו רק מזון ב' סעודות. אדם שהשעה דחוקה לו הוא אדם שאינו לו אפילו משכונות להלוות וללא משכון לא יוכל להשיג כסף לשבת אך אם יכול ללוות- ילווה כדי שלט יתבטל ממצוות עונג שבת ויסמוך על דברי חז"ל: "בני, לוו עלי ואני פורע". שעה"צ: כך סוברים הב"ח והגר"א לעניין הלוואה אך ב"עטרת זקנים" משמע שאם משער שלא יהיה לו כיצד לפרוע- לא ילווה) **צריך לצמצם בשאר ימים לכבוד השבת. עזרא תיקן לכבס הבגדים לכבוד השבת מיום חמישי** (מ"ב: ע"כ יזהר לא ללכת באותו בגד כמה שבתות). **רמ"א:** נוהגים ללוש שיעור חלה לכבוד שבת ויו"ט. נהגו במקצת מקומות לאכול פשטידה בליל שבת זכר למן- ולא ראיתי לחוש לכך. (ביה"ל: דווקא בשבת לא בגלל שבשבת לא ירד המן ועושים לו זכר אלא זו דוג' ליום שכולו שבת לעתיד לבוא. וכ"כ לא יפה עושים מי שקונה חלות לשבת מנחתום ולא מכין חלות בעצמו דמקטין כבוד שבת. מ"ב: אפילו מי שדחוק ביותר לא יפחות מג' סעודות וכסא דהרסנא {מאכל הנעשה מדגים}).

סי' רמג' - השכרת שדה ומרחץ לגוי

א'- סתם מרחץ ותנור אינם ניתנים לאריסות (אריסות היא חלוקת הרווחים בין בעה"ב לעובד) **ולכן אסור להשכיר** (השכרה היא מצב בו כל הרווחים הולכים לעובד ובעה"ב נוטל שכר קבוע כל שנה) **אותם לגוי מפני מראית העין** (מ"ב: מעיקר הדין בשכירות שרי שהרי אין כאן איסור שבת כי הם מושכרים לגוי אלא שאסור מפני שנקראת על שם ישראל ויאמרו הבריות ששכיר יום הוא ועושה שליחות ישראל לחלול שבת) **אבל שדה ורחיים מותר לשוכרם שכן דרך העולם** (ביה"ל: או המנהג המקובל) **לתת אותם בשכירות- ואין לחוש למראית העין. רמ"א:** ומותר לשוכרם אפילו באריסות, דהיינו שיש לישראל חלק ברווחים- ג"כ שרי. (מ"ב: ודווקא אם נותן לגוי חלק מהתבואה, אבל אם רק שכרו לעבודה ואת כל התבואה נוטל היהודי- למרות שמעיקר הדין שרי, יחשדו ששכרו ליום ולא לאריסות כי לא נטל הגוי חלק בתבואה. אם משכיר לגוי מרחץ ונוטל היהודי רווחי השבתות של השנה- מדינא אסור (ולא רק חשש). וכן אם עושה כן ברחיים, כי כל יום עבודה חשוב הוא בפני עצמו ועובד עבור ישראל, משא"כ בדברים כדוגמת שדה- שהמלאכה קצובה מראש וניתן לעשותה בכל יום)

ב'- מרחץ ותנור שנתפרסמו שהם של ישראל אולם ידוע שמשכירם לגויים וכן אם מנהג רוב אנשי מקומו להשכיר אותם לגויים- מותר להשכירם או לתת אותם באריסות. רמ"א: ואפילו אם יהודי שכר מגוי והשכיר לגוי אחר שרי (מ"ב: י"א דווקא שלא ישב בו ישראל והא"ר מקל אפילו אם ישב בו ישראל ובבה"ל פסק כא"ר), שהרי אין שם ישראל עליו. וכן מרחץ הנמצא בחצרו וכולם יודעים שרק בני ביתו רוחצים שם- שרי שכולם יודעים שבשבת השכירו לגוי (מ"ב: אבל אם רוחצים שם גם אנשים אחרים- אסור, דנתפרסם המרחץ ונקרא ע"ש ישראל ויבואו לחושדו כדלעיל). אם עבר והשכיר היכא שאסור- י"א ששכרו מותר וי"א ששכרו אסור- וכן עיקר (מ"ב: ולא פליגי. דאם אסור רק משום מראית העין- שכרו מותר. ואם אסור מעיקר הדין- אסור)

סי' רמד' - אילו מלאכות יכול הגוי לעשות עבור ישראל

א'- במלאכת תלוש הנעשית בצנעה שאין הכול יודעים שהיא עבור ישראל (מ"ב: ואפילו ברבים שרי אם אין יודעים שזה עבור ישראל)- **אם קצץ לגוי דמים- שרי לעשותה** (מ"ב: דכיוון דקצץ הגוי עובד על דעת עצמו להשלים מלאכתו ולישראל אין קפידא מתי יסיים). **אבל למלאכה המפורסמת שהיא עבור ישראל- אסור אפילו אם קצץ, שהרואה אינו יודע שקצץ ואיכא מראית העין. וסתם מלאכה בדבר המחובר (קיר או חצר) היא מפורסמת ולכן אסורה** (מ"ב: ולמרות שסתם שדה לאריסות ואין מראית העין כדלעיל בסי' הקודם, שאני התם שאם יחקרו יגלו שגם לגוי יש חלק באריסות משא"כ הכא שאין הגוי נוטל חלק ברווחים, רק עובד בשדה, יחשדו ששכיר יום הוא אצלו). **רמ"א:** ואפילו אם דר בין הגויים אסור כי יש לחוש לאורחים הבאים שם שיחשדוהו (מ"ב: מחמירים עליו כי הוא גר שם אבל אם רק מלאכתו

נעשית שם- שרי לפי המבואר בשו"ע מיידי) **שו"ע: ואם רק המלאכה הייתה מחוץ לתחום וגם אין עיר אחרת בתוך תחום המלאכה- מותר.** (מ"ב: דתו ליכא משום מראית העין)

ב'- אסור לגוי לפסול אבנים או קורות של ישראל אפילו בביתו שלו משום שזה לצורך מחובר. ואם עשה כן- לא ישקעם בבניין (ביה"ל: בטור נכתב שאסור לשקעם ושינה המחבר לומר שרק נכון להחמיר בכך וזה לא אסור. מ"ב: ודווקא אם הם של ישראל אבל אם הם של הגוי וישראל רק אמר שייקח ממנו חלק מהם- שרי, כי לא ניכר חלקו של ישראל. ואפילו אם זה לצורך ישראל שרי בבית הגוי כל עוד זה לא מוגדר כשייך לישראל) **רמ"א: י"א שגם בקורות, אם לא ניכר שהם של ישראל- שרי.** (מ"ב: משמע מכמה אחרונים שפוסקים להקל כ"י"א. ואפשר שגם המחבר מסכים לכך. והקלו רק באבנים וקורות שהם כעין מחובר אבל במחבר ממש, אפילו לא ידוע שהוא של ישראל- אין להקל)

ג'- גויים שבנו לישראל בית בשבת באיסור (מ"ב: בקבלנות בתוך התחום זה אסור רק משום מראית העין אולם אם שכרם ליום- אסור מדינא ואסור לו לעולם ולאחרים בכדי שיעשו ויש מתירין גם לו בכדי שיעשו)- **נכון להחמיר לא להיכנס אליו.** **רמ"א:** ואם התנה עם הגוי לא לעבוד בשבת והגוי עבד בעל כורחו- שרי. (מ"ב: לדינא אין להקל בכך כי זה מחובר ובפרהסייה- וצריך למחות בו. הא"ר: לא צריך לשלם לו כדי שיפסיק לעבוד. ומשמע- שאם לא התנה מראש שלא יעבדו בשבת צריך לשלם לו שיפסיק)

ד'- מלאכת פרהסייה, אפילו מטלטלין- דינה כמלאכת מחובר (מ"ב: מדובר במקרה בו עובד לא ברשותו של ישראל משום שאם היה עובד ברשותו של ישראל, אפילו מטלטלין היה אסור. ובצנעה אין להחמיר במטלטלין)

ה'- אם השכיר גוי לשנה או שתיים שיכתוב או יארוג לו- שרי אפילו עובד בשבת, שהרי עובד בכל עת שירצה ונחשב כאילו קצץ לו (מ"ב: המג"א: אם שכרו לעבוד אצלו באריגה בכל עת והוא עובד בכל עת שירצה- שרי, אך אם שכרו לארוג לו תמיד- אסור למרות שאינו מדקדק עימו על כל יום, משום שאנו אומרים שישראל מרוויח בעשייתו. ה"ט"ז: גם באופן זה שרי ובלבד שלא יקפיד עימו על כל יום) **ובתנאי שלא יחשוב עימו כל יום ולא יעשה את המלאכה בבית ישראל. ויש מי שאוסר בשכירות לזמן (הראב"ד).** **רמ"א:** דווקא ששכרו למלאכה מיוחדת כאריגה או כתיבה אבל שכרו לכל מלאכה שיצטרך- אסור (מ"ב: משום שקרוב הדבר שישראל יצטרך שיעבוד מהר עבור המלאכה הבאה וייהנה ישראל מחילול שבת. ולכן אסור להעסיק שפחה לעשות מלאכת אדוניה שהרי היא מיועדת לכל המלאכות. ואם עושה מלאכת עצמה- שרי)

ו'- יהודי שקנה נקודת מכס ושכר את הגוי לקבל מכס בשבת- שרי אם עושה בקבלנות דהיינו שאומר לגוי: לכשתגבה כך וכך תקבל כך וכך (מ"ב: למרות שזה בפרהסייה וגם שם ישראל עליו התיירו משום שאדם בהול על ממונו ויבוא לכתוב פתקי הכנסות. וא"כ, במכס שלא כותבים בו כגון שגובים פירות- אסור. אולם ה"ט"ז והמג"א הקלו גם בכך) **רמ"א:** וכן שרי אם את כל הכנסות השבת ייקח הגוי לעצמו ולא חוששים למראית העין במקום פסידא. ויזהר לא לשבת אצל הגוי בשבת לבדוק פעולתו והכנסותיו. (המ"ב: ה"ט"ז: אסור לשבת שם בכדי לקבל דו"ח כספי אבל סתם לשבת לשמור שלא יגנוב ממנו הגוי- שרי)

סי' רמה'- דיני ישראל וגוי שותפים

א'- ישראל וגוי שיש להם שותפות בעסק. אם התנו מההתחלה שהגוי עובד בשבת ונוטל את הרווחים וישראל עובד כנגדו יום אחד בחול (מ"ב: ואסור שישוו אח"כ הכנסותיהם כי זה שכר שבת) **ונוטל את הרווחים- שרי.** (מ"ב: התנאי פועל בעצם שמעולם לא הוטלה על ישראל עבודת שבת ואין הגוי שלוחו. וגם אם לא התנו ובשבת עובדים גויים אחרים- שרי כי אין חשש שהם שלוחיו) **ואם לא התנו- נוטל הגוי שכר כל השבתות והשאר חולקים. ואם שכר שבת לא ידוע- נוטל הגוי שביעית מהרווחים והשאר חולקים.** **רמ"א:** ויש מתירים השכר בדיעבד אפילו לא התנו וחלקו סתם (מ"ב: רק אם אגלאי מילתא שאין הוא שלוחו של ישראל. ואם אין לגוי שותפות בגוף התנור אלא רק ברווחים- אסור ואפילו התנה עימו בתחילה. אבל בהבלעת ימים כשהתנו מתחילה- שרי גם בזה) ובהפסד גדול יש לסמוך על כך. ו"א שהני מילי כאשר כל אחד מהם עובד ביום המיוחד לו אבל אם הם עובדים כל יום ביחד ורק בשבת הגוי עובד לבד- שרי כי אין לישראל הנאה במלאכה שאינה מוטלת עליו (מ"ב: הנאת ישראל היא רק

ממילא כי הגוי רק להנאת לעצמו. וגם הווי כאריס שמותר מדינא וגם אין לחוש למראית העין כי הכול יודעים שיש לגוי חלק בו) ומ"מ ייטול שכר שבת בהבלעה.

ב'- אם התנו בתחילה כדלעיל ובשעת החלוקה נתרצה הגוי לחלוק שווה בשווה- שרי. (מ"ב: אין לכסף זה שכר שבת כי אנו אומרים שזו מתנה בעלמא מהגוי ודווקא שהתרצה בסתמא אבל אם ישראל בא איתו חשבון יש לאסור לדעת הראב"ד כי התגלה למפרע שהתנאי היה רק הערמה בעלמא. ודעת רש"י ותוס' להקל בכך).

ג'- קנו ולא התנו בתחילה יש תקנה ע"י שיחזיר להם המוכר דמי הקרקע או שימכרו אותה לאיש אחר (מ"ב: וצריך קניין כדין מחדש) ויחזרו ויקנו בשותפות וייתנו בשעת הקנייה. נשתתפו ולא התנו- יחזור כל אחד וייטול חלקו ואח"כ יחזרו להשתתף עם תנאי. ואם קיבלו קרקע לעשות בה מלאכה בשותפות- יבטלו השיתוף ויחזרו להשתתף עם תנאי. רמ"א: ואם ירצה להשכיר לגוי חלקו או בקבלנות- שרי כמו במכס. (מ"ב: הרבה אחרונים נתקשו שהרי המכס שרי רק משום הפסד מרובה! ותירץ המג"א: שרוצה הרמ"א לומר שמשכיר לו בשבתות בהבלעה עם כמה ימי חול וכן בקבלנות לא ייחד לו את השבת לעבודה אלא סתם אמר: כשתרוויח כך וכך תקבל כך וכך. עיקר החידוש של הרמ"א שכאן לא חוששים למראית העין כי ידוע שיש לגוי חלק בו).

ד'- אם עובדים שניהם יחד ביום חול ורק בשבת הגוי עובד לעצמו (דשרי באופן זה כי אין המלאכה מוטלת על ישראל) וישראל נוטל שכרו בהבלעה, יכול ישראל לתת מעות לגוי להתעסק בהם למרות שיעסוק עימם בשבת, ומכוון שלא ניכר ששם העסק רק של היהודי וגם אין מלאכה זו מוטלת על ישראל- חולק עימו ישראל השכר בשווה. (מ"ב: ושרי רק אם מתעסק עם המעות בעצמו וישראל לא אומר לו דבר) רמ"א: אבל אם כל אחד עובד ליומו- אסור (מ"ב: דמכוון שישראל עובד ביום ראשון הגוי נחשב כשלוחו ליום שבת. ואם התנו בתחילה- שרי כבסעי' א').

ה'- מותר ליתן סחורה לגוי אם קצץ לו שכר ובלבד שלא יאמר לו למכור בשבת (מ"ב: ואם יום השוק הוא בשבת אפילו בסתמא אסור). תנור שלקח ישראל מגוי כמשכון והגוי קיבל על עצמו שאת הרווחים מהתנור ייתן לישראל בריבית כדי לכסות חובו (יש מצווה להלוות את הנוכרי בריבית: "את הנוכרי תשיך")- מותר לישראל ליטול את הרווחים שיכניס בשבת (מ"ב: ואפילו לא בהבלעה) כי על משכון אין שם בעלים והוא שייך עדיין לגוי וגם אין ישראל אומר לו לעבוד והוא עובד אדעתא דנפשי.

ו'- אם אפו גויים בתנורו של ישראל בשבת בעל כורחו ונתנו לו פת בשכר השימוש בתנור (מ"ב: לא דווקא פת אלא גם מעות)- אסור לו ליהנות מכך. (מ"ב: מיירי שאפו בו רק בשבת אבל אם אפו בו גם בשאר ימים- שרי לקבל שכר זה כי הוא בהבלעה וזה מותר אפילו אם האפייה נעשתה מרצונו ועבר איסור כשהשכיר להם- מ"מ בדיעבד שרי השכר, כי זו רק מראית העין)

ס' רמ"ו- דיני השאלה והשכרה לגוי בשבת

א'- מותר להשאיל או להשכיר כלים לגוי למרות שעובד בהם בשבת- שאין אנו מצווים על שביתת כלים (מ"ב: זו שיטת הר"י והרמב"ם שמסבירים את התוספתא: "לא ישכיר כליו לגוי בער"ש וברביעי וחמישי- מותר", כשיטת ב"ש, שיש ציווי על שביתת כלים כמו על שביתת בהמה, אולם הלכה כב"ה- ושרי. ומ"מ חייב לקבל שכרו בהבלעה ולא על שבת לחוד). **ו"א שכל כלי שעושים בו מלאכה כגון מחרשה** (ביה"ל: נקט מחרשה לאפוקי כלים שעומדים למלאכת דרבנן דשרי, כיוון שהווי רק שבות דשבות. מ"ב: אולם מצד שני י"ל דלאו דווקא מחרשה אלא אפילו כלים שאין עושים בעצמם מלאכה כגון קדרה- גם אסור ובא לאפוקי כלי שאין עומד לעשות מלאכה כלל כגון טלית, דשרי להשכיר אפילו בער"ש), **אסור להשכיר לגוי בער"ש וביום חמישי מותר** (מ"ב: זו שיטת ר' יונה שמסביר שהתוספתא הנ"ל היא לכ"ע ולא מטעם שביתת כלים אלא מפני שנראה כשלוחו של ישראל לעשות לו מלאכה. אולם ביום חמישי שרי כי לא מחזי כשלוחו של ישראל) **ובלבד שייטול שכרו בהבלעה** (מ"ב: ליטול שכר שבת לבד אסור אפילו בכלי שאינו עומד כלל למלאכה). **ולהשאיל מותר אפילו בער"ש** (מ"ב: דמכוון שאין רווח ליהודי במלאכת הגוי לא מחזי כשלוחו) **רמ"א:** וכן עיקר כסברא אחרונה (ר' יונה). ומותר להשאיל בער"ש (ביה"ל: מג"א: אפילו כלים שעומדים למלאכה ממש. ורע"א מוסיף: כלים שלא עומדים למלאכה אפילו בשבת שרי להשאיל)

ואפילו אם כשמשאל מתנה עם הגוי שיחזור וישאל ממנו לכשיצטרך- שרי ולא אמרינן דהווי כשכירות (מ"ב : הייתה הוזהר אמינא שייחשב כשכירות ואסור- קמ"ל דשרי להתנות תנאי זה. ביה"ל : אולם אם מתנה עימו שישאל לו ליותר מים אחד- צ"ע אם שרי)

ב'- בער"ש, כל זמן שלא ניתן להוציא החפץ מפתח ביתו של היהודי קודם חשיכה- אסור להשאל שום כלי לגוי מפני שהרואה יסבור שישאל ציוהו על כך. (מ"ב : אפילו כלים שאין עומדים למלאכה כלל- אסור לכ"ע. ואפילו שהיום אין רה"ר דאוי- אסור, דאמירה לגוי שבות אפילו בדרבנן. וא"כ, במצב בו הגוי דר עימו בעיר והעיר מוקפת חומה- שרי להשאלו כלים שאינם עומדים למלאכה, אולם למכור ולהשכיר- אסור. ובכלים שעומדים למלאכה- אסור אפילו בעיר מוקפת והגוי דר עימו בה)

ג'- אסור להשאל או להשכיר בהמה לגוי לעבודה בשבת (מ"ב : צ"ל : "שמא יעבוד בה בשבת") **מפני שיהודי מצווה על שביתת בהמתו** (מ"ב : אסור אפילו אם נותן לו ביום ראשון ואפילו אם מקבל שכרו בהבלעה, משום שכתוב : "למען ינוח שורך..." ואפילו שהשכיר לו- קי"ל שכירות לא קניא והיא עדיין בחזקת ישראל. וי"א דשכירות קניא לחומרא, ולכן יהודי השוכר בהמה חייב בשביתתה- ויש להחמיר כי זה איסור תורה) **רמ"א**: ושרי להשכיר או להשאל אם מתנה עימו שיחזירה לו לפני שבת. אבל לא מהני תנאי שהגוי לא יעבוד עימה בשבת- דאין הגוי נאמן על כך (מ"ב : כל עוד השכירות לא נגמרה הגוי לא מפחד להפר את התנאי אולם אם נגמרה- הוא כן מפחד ולכן התנאי הראשון מועיל) **שו"ע**: **ואם התנה עימו שיחזירה קודם השבת ולבסוף לא החזיר- יפקיר אותה בינו לבין עצמו** (מ"ב : מדאוי הפקר מועיל אפילו רק בינו לבין עצמו ועכ"פ לכתחילה יזהר להפקיר לכל הפחות לפני אחד. הפקר זו הוא רק בדיעבד אבל לכתחילה- לא מהני הפקר ואפילו בפני שלושה כי אין הכול יודעים שהפקיר. אולם הבי"ח מתיר לכתחילה להפקיר בפני שלושה) **או שיאמר: בהמתי קנייה לגוי ובכך יינצל מאיסור דאוי** (מ"ב : מג"א : ודוקא שאומר זאת בפניו ופוסק לו דמים) **רמ"א**: כשמפקיר- אף אחד לא יכול לזכות בה משום שכוונתו רק להסיר מעליו איסור תורה. וכל זה רק בשבת אבל ביו"ט- אין אדם מצווה על שביתת בהמתו (מ"ב : "למען ינוח" נאמר גבי שבת. ואפילו הכי ייקח שכרו בהבלעה. אולם יש להחמיר אפילו ביו"ט כי הרבה דעות אומרות שגם ביו"ט חייב בשביתת בהמתו. וכן הסכים הגר"א)

ד'- ישראל שהשכיר שוורים לגוי, יש מתירים אם קיבל עליו הגוי אחריות של מיתה, גזילה, התייקרותה והוזלת שווייה (מ"ב : שע"י כך הווי כמו של הגוי לגמרי אפילו שמחזירה אח"כ לישראל) **וי"א שכל עוד הגוי אינו יכול למוכרה- נקראת בהמת ישראל ואסור** (מ"ב : בסעי' הבא נראה שהרמ"א סובר כמקלים)

ה'- כאשר ישראל וגוי שותפים בבהמה ישנם כמה פתרונות: האחד, שמתחילת השתתפותו יתנו שהגוי עובד בה בשבת וישראל יום אחד כנגדו ביום חול (מ"ב : ונמצא שבשבת אינה קנייה לישראל כלל). **השני, אם לא התנו מתחילה ואסור אפילו אם התנו אח"כ** (מ"ב : מהב"י משמע שאם לא התנו כלל, אפילו אח"כ, וחלקו שכר כל השבוע בשווה- שרי שהרי נוטל שכר שבת בהבלעה וגם אין כאן איסור שביתת בהמתו שהגוי עושה בע"כ של ישראל. אומנם מלשונו של השו"ע כאן משמע שיש להחמיר ואפילו לב"י שרי רק במקום הפסד גדול) – **עכ"פ יכול לזקוף דמיה (שווייה) ואחריותה על הגוי, ואז שרי.** (מ"ב : סבירא ליה כ"י"א בסעי' הקודם שיהיה גם ביד הגוי למוכרה אם ירצה). **השלישי, שרי אם זוקף את שווייה בתורת הלוואה לגוי. ואפילו אם אין רשות ביד הגוי למוכרה כגון שעושה אותה אפותיקי (שישראל יגבה את הלוואתו רק ממנה) לישראל או שהגוי ממשכן את דמיה לישראל- שרי. ובלבד שהגוי לא יאמר לו: "מעכשיו מעות אלו שלך"** (מ"ב : כל עוד לא אומר "מעכשיו" יש לישראל עליהם רק שיעבוד בעלמא ולא שיעבוד של ממש). **הרביעי, שישראל יזהיר את הגוי שלא יעבוד בה בשבת ואם יעבוד האחריות והאונסים יהיו עליו ויכתוב זאת בבתי דין של הגויים** (מ"ב : לפרסומי מילתא) **ומעתה אם עובד בה בשבת חשיב כבהמת הגוי שהרי נתחייב באונסייה.** **רמ"א**: כל האפשרויות הללו הן הלכה ויכול לעשות איזה מהן שירצה (מ"ב : הטוב ביותר הוא שייקנה לגוי בחול במכירה גמורה ויזקוף עליו הדמים כאילו הגוי חייב לו הלוואה ויעשה אותם אפותקי בפני דיני העיר ובשעת הדחק יכול תמיד לסמוך על הבי"ח ולהפקיר בפני שלושה) ואפילו אם הבהמה שייכת רק לישראל מהני אחד מדרכים אלו רק שיפרסם את ההיתר שעשה (ביה"ל : אם העסק נקרא ע"ש ישראל יש שהתירו ויש שאסרו וע"כ אין להקל כי אם בשעת הדחק. והמקיים בפשטות דברי הפסי : "למען ינוח" ללא תחבולות- אשריו ושכרו גדול מאת ה')

ס' רמז' - דין גוי המביא כתבים בשבת

א'- אם קוצץ לגוי דמים ולא אומר לו ללכת בשבת (מ"ב: לאפוקי שהגוי מעצמו אומר שילך בשבת- דשרי אולם אסור לישראל להגביל אותו בזמן כזה שוודאי יאלץ לחלל שבת עבור כד), **מותר לשלוח אגרת בידו ואפילו בער"ש** (מ"ב: נקט דווקא איגרת ללמדנו שאם לא קצץ ואין דואר באותה העיר ששלח אליה- אסור כי חיישינן שאם לא ימצאנו יחפש אחריו. משא"כ שאר חפצים או מעות, אפילו לא קצץ, אם יש שהות ביום להגיע ליעד- שרי דלא חיישינן שמא יחפש אחריו. ומותר רק אם השמש עוד זורחת ויספיק לצאת מבית ישראל קודם השבת). **ואם לא קצץ לו דמים ואין בית דואר באותה העיר ששלח אליה- אסור לשלוח**

אפילו ביום ראשון. (מ"ב: בגלל שאין דואר יחפש אחריו וחיישינן ממראית העין כי כתב ידו של ישראל עליו. א"כ, כאשר הגוי הוא הכותב- שרי בער"ש אפילו אם לא קצץ כל עוד יכול להגיע מבעוד"י לבית הראשון של אותה העיר ששלח אליה. ואם שולח ישירות לחברו ללא שימוש בדואר - יש שהתירו ללא תנאים אלו ויש שאסרו ולכ"ע שרי אם אמר לגוי שייתן אפילו לבני ביתו ויכול להגיע מבעוד"י לבית הראשון בחומה של אותה העיר. ואם זו דרך של מהלך יום אחד פשוט דשרי אפילו ביום שני ושלישי). **ואם יש בית דואר קבוע באותה העיר** (מ"ב: שהאיש הממונה על הדואר יושב שם בקביעות) **מותר לשלוח אפילו בער"ש ואפילו לא קצץ כל עוד יש לשליח שהות להגיע לבית ראשון סמוך לחומה באותה העיר.** רמ"א: ויש מתירין אם שולח ביום חמישי או לפני כן ואפילו אין דואר קבוע ולא קצץ (מ"ב: ואפילו לא יספיק להגיע לבית ראשון)- ויש לסמוך ע"כ אם צריכים (מ"ב: דמכוון שמשלחו יום לפני ער"ש- לא מחזי כשלוחו)

ב'- אם התנה ישראל עם הגוי שייתן לו שכר, דינו כאילו קצץ לו ואפילו לא פירש עימו כמה ייתן לו עדיין אנו מקלים לומר שהגוי טורח בדידיה ולא עבור ישראל. אבל אם שלחו בסתם ללא סיכום מראש, אפילו אם הגוי משער שיקבל על כך שכר- אסור, דחשיב כטורח עבור ישראל (מ"ב: אפילו אם ישראל מבין ממנו שמצפה לשכר- לא מהני וכ"ש אם הגוי מסתפק אם בכלל יקבל)

ג'- אם קצץ לו שכר לכל יום, מדינא שרי אם אינו מקפיד עימו מתי ילך ומתי יחזור אולם בער"ש אסור כי נראה כאילו התנה עימו שילך דווקא בשבת (מ"ב: אולם ביום חמישי- שרי. ולרמ"א בסעי' א' לעיל שרי בחמישי אפילו לא קצץ כלל)

ד'- אם הגוי מוליך בחינם- שרי אפילו בער"ש, שהרי הגוי עושה זאת מאליו ואינו אלא החזרת טובה לישראל על טובה אחרת שעשה עימו (אין לנו כאן אמירה מפורשת מצד הגוי על כך אלא אנו מניחים זאת) וחשיב כאילו קצץ לו. רמ"א: ויש מחמירים ואומרים שכל שעושה בחינם- אסור. וטוב להחמיר (מ"ב: מהרבה אחרונים משמע שיש לחוש לדעה זו ולכן הטוב ביותר הוא שיקצוץ לו לפחות מעט על זה) אולם אם הגוי מציע במפורש ללכת בחינם- ודאי דעתו על טובה שקיבל בעבר ושרי לכ"ע.

ה'- אם הגוי הולך בכל מקרה למקום אחר וישראל רק מצרף עימו אגרת- שרי לכ"ע. (מ"ב: ואם מרבה הדרך עבור ישראל- אסור. ושרי כי אנו מניחים שאם לא ימצאנו לא יחפש אחריו. וכן אסור אם אין שהות ביום להגיע לשם שהרי על כל פנים נושא מכתב של ישראל בידו ועושה זאת עבורו. ובשבת- אסור אפילו אם קצץ לו מבעוד"י ואפילו אם הולך בעצמו ולכן אסור לשים בתיבת דואר בשבת אפילו אם יש עירוב, אולם במקום הפסד גדול- שרי, דהווי שבות דשבות במקום הפסד)

ו'- מי שיש לו גוי שכיר לשנה או יותר אסור לשלוח בער"ש עם אגרת (ביה"ל: אין שכירות לשנה נחשבת כקציצה שכן קציצה מועילה לומר שאין לישראל נפק"מ מתי יעשה שליחותו אולם אם שכרו לכל המלאכות מסתמא יצטרך אותו למהר עבור מלאכה אחרת- וא"כ מרוויח ישראל אם יזדרז לעבוד גם בשבת אולם השו"ע מחמיר רק בער"ש ולא מיום ראשון כי לא ברור לו במאה אחוז ששכירות לא נחשבת כקציצה ולכן החמיר רק בער"ש) רמ"א: ואם שכרו רק לשליחת אגרות- יש מתירין (מ"ב: כי ייתכן שישראל לא יצטרך לשלוחו שוב מהר כ"כ לכן עושה בזמנו הפנוי וחשיב כקצץ)

סי' רמח' - דין המפליג וההולך בשיירה בשבת

הקדמת המ"ב: "ת"ר: אין מפליגין בספינה פחות מ-ג' ימים קודם לשבת. במד"א? לדבר רשות אבל לדבר מצווה שפיר דמי...". מספר טעמים בראשונים על כך: הרז"ה - שמא יצטרך ישראל לעשות מלאכה, דהווי מקום פיקו"י. הרמב"ן - שמא יעשה בעל הספינה איסורי שבת עבורו. ר"ח - משום איסור תחומין. הרי"ף - צער ההפלגה, שעד ג' ימים רוחו לא שבה אליו. (כן פסק השו"ע לקמן סעי' ב') תוס' - שמא יעשה חבית של שייטין ולאחר ג' ימים אית ליה היכרא ולא אתי לעשות.

א' - לדבר מצווה מותר להפליג אפילו בער"ש ופוסק עם רב החובל שישוב, ואפילו אם לא ישוב לבסוף- אין בכך כלום ושרי. (מ"ב: למרות שברור שלא יהיה לו עונג שבת- שרי במקום מצווה. ובשבת- י"א שאסור לדבר מצווה כי אסור לפסוק בשבת ויש מתירין. ורוב האחרונים הסכימו שאפילו אם הגוי אומר לו במפורש שאינו שובת- שרי משום שהפסיקה היא רק מצווה בעלמא ולא לעיכובא) **אבל לדבר הרשות אסור להפליג פחות מ-ג' ימים קודם השבת** (מ"ב: וכן קודם יו"ט). רמ"א: וקודם ג' ימים שרי אפילו בספינות שנמשכות ע"י בהמות (מ"ב: משא"כ בקרון דלא מהני ישיבתו בו קודם ג' ימים ואסור) ואפילו אין במים גובה י' טפחים (שעה"צ: בדרי"כ שבהמות מושכות ספינות מדובר בלמטה מ-י' טפחים {לא מחייב} ובנהרות ולא בימים וקמ"ל דמכוון שהתחיל לא אסרין משום תחומין) ואפילו אם אח"כ יצטרך ישראל לחלל שבת ע"י כן- שרי (מ"ב: שהרי יצא בהיתר ואין עליו איסור להיזהר שמא יבוא לידי חילול שבת קודם ג' ימים ומ"מ כל מה שיכול לעשות ע"י גוי- עדיף) שו"ע: **ואם ההפלגה היא ליום אחד- שרי להפליג בשישי בבוקר שהרי אפשר שיגיע לשם עד שבת** (ביה"ל: וה"ה אם זה מהלך שני ימים ויוצא ביום חמישי). **ובמקום שלא נהגו להפליג כלל בער"ש, אפילו ליום אחד- אסור.**

ב' - לא מפליגין ג' ימים קודם שבת משום עונג שבת שכל ג' ימים הראשונים יש למפליגים צער הפלגה. אולם דווקא בימים, אבל בנהרות- אין צער ולכן מותר להפליג בהם אפילו מער"ש (מ"ב: ולא צריך לפסוק עימו על שביתה) **אולם זה שרי רק אם לא ידוע לנו שאין בדרך מקום שלא עמוק י' טפחים משום איסור תחומין** (מ"ב: מכוון שתחומין דרבנן אנו תולין בספיקו להקל ואומרים שכל עוד לא ידוע לנו- שרי. ואם הספינה משוקעת במים למטה מ' טפחים- אסור אפילו אם יושב בחלקה העליון של הספינה. ויש מקלים אם אין רגליו יורדות למטה מ-י'. ואפשר לסמוך עליהם אם צריך) רמ"א: ו-ג' ימים קודם השבת אסור גם שמא יצטרך לעשות מלאכה בשבת (מ"ב: ביארנו שלפני ג' ימים אין הוא מחויב לדאוג לשביתתו בשבת הקרובה) ואין חילוק בכך בין נהרות לימים. ואם מפליג עם בהמות בנהר שרי אפילו פחות מ-ג' ימים קודם לשבת ולא דומה לנסיעה בקרון שאסורה (מ"ב: כלומר, אם אין איסור תחומין וגם ישראל לא יצטרך לעשות מלאכה- שרי. ולא כמו בקרון כי שם גזרנו שמא יחתוך זמורה להנהיגה משא"כ הכא שהבהמות רחוקות ממנו)

ג' - במצב בו מותר להפליג בער"ש (כגון בנהרות ולמעלה מ-י' טפחים) אם נכנס לספינה מער"ש וקנה בה שביתה ולא יצא ממנה בזמן קניית השביתה (מ"ב: שישב שם כל בין השמשות עד חשיכה) **מותר להיכנס אליה בשבת** (מ"ב: וקמ"ל שאפילו בשבת מותר להפליג בה) רמ"א: וי"א שאפילו אם יצא אחר חשיכה ממנה שרי לחזור אליה בשבת ולהפליג (מ"ב: דמכוון שקנה שם שביתה אינו נראה כשט שנכנס אליה בשבת אולם מכוון שיצא בשבת וחזר- אם מגיע ליבשה אין לו אלא ד' אמות ואם לא יצא מרגע שקנה שביתה- שרי ללכת אלפיים אמה כשמגיע ליבשה {מבואר בסי' תד'} ופשוט שבספינה עצמה מהלך כמה שירצה שהרי קנה שביתה במחיצותיה. וביו"ט שחל בער"ש שרי לקנות לשבת ולא חשיב הכנה) ויש שנהגו לקדש בספינה ואח"כ חוזרים לביתם לישון ולמחרת מפליגין- ואין למחות (מ"ב: ופשוט דבעינן שיהיו שם כל בה"ש אלא שמחמירים גם לקדש ולאכול שם בכדי לפרסם שאינם מחללים שבת. ביה"ל: למרות ששמע שדברי הרמ"א על הנוהגים להפליג בשבת מדברים דווקא על נהרות, אולם גם במקומות שנהגו כן גם בימים הגדולים- אין למחות. ואם רוב יושבי הספינה הם ישראל- אסור בכל מקרה כי הגויים עושים מלאכה עבורם)

ד' - שיירות היוצאות למדבר וברור לכל שעליהם לחלל שבת (מ"ב : אפילו איסורי דרבנן) כי סכנה להתעכב בדרך לבד- ג' ימים לפני שבת אסור להם לצאת ובראשון עד שלישי- שרי (מ"ב : יש שאוסרים גם בימים אלו אם ברור בוודאות שיחללו) ואם אח"כ יאלצו לחלל שבת- שרי (מ"ב : ואסור ליהודי המצטרף לשיירת גויים להתנות עימם שיעזור להם בחילול השבת ואפילו אם נוסע לדבר מצווה). **אולם אם עולה לא"י ונזדמנה לו שיירא בער"ש- שרי (מ"ב : י"א דווקא עם עולה להתיישב בה וי"א דאפילו אם רוצה לחזור ממנה אח"כ שרי דהילוך ד"א בה- מצווה) והוא שיתנה עימם לשבות בשבת ואפילו לא ישבתו יכול להמשיך להלוך עימם מפני פיקו"נ (מ"ב : ואפילו ספק פיקו"נ. ביה"ל : כאן, בשונה ממפליג יותר מג' ימים קודם לשבת, תנאי השביתה עימם הוא לעיכובא כי כאן, אפילו שזה דבר מצווה, כמעט וודאי לו שיבוא לידי חילולי שבת דאוי, ובספינה אפילו אם יפליג בפחות מ-י טפחים סמוך לקרקע- זה רק איסור דרבנן) ואפילו חוץ לתחום (מ"ב : וילך עימם עד שיגיע למקום בטוח ושם ישבות. ויש לו משם אלפיים אמה לכל רוח) ואם נכנסו לתוך עיר- יכול להלך את כולה (מ"ב : דכוון שיצא באונס מחוץ לתחום וגם בהתחלה יצא ברשות- שרי אולם המג"א אומר שהיתר זה תופס רק להולך לדבר מצווה ולא ליוצא לסחורה) ואנו מקלין עליו כי יצא לדבר מצווה (מ"ב : ואם הלך תוך ג' ימים לא לדבר מצווה בשוגג- יש לו אלפיים אמה לכל רוח) רמ"א : י"א שכל הליכה של אדם לסחורה או לראות חברו- הכול נחשב כדבר מצווה, ורשות חשיב כשהולך לטייל (מ"ב : אך להלך אלפיים אמה לאחר שיצא מכלל סכנה- אסור ושרי רק במקום מצווה) ולכן נוהגין להפליג ולהצטרף לשיירה גם תוך ג' ימים (מ"ב : והמג"א מחמיר בהליכת שיירא) כי הכול חשוב כמצווה ואין למחות כי יש להם על מה לסמוך (מ"ב : ובמקום שלא נהגו אין להקל כי כמה פוסקים מצריכים דווקא מצווה גמורה)**

ס' רמ"ט- דינים השייכים לער"ש

א'- אסור ללכת בער"ש יותר משלוש פרסאות (מ"ב : סתם מהלך אדם ליום זה עשר פרסאות, א"כ ההליכה האסורה היא בערך לשליש היום. והאיסור הוא מתחילת היום. ואם נוסע בעגלה ויכול לעבור הרבה יותר מ-ג' פרסאות אנו מגבילים אותו עד שלישי היום ומהב"ח משמע שמקל אם נוסע בעגלה אפילו אחר חצות היום והוא שיעמוד בזמן להכין צורכי שבת. ביה"ל : אם הולך לדבר מצווה יש להקל וללכת יותר מ-ג' פרסאות אם משער שיגיע בעוד היום גדול) וזאת משום שאנו רוצים שיגיע לביתו בעד היום גדול ויכין צורכי שבת (ביה"ל : ואם מזונותיו עימו, באנו למחלוקת אחרונים) - ואין זה משנה אם הולך לביתו לשבות או לבית אחרים (מ"ב : ואפילו רוצה ללכת יותר לביתו כי יהיה לו שם יותר עונג שבת- אסור, שמא בני ביתו כלל לא ידעו שמגיע ולא הכינו צורכי שבת עבורו. אולם היום מכינים צורכי שבת ברווח ולכן לא נהגו להיזהר בזה. אולם מהרבה אחרונים משמע שאם יגיע סמוך לשבת קרוב הוא לעבור על איסורים רבים וכן בני ביתו ימהרו ויכינו עבורו אוכל ויעברו איסורים) **אולם אם לאחר ג' פרסאות הגיע למקום שאי אפשר לו להכין צורכי שבת או שאינו מקום בטוח- מותר לו ללכת אפילו כמה פרסאות (מ"ב : ואפילו יש עימו צידה לדרך- שרי משום שכל הדרכים בחזקת סכנה) וכן שרי ללכת יותר אם הודיע למארחיו שמגיע לשבת.**

ב'- אסור בער"ש (מ"ב : וה"ה ביו"ט) לקבוע סעודה ומשתה שאינו רגיל בה בימי החול ואפילו אם זו סעודת אירוסין, והטעם בזה הוא משום עונג שבת שייכנס לשבת תאב לאכול (ביה"ל : ואדם עשיר שעושה סעודה גדולה בכל יום צריך שינוי כל שהוא שירגיש עונג שבת. מ"ב : ויש שכתבו שמתוך טרדת הסעודה לא יכינו צורכי שבת. ביה"ל : בפמ"ג כתב שעיקר הטעם הוא שמזלזל בכבוד שבת אם משווה אותו ליום חול. מ"ב : אם ארס אישה לפני ער"ש אין לו לעשות סעודה בער"ש אולם אם ארס בער"ש- שרי, דכוון שמותר להתארס בער"ש שמא יקדמנו אחר- גם הסעודה שרייא וחשובה כמו סעודת מילה ופדיון הבן. ואם היו בער"ש הנישואין- שרי גם {שעה"צ : בפרט היום שהקידושין והנישואין הם ביחד} אולם טוב ונכון לדחות ליום אחר, בן נישואין ובין אירוסין. ומיני מגדנות לא חשיבי כסעודה) **והאיסור הוא לכל היום. רמ"א : וסעודה שזמנה בער"ש כגון ברית או פדיון (ביה"ל : וכן סיום מסכת) - שרי, וכן המנהג (מ"ב : ואפילו מילה ופדיון שנדחו אמרינן שכל שעה יש מצווה למולו ולכן מותר לעשת הסעודה {לאפוקי שיטת התשב"ץ שלא מלים מיום חמישי שמא יצטרכו לחלל עליו שבת} ומ"מ מצווה להקדים הסעודה כמה שאפשר ובדיעבד יכול אפילו מזמן המנחה ולמעלה) שו"ע : **ואם אוכל ושותה ללא קביעת סעודה ואפילו קובע סעודה, אלא עושה סעודה רגילה- מותר להתחיל.** (מ"ב : ופשוט שאסור גם בזה לאכול ולשתות הרבה. ביה"ל : ושרי לאכול מעט כדי להשקיט רעבונו) **אולם מצווה להימנע בקביעת סעודה (אפילו****

רגילה) מתשע שעות ולמעלה (מ"ב : ואם התחיל- לא יפסיק. ובימות החורף מצווה להימנע אפילו קודם תשע שעות {רביעית היום} אם משער שלא יהיה רעב בעקבות כך. ביה"ל : המג"א כתב שאם מפני סעודת מצווה צריך לדחות סעודת ער"ש- שרי כיוון שעוסק עתה מצווה ויקיים מחר דין שלוש סעודות והביה"ל כתב שסעודת הלילה היא חובה מצד הדין משא"כ סעודת מילה ופדיון שאינם רק מצווה בעלמא ולכן עליו להיזהר לא לאכול הרבה שלא יתבטל מסעודת הלילה. ועכ"פ, גם במקומות שנהגו בשבת לקדש ואח"כ לאכול מיני מגדנות יזהר לא למלא כרסו מהם כי עיקר הסעודה היא הלחם)

ג'- דרכם של אנשי מעשה להתענות בכל ער"ש (מ"ב : שיהיו תאבים לאכילת שבת. אולם האחרונים הסכימו שאין להתענות בער"ש כדי שלא יכנס לשבת מעונה ורק מי שאיסטניס ואכילתו בער"ש תמנע ממנו לאכול בלילה- שרי)

ד'- מי שקיבל עליו תענית בער"ש- צריך להתענות עד צאת הכוכבים (מ"ב : ולא מהני אם מתפלל ערבית קודם לכן. וקמ"ל שלא נחשב איסור עינוי בשבת כאשר קיבל עליו) **א"כ פירש בשעת קבלת התענית שיתענה "עד שישלמו הציבור תפילתם" (מ"ב :** ואז מותר לו לאכול אפילו בעוד היום גדול) **רמ"א :** וי"א שלא ישלים תעניתו אלא מייד כשיוצאים מבית הכנסת- יאכל (מ"ב : הי"א סוברים שבין תענית יחיד ובין תענית ציבור, אפילו לא פירש שצם עד סוף התפילה- שרי לאכול ולשתות ולא יכנס לשבת או ליו"ט כשהוא מעונה. ביה"ל : ולשיטתם לא צריך להמתין עד בואו מבית הכנסת אם תאב לאכול. מ"ב : אולם לכתחילה טוב שיפרש ממש ועכ"פ נראה להחמיר בתענית ציבור לדינא ולהשלים התענית ואפילו תנאי לא מהני בזה, אולם בתענית שהציבור גזרו על כולם- נראה שתנאי מהני) אולם נכון שבתענית יחיד לא ישלים וטוב שיפרש כן בשעת קבלת התענית אולם בתענית ציבור כן ישלים- וכן נהוג (מ"ב : תענית יחיד נקרא מי שקיבל על עצמו להתענות מכל סיבה שהיא : ער"ש, ערב ר"ח, יום פטירת אביו ואמו וכו'. המג"א כתב שאם לא פירש אם משלים או לא ובפעם הראשונה השלים- צריך מעתה לנהוג כך לעולם לכן טוב שבפעם הראשונה לא ישלים. ואם חל יום תעניתו בחול בדרי"כ ובחול כו"ע משלימים- יש מחלוקת האם כאשר זה חל בער"ש גם צריך להשלים. וע"כ יתנה מראש תנאי לכך). **שו"ע :** ובתענית חלום צריך להתענות עד צאת הכוכבים (מ"ב : וכ"ע מודים לכך שהרי מותר להתענות גם בשבת תענית חלום- וכ"ש להשלים וכן הסכימו האחרונים. ביה"ל : ואם תעניתו בער"ש הייתה פריעת תענית שהייתה עליו מכבר, אפילו אם פירש שאינו רוצה להשלימה לא מהני תעניתו כי לא השלימה וחייב לצום יום אחד כנגדו. וכן מי שקיבל על עצמו תענית בלשון נדר – לכ"ע אסור לאכול עד שתחשך)

ס' רנ'- הכנת סעודות השבת

א'- צריך להשכים בבוקר שישי להכין צורכי שבת (מ"ב : "והיה ביום השישי והכינו את אשר יביאו"- והרי את המן לשבת ליקטו מוקדם בבוקר, לכן יזדרז מייד לאחר ק"ש ותפילה. ואם דרכו ללמוד קצת לאחר התפילה- לא יבטל לימודו וזאת בתנאי שיימצא אח"כ לקנות צרכיו. ביה"ל : ואפילו אם יצטרך להתפלל אח"כ ביחידות- שרי. מ"ב : ואם רגילים למכור מוקדם עוד לפני התפילה- ייקנה ואח"כ יתפלל ובלבד שיקרא שמע. וככל שקונה קרוב לשבת מינכר כבוד שבת חוץ מדבר שדורש הכנה מרובה. בימים הקצרים יקדים לקנות בחמישי ועל כל דבר שעושה יגיד : "זהו לכבוד שבת". ומצווה להוסיף בין השמשות. גם לדעת הלל יש לנהוג כשמאי ולשמור תמיד את החלק המשובח ביותר לשבת ורק מי שחזק באמונתו ינהג כהלל ויחכה שיזמן לו ה' מנה יפה. מצווה לטעום מהתבשילים כדי לתקן יפה ויש אומרים שהטעימה עצמה היא מצווה דכתיב : "טועמיה חיים זכו") **ואפילו אם יש לו כמה עבדים לשמשו ישתדל להכין בעצמו משהו עבור שבת לכבדה (ביה"ל :** ומצווה בו יותר מבשלוחו. ועדיין אין זה בגדר חובה. והרמב"ם כתב שזו חובה ממש. וצ"ע. מ"ב : כל אדם מחויב בכבוד השבת דכתיב : "וקראת לשבת עונג". ויפשפש במעשיו וישוב בתשובה בער"ש. ויכבד ויסדר הבית וידמה שמגיע לביתו שר חשוב) **כרב חסדא שהיה חותך ירקות, רב יוסף שהיה חותך עצים, ר' זירא היה מדליק אש ורב נחמן היה מתקן את הבית לשבת ומהם צריך כל אדם ללמוד ולא יאמר חלילה שפוגם בכך בכבודו אלא זהו כבודו שמכבד את השבת (ביה"ל :** במצוות בהן ניכר שעושה לכבוד ה' ית' אין שייך פגיעה בכבודו אולם אם לא ניכר שזו מצווה- יש פגיעה בכבוד באדם אם חשוב הוא. מ"ב : ואפילו מי שהוא חשוב ביותר צריך לכבד השבת). **רמ"א :** ויש להשחז את הסכין בער"ש (מ"ב : כי אם הסכין קחה יכול לפעמים לבוא לידי קטטה בביתו) **שו"ע :** והכנת הארוחה זהו כבוד שבת.

ב'- ירבה כמה שיכול בבשר, יין ומגדנות (מ"ב : מבואר היטב בס' רמב' לעיל)

ס' רנ"א - לא לעשות בער"ש מלאכה מהמנחה ולמעלה

א'- מי שעושה מלאכה בער"ש מזמן המנחה ולמעלה - לא רואה בה סימן ברכה (מ"ב : באותה מלאכה. שאף שהרוויח עתה יפסיד במקום אחר. ופרקמטיא מותרת {מסחר זעיר}. ביה"ל : יש מחלוקת פוסקים האם זה איסור גמור או רק סימן ברכה. והעולם נוהגים להקל גבי סגירת החנויות וסמכו על המקלין) י"מ שהאיסור הוא ממנחה גדולה וי"מ שהאיסור הוא ממנחה קטנה (מ"ב : גדולה - משש וחצי. קטנה - מתשע וחצי בשעות זמניות. והסומך על המקלין - לא הפסיד. וכל זה אמור לפועל העושה מלאכת עצמו אבל לפועל אצל בעל הבית, כבר נפסק בחו"מ שזמנו עד סמוך לשקיעת החמה אא"כ יש מנהג אחר באותו מקום. ביה"ל : המג"א הסכים להקל ממנחה קטנה אולם משמע ממנו שהחמיר ממנחה גדולה לפועלים בשדה. והיום נהגו להקל גם לפועלים בשדה ממנחה קטנה וכן לכל הפחות יזהר כל ירא שמים.)
רמ"א : ודווקא שעשה מלאכת קבע אבל מלאכת עראי לפי שעה (מ"ב : ואפילו תמורת שכר) - שרי. ולכן מותר לכתוב אגרות וכיוצא בזה (ביה"ל : ואפילו שריית דיו וסממנים וצידת עופות - שרי בער"ש)

ב'- מותר לתקן כלים ובגדים לצורך שבת כל היום. רמ"א : וכן בגדי חברו לצורך שבת שרי אם אינו נוטל שכר על כך (מ"ב : ולעני שאין לו מה לאכול - שרי ליטול שכר ואפילו יש לו לחם ורק רוצה לענג עוד את השבת - שרי. אבל סתם כך - אסור. ביה"ל : ובמקרה שמסרב לתקן בגד חברו ללא שכר ורואה שעלול להיגרם לו נזק כלכלי בעתיד בעקבות זאת - נראה דשרי ליטול שכר מטעם דבר האבד. וירא ה' יזהר לא לעבוד עד סמוך לשקיעה אא"כ השעה דחוקה לו). **שו"ע :** וכן מותר לכתוב ספרים דרך לימודו. **רמ"א :** אבל אסור לכתוב לחברו בשכר (מ"ב : לכן יזהר סופר סת"ם לא לכתוב אא"כ זה עניין דחוף) ומותר להסתפר כל היום ואפילו מספר יהודי (מ"ב : ואפילו לוקח שכר - שרי, {ביה"ל : והגר"א מחמיר בכך דהווי מלאכת אומן} כי ניכר שמסתפר לכבוד שבת משא"כ בתיקון בגד לא ניכר כ"כ שזה לכבוד שבת. ולכן אסור לגלח גוי בשכר מהמנחה ולמעלה. והעולם לא נזהר להסתפר מהמנחה ולמעלה כי קוראים לציבור לבוא לבית הכנסת ואין חשש שיעבור זמן התפילה. הביה"ל מאריך בכללי איסור הקפת הראש ועיקרו : לא לגלח את רוחב השערות מהפדחת ועד למטה מהאוזן) ויש לאדם למעט קצת מלימודו לצורך הכנת השבת (מ"ב : לכן לא קובעים לימוד בער"ש. ודבר קבוע וקצוב - שרי. ואם הכין מיום חמישי - פשוט שיכול ללמוד כדרכו).

ס' רנ"ב - דיני איסור והיתר במלאכות המתחילות בער"ש ונגמרות בשבת

א'- מלאכות המתחילות בער"ש (מ"ב : אפילו מלאכות דאוי כמו שמביא השו"ע לקמן) ואין יכולות להסתיים עד שבת, אם נגמרות מאליהן - מותר להתחילן, כגון: שריית דיו וסממנים במים (מ"ב : בשבת אסור משום מגבל ויש שאסרו משום צובע), לתת אגודות של פשתן בתנור שיתלבנו (מ"ב : ואפילו לא טח בטיט - שרי כיוון שהרוח קשה להן), וכן מותר לתת צמר ליורה שאינה על האש וטח אותה בטיט ואם היא על האש אסור שמא יחתה בגחלים (מ"ב : ואפילו יש שהות ביום שייקלט בצבע - אסור, שמא יחתה שייקלט היטב) ואם אינה על האש ואינה טוחה בטיט גם אסור שמא יגיס בה והמגיס חייב משום מבשל אפילו אם אינה על האש (מ"ב : ובתבשיל המגיס חייב רק אם אינה מבושלת כ"צ משא"כ בצבע - תמיד מוסיף בהגסתו שייקלט היטב), וכן מותר לפרוס מלכודות לחיות ודגים והם ניצודים מאליהם בשבת (מ"ב : ואם פרס בשבת ובשעת פריסתו נכנסה חיה למלכודת - חייב משום צד), וכן מותר למכור לגוי ולהטעינו ובתנאי שייצא מפתח ביתו מבעוד"י (מ"ב : ואם אין שהות לכך או שהגוי מתנה עימו למכור לו בשבת - גם המכירה אסורה. וישנם שני טעמים לאיסור זה : האחד, שנראה שישראל ציווה להוציא לבחוף והרי אסור אם אין עירוב. השני, שלא יחשדו שישראל מכר או משכן לו בשבת ולפי טעם זה אפילו אם יש עירוב - אסור וכן הסכימו האחרונים. ביה"ל : ואם סתם הניח הגוי חפצו אצל ישראל ובה בלילה לקחת אותו - נראה שבשעת הדחק אין להחמיר כי לא שייכי הכי מראית העין). **רמ"א : ויש שהתירו אפילו בשבת לתת לגוי להוציא אם ייחד לו ישראל מקום - ויש להחמיר. (מ"ב : ייחד מקום מועיל להיחשב כרשות הגוי כבר ומ"מ אכן ראוי להחמיר בכך ויש להקל רק במקום הפסד או צער גדול. ואם הגוי אלים, שרי אפילו לא ייחד לו מקום. ואם השכיר לגוי במעות את החדר בו החפץ נמצא - באנו למחלוקת אחרונים)**

ב'- וכן מותר לתת לכוּבס גוי את בגדיו או עורות לעיבוד סמוך לחשיכה בתנאי שקצץ לו דמים או שעושה בטובת הנאה (מ"ב : שנתרצה מאליו ואנו מניחים שזה תמורת טובה שעשה לו ישראל בעבר) ואסור לומר לו שיעבוד בשבת (מ"ב : או שיאמר לו שרוצה אותם מייד למוצי"ש - גם אסור. ביה"ל : וכן

אסור כמה ימים קודם לשבת או אומר לו במפורש) **וכן בעיני שהגוי יעבוד בביתו**. (מ"ב: ביארנו לעיל שקציצה מהני כי הגוי עובד בזמנו הפנוי אדעתא דנפשי. ופשוט שגם כאן בעיני שיוציא כליו מבעוד"י מפתח ביתו. ואם יש שכר קבוע מראש לכובס- שרי. ואסור לו לעבוד בבית ישראל כי מחזי כשלוחו ואפילו כך מנהג בני העיר – אסור. ביה"ל: ואם אמר שייתן לו שכר ולא פירש כמה- צ"ע למעשה. אולם נראה שיש להקל רק במקרה בו יש שכר קבוע ידוע מראש). **רמ"א: ואם נתנו בער"ש ללא קציצה- אסור** (מ"ב: ואם יש שהות ביום לגמור עבודתו- שרי אפילו ללא קציצה) ויש חולקים ולא מתירים כלל לתת לגוי בטובת הנאה (מ"ב: הם סוברים שדינו כאילו לא קצץ ועשה על דעת ישראל). **שו"ע: ואם ישראל מצא את הגוי עובד בשבת עבדו- אם נתן לו תמורת טובת הנאה צריך לומר לו שלא יעבוד בשבת** (מ"ב: משום שברגע שעובד בשבת גילה דעתו שעושה על דעת ישראל שהרי אינו מקבל שכר על כך אולם אם קצץ- אפילו מצאו שעובד בשבת- שרי שהרי עושה לעצמו ולא לישראל. ביה"ל: והאחרונים הקלו אם קצץ או התנה עימו שיקבל שכר, והיה שהות ביום לגמור מלאכתו דאם מצאו שעובד בשבת- שרי) **רמ"א: ואיסור זה חל אפילו אם נתנו לגוי כמה ימים לפני שבת** (מ"ב: ואם הוא שכיר יום אצל ישראל ונודע לישראל שעושה מלאכתו בביתו- צריך ללכת ולמחות בידו. וכתב המג"א: שאם אמר לגוי להכין לו נעליים ומצאו עובד בשבת- לא צריך למחות בידו כי סתמן לא ידוע שהם עבור ישראל וכן ייתכן שימכרם למישהו אחר)

ג'- אם הייתה זו מלאכה במקום מפורסם וידוע שהיא עבור ישראל (מ"ב: למרות שגם עורות וכביסה אפשר לעשות במקום גלוי, אם קצץ- שרי, כיוון שאין הכול יודעים שזה עבור ישראל אולם אם המלאכה במקום גלוי וגם ידוע שהיא עבור ישראל- אסור, שיבואו לחשוד שהוא שכיר יום עבורו. לכן, בגדים שניכר שהם של ישראל והגוי מכבסן במקום גלוי- אסור, אולם האחרונים התירו משני טעמים: לא ניכר בדיוק עבור מי זה וכן אם המנהג מקובל לתת לגוי לכבס בקבלנות כבר אין חשד לשכיר יום)- **טוב להחמיר ולאסור** (ביה"ל: כלומר, אפילו אם קצץ צריך למחות בידו והפמ"ג כתב שקציצה מהני רק אם יש ספק שיעבוד בשבת ולא בתורת ודאי)

ד'- אם קצץ, אפילו אם הגוי עבד בשבת- מותר לישראל ליהנות מעבודתו בשבת שהרי עבד על דעת עצמו (מ"ב: ופשוט שצריך לומר לו במפורש שלא יעבוד בשבת וגם שלא יהיה בבית ישראל. ואם אמר לגוי לסיים עבודתו בשבת- אסור לישראל ליהנות ממלאכתו). **רמ"א: ויש אוסרים אפילו אם קצץ אם ידוע שהגוי עבד בשבת** (מ"ב: הם סוברים שאסור ליהנות בכל צורה ממלאכת שבת. ביה"ל: ודווקא במלאכת דאו', ובדרבנן יש להקל) וצריך להמתין למוצ"ש שיעור זמן בכדי שייעשו (מ"ב: ובשני ימים טובים של גלויות, אם עשה הגוי מלאכה ביו"ט ראשון, שרי בשני ממה נפשך, אם היום קודש ולמחר חול וכו'. והא"ר הקל אם קצץ, דשרי לאחרים בו ביום) וכן נוהגים לכתחילה אא"כ ישראל צריך למלאכת הגוי בשבת עצמה- יש להקל (ביה"ל: שאין לו בגד אחר ללבוש). ואם יש מקום לתלות שסיים עבודתו בער"ש- שרי (מ"ב: שהרי השו"ע התיר בכל מקרה. ואם המלאכה הייתה ראויה בער"ש והגוי רק החליק וגימר אותה- שרי, שהרי ראוי לשימוש גם ללא פעולת הגוי) וגם זה בתנאי שהגוי הביא לו לביתו ולא שישראל לקח ממנו- כי אסור לקחת כלים מבית האומן (מ"ב: ואפילו מאומן ישראל. ביה"ל: ואם האומן ישראל וזה לצורך שבת- צ"ע) בשבת ויו"ט (מ"ב: האיסור חל אפילו אם גמר מלאכתו לפני שבת או שישראל צריך לו בשבת וזאת משום מראית העין שיאמרו שעשהו בשבת עבור ישראל. ובי"לבוש"י כתב שאפילו לקחת מבית הגוי דרך מלבוש- אסור. והמג"א כתב שאפילו אם הביאו הגוי לביתו- אסור משום עובדין דחול. ביה"ל: ואם ישראל לא מאמין לגוי שישמור לו על הבגד עד לאחר שבת, אם ישראל צריך לבגד בשבת- יש להקל לקחתו מבית האומן) וכל זה אמור דווקא בכלים שעשה עבור ישראל אבל אם הכינם סתם למכירה- מותר לישראל לקחתם מביתו (ביה"ל: ואין לחוש משום מוקצה. מ"ב: שהרי הכול יודעים שהגוי מכין כלים תמיד ולא ניכר שעשה אותם עבור ישראל. אולם הרבה אחרונים החמירו גם בזה {ביה"ל: ואפילו יודע בוודאות שנגמרה המלאכה בער"ש או שהיה האומן ישראל) והתירו בכך רק אם הגוי מביא לבית ישראל ורק בעיר שרובה גויים, שמסתמא לא הכינם עבור ישראל. ואם הגוי אינו אומן למלאכה זו וניכר שהגוי לא הכינם- באנו למחלוקת אחרונים) ובתנאי שלא יקצוץ עימו דמי המקח בשבת.

ה'- מותר לפתוח מים לגינה והם ממשיכים לזרום כל השבת, וכן להניח מער"ש תחבושת עבה על העין ונכנסים עימה לשבת (מ"ב: ותחבושת רכה וצלולה אפילו בשבת מותר אם הייתה שרויה מבעוד"י ובשבת אסור לשים תחבושת שמא ימרח), **וכן מותר לתת מוגמר** (מ"ב: לבונה ומיני בשמים ועל ידם מעשנים הבגדים) **מתחת לכלים והם נגמרים מאליהם בשבת ואפילו אם המוגמר מונח בכלי- שרי**

משום שאין אדם מצווה על שביתת כליו (מ"ב: וכ"ש דשרי אם הוא על הארץ), וכן מותר לתת שעורים לשרייה בגיגית, וכן מותר לטעון את הקורות שבבית הבד ובגת על הזיתים והענבים והשמן והיין שזבים מהם מותרים בשבת וכמו כן שרי גם המשקה היוצא מענבי בוסר ומלילות (מ"ב: שיבולים שלא התבשלו כ"צ. ביה"ל: וגם שום אסור אם עומד לסחיטה. מ"ב: ואפילו אם לא נתרסקו מותר מכוון שהפעולה נגמרת מאליה אולם לגבי הנאה מהיין והשמן בשבת כתב המג"א ששרי דווקא אם טען את הקורות בעוד היום גדול שיוכלו להתרסק מבעוד"י ואם יבוא לסוחטם אח"כ בידיים בטעות- כבר לא יתחייב חטאת וליכא למגור משום סוחט כמו שגזרנו בסי' שכי' על משקין שזבו מזיתים וענבים אולם בביה"ל כתב שהשו"ע פוסק כמקלין שלא צריך לדוך את הזיתים מבעוד"י ודי שירסקם בטעינת הקורות אולם הא"ר כתב שלמעשה יש להחמיר כסוברים שצריך לרסק אותם קודם בכדי שטעינת הקורות תחשב כדיכה ואז שרי {ישנן שלוש פעולות: ריסוק, אח"כ דיכה ואח"כ שחיקה} **וכן מותר לתת חיטים לתוך רחיים של מים סמוך לחשכה (מ"ב: לאפוקי רחיים של בהמה, שהאדם מצווה על שביתתה). רמ"א: ולא חוששים להשמעת הקול של הרחיים (ביה"ל: ואם נותן חיטים לתוך רחיים של מים בשבת והמים זורמים- חייב. והמג"א התייר, אולם אם נותן חיטים ואח"כ פותח את זרם המים- גם למג"א חייב. ואפילו ברחיים של רוח יש לאסור) ויש שאוסרים ברחיים בכל מקום שיש לחוש להשמעת קול (מ"ב: משום דאוושא מילתא ויש בכך זלזול בשבת. ואם הרחיים שייכים לגוי או שהשכיר לו אותם- מותר לתת מבעוד"י חיטים לתוכה וכן שרי לתת לגוי חיטים לטחינה מבעוד"י אם קצץ לו ורק שלא יעמוד שם ישראל משום דמחזי כשלוחו. ולצורך הפסח, לשמור שלא יתחמץ- שרי וכן שרי לשמור שלא יגנוב הגוי) וכן יש לנהוג לכתחילה (ביה"ל: ולמרות שגם הגר"א הביא ראייה למחמירים, משמע בד"מ שמי שנהג להקל- אין למחות בידו) ובמקום הפסד- אפשר להקל (מ"ב: שיכול לסמוך על המקלין לתת מבעוד"י ללא חשש להשמעת קול) ומותר להעמיד משקולות שמודיעים ע"י קול את השעות למרות שמשמיעות קול בשבת- כי ידוע שמעמידים אותה מאתמול (מ"ב: ומשמע שבשבת אסור. וגם לצורך מצווה כגון לידע זמן תפילה וק"ש אפשר שאסור כי יש כאן חשש דאוי שלא הותר ע"י גוי במקום מצווה)**

ו- אסור לאדם לצאת בער"ש סמוך לחשיכה (ביה"ל: ונכון להחמיר חצי שעה קודם בין השמשות) עם מחט או קולמוס בידו (מ"ב: או שאר חפצים. ולא דווקא בידו אלא גם בכיסו אסור כי דרך הוצאתו בכך אולם בדרך שאין הוצאה בכך כגון מחט הטחובה לו בבגדו- שרי כי אין כאן איסור תורה ולא גזרין גזירה לגזירה {ביה"ל: אולם אם הוא אומן ודרכו לצאת במחט הטחובה בבגדו- ר"מ פטר ור"י מחייב. ולמרות שהשו"ע פסק כר"מ פסק הגר"א כר"י}. אי"כ, בימינו שאין רה"ר דאוי, שרי לצאת גם כדרכו מטעם זה אולם לדעת השו"ע ועוד הרבה פוס' גם בזמננו יש רה"ר דאוי ולכן אסור. וסמוך לשקיעה ממש אסור להוציא אפילו לכרמלית לדעת הגר"א) **שמא ישכחם בידו ויוציאם (מ"ב: או יעבירונו ד"א ברה"ר) אולם בתפילין מותר לצאת אפילו סמוך לחשיכה- לפי שאינו שוכח אותן (מ"ב: ודווקא תפילין שבראשו וידו לפי שמצווה למשמש בהם ואסור להסיח דעתו מהם, לאפוקי אם מחזיקם בידו, ישכח וייצא)**

ז- מצווה על האדם למשמש בכליו בער"ש ולבדוק שאין בהם דבר שאסור לצאת בו בשבת (ביה"ל: ואם זה סמוך לשקיעה ממש- חובה על האדם. מ"ב: וכן דבר שאסור משום מוקצה ויבוא לטלטל אותו. ויבדוק בכל מקום שדרכו להשתמש בו ולא דווקא בער"ש אלא גם בשבת יבדוק אם רוצה לצאת מחוץ לעירוב)

סי' רס'- דיני הכנסת שבת

א'- מצווה לרחוץ בער"ש פניו ידיו ורגליו בחמין (מ"ב: אבל ביום חמישי לא ירחץ לכבוד שבת אא"כ אינו יכול למחר. וה"ה ליו"ט וזהו כבוד שבת, בין לגברים ובין לנשים. אולם אין זו חובה גמורה אלא המקיימה מקבל שכר והמבטלה- לא הפסיד. וכמה שיותר קרוב לשבת מינכר יותר כבודה אולם יזהר בימי החורף הקצרים לא להתקלח בתוך השבת שקרוב לבור לידי כמה איסורים). רמ"א: המצווה היא על רחיצת כל הגוף (מ"ב: במים חמים. ביה"ל: ואם רחץ בפושרים- צ"ע. ובצוננים- לא הרוויח המצווה. ואם לאחר רחיצה בצונן נתחמם היטב- צ"ע) ורק אם אינו יכול, ירחץ רק ידיו פניו ורגליו (ביה"ל: ואם אין לו מספיק מים מוטב שירחץ פניו, ידי ורגליו. ואפילו מי שתורתו אומנותו צריך לשטוף ידיו ורגליו. מ"ב: וכעת לא נהגו להקפיד על רחיצת הרגליים). **שו"ע: וכן מצווה לחפוף הראש (ביה"ל: ובכל דבר שיחפוף- מהני) ולגזוז ציפורניים בער"ש (מ"ב: ויש שמקפידים לא לגזוז ביום חמישי כי הן מתחילות לצמוח לאחר שלושה ימים וא"כ אין כאן תיקון לכבוד שבת. כתב המג"א שהנכון לגזוז ציפורני הרגליים ביום חמישי והידיים ביום**

שישי. בגמרי נאמר שאם עוברת אישה מעוברת על ציפורניים במקום בו נפלו ישירות לאחר הגזיזה- היא עלולה להפיל. וא"כ במקום בו לא מצויות נשים או אם הזיזן ממקומן- שרי. ולאחר גזיזתן ייטול ידיו).
רמ"א: ואם היה שער ראשו ארוך- מצווה עליו להסתפר (מ"ב: כדי שלא ייכנס לשבת מנובל. ובמקומות רבים נהגו כר' יהודה החסיד לא להתגלח וליטול ציפורניים בראש חודש) וכשגזזו הציפורניים לא יגזזו לפי הסדר אלא יתחיל ביד שמאל בזרת ואח"כ יעבור מייד לאצבע ביד ימין (מ"ב: האר"י הק' לא דקדק בכך וכתב המג"א שיש לחוש לכך לכתחילה)

ב'- בשעה הסמוכה לחשיכה (מ"ב: לפני בין השמשות בשעה בה עדיין יום) ישאל את אנשי ביתו בלשון רכה (מ"ב: בכדי שיקבלו את דבריו): עשרתם? ערבתם? הפרשתם חלה? (מ"ב: כל הדברים הללו אסורים בשבת לכן הוא שואל. ולא ישאל דברים אלו בעוד היום גדול שמא יפשעו ולא יעשו אותם. ובמקום בו אין דרך להניח עירובי חצרות ותחומין- לא צריך לשאול על העירוב. והיום לא נהגו לשאול על הפרשת החלה אלא רק בערב פסח) א"כ, הדליקו את הנר (מ"ב: וכן צריך להזהירם לשבות ממלאכה ואם אינו בבית- עליו לשלוח מישהו אחר שיזהירם). רמ"א: ובמקום בו לא מעשרין- לא צריך לשאול על כך.

ס' רס"א- זמן הדלקת נרות שבת

א'- בספק חשיכה, דהיינו בין השמשות- (מ"ב: ואפילו ספק בה"ש. ביה"ל: ואנו לא אומרים שזה ספק ספיקא משום שספק הנובע מחוסר ידיעה אינו מוגדר כספק אלא רק ספק שהוא ספק לכולם וכן אפשר לומר שזה בעצם אותו הספק). רמ"א: זמן הליכת מיל הוא שליש שעה פחות 1\30 ובה"ש נמשך במשך 3\4 משיעור זה מסוף השקיעה (מ"ב: זו שיטת ר"ת שסובר שבעצם ישנן שתי שקיעות: האחת, מהרגע בו השמש נעלמת מעינינו. ומשעה זו עד לאחר שיעור הליכת שלושה מילין ורבע אנו עדיין נמצאים בזמן השקיעה הראשונה. השנייה, משעה זו והילך שנמשכת כדי שיעור הליכת 3\4 מיל- וזהו זמן בה"ש לשו"ע. נמצא משקיעה ראשונה ועד סוף שנייה כהליכת ארבעה מילין, ומייד אח"כ יוצאים שלושה כוכבים. אולם הרבה פוסקים חולקים על כך וסוברים שמשך בה"ש הוא משעה בה השמש נעלמת מעינינו) **שו"ע: אסור לעשר טבל (מ"ב: משום שמתקן ואפילו פירות מדרבנן אסור. ואפשר להקל אם אין לו מה לאכול כי לא גוזרים על שבות במקום מצווה אולם לענין הפרשת חלה בחו"ל שאפשר להשאיר מעט ממנה בשבת ולהפריש מהנותר במוצי"ש- אסור בה"ש להפרישה) וכן אסור להטביל כלים (מ"ב: למרות שהיום אין לנו דיני טומאה וטהרה בכלים מ"מ שייכת הלכה זו גבי כלים הנלקחים מהגוי שצריכים טבילה ואסור בה"ש משום שנראה כמתקן אולם אם זה לצורך שבת ואין לו כלי אחר- שרי. ביה"ל: "השאגת אריה" רוצה להתמיר גם בצורך שבת בכלי מתכות אך אין דבריו מוכרחים) וכן אסור להדליק את נרות השבת (מ"ב: ואפילו אם ללא נרות יתבטל מסעודת השבת- לא ידליק משום דהווי ספיקא דאוי, ואם עשה כן אסור ליהנות מהם אפילו בדיעבד לדעת הפמ"ג כדין מעשה שבת. ביה"ל: ומכוון שיש פוסקים המתירים לכתחילה שהרי הגדרת זמן בה"ש לא מוחלט, נראה להקל בדיעבד ליהנות ממנה. אולם אם עשה זאת בשוגג, במקום הצורך אפשר להתיר גם לפמ"ג) וכן אסור לערב עירובי תחומין (מ"ב: ומכוון שיש סמך לעירובי תחומין מהתורה אין להתיר. ואם זה עירוב לדבר מצווה- באנו למחלוקת אחרונים). רמ"א: ואם עירב- עירובו כשר (ע"פ המ"ב). **שו"ע: אולם בזמן בה"ש מותר לעשר את הדמאי (מ"ב: דרוב עמי הארץ מעשרין ואין בכך תיקון) ומותר לטמון מים חמים (מ"ב: בדבר שאינו מוסיף הבל) ומותר לערב עירובי חצרות (ביה"ל: משום שכל עירוב חצרות הוא מצווה בעלמא והתירו לו לעשותה בה"ש משום שהוא טרוד ונחפז לעשותה. ובספק בה"ש לא יברך על עירובו. וה"ה דשרי עירובי תבשילין. מ"ב: וכן שיתופי מבואות ולכתחילה עדיף לערב לפני בה"ש. ולא רק בדברים אלה, אלא בכל איסור דרבנן דין בה"ש כדין שבת- ואסור ויש להתיר רק לצורך מצווה או בשעת הדחק) וכן מותר לומר לגוי להדליק נר לצורך שבת (מ"ב: אמירה לגוי היא שבות ולא גוזרים על שבות במקום מצווה. ומכל מקום, השו"ע סובר גם כאן וגם בסי' שז' שאסור לומר לגוי בשבת לעשות מלאכה דאוי אפילו לצורך מצווה) וכן מותר לומר לגוי לעשות כל מלאכה לצורך מצווה או מלאכה אחרת שמרוב טרדתו אין לו זמן לעשותה (מ"ב: ואפילו מלאכות שאינם לשבת- שרי אם הם למצווה. אולם הרש"ל כתב דשרי רק דברים שאם לא יעשה יצטער עליהם בשבת אך מלאכות לצורך יום חול- יש להחמיר ולא לומר לגוי לעשותם בה"ש אא"כ מדובר בצורך גדול או הפסד מרובה). רמ"א: ומי שקיבל עליו את השבת שעה או שעתיים לפני כולם- יכול לומר לגוי לעשות עבורו מלאכות (מ"ב: אפילו לא לצורך מצווה) לצורך שבת (מ"ב: ודווקא שעה או שעתיים כי חצי שעה סמוך לחשיכה ייתכן שכבר בכל המקומות קיבלו עליהם שבת ואסור, אולם לצורך מצווה יש להתיר. חשוב לציין שהרמ"א מדבר כאן במקרה בו כל בני העיר קיבלו שבת מוקדם, שכעין זה גם היחידים שלא קיבלו על עצמם שבת מוקדם על****

כורחם חייבים כבר לשבות, אולם אם מדובר ביחיד שקיבל על עצמו שבת מוקדם- שרי לומר אפילו לישראל חברו דמכוון שחברו מותר בכך- אין כאן שום איסור אמירה)

ב'- י"א שאדם צריך להוסיף מהחול על הקודש (מ"ב: בין בכניסת השבת ובין ביציאת השבת והכוונה בזה היא להקדים או לאחר את כניסת ויציאת השבת והדבר נלמד מיוה"כ בו שובתים מ"ערב עד ערב" ומתחילם כבר מבעוד יום שכן כתיב "בתשעה". ביה"ל: הבי"י לומד ששיטת הרמב"ם היא שלא צריך להוסיף מחול על הקודש והסכים עימו הגר"א אולם גם לשיטתם מצווה להוסיף מעט מחול על הקודש. אם עשה מלאכה בזמן התוספת הווי רק עשה בעלמא אך אם עשה מלאכה בבה"ש- הווי ספק איסור סקילה) **וזמן תוספת זו היא מתחילתה של השקיעה** (מ"ב: ביארנו לעיל שהשו"ע סובר כר"ת שיש שתי שקיעות וזמן בה"ש מתחיל רק מתחילת השקיעה השנייה וכן ביארנו שנחלקו עליו פוסקים רבים וסברו שמרגע שהשמש נעלמת- הווי בה"ש) **שהשמש לא נראית יותר לעין עד לתחילת זמן בה"ש. ומשך זמן זה הוא כדי שיעור הליכת שלושה מילין ורבע. ויכול להוסיף את כל שיעור זמן זה או רק חלקו והעיקר שיוסיף מזמן שהוא וודאי יום** (מ"ב: קבלת התוספת יכולה להתקיים ע"י דיבור או ע"י אמירת ברכו. והאישה שהדליקה נרות קיבלה שבת בהדלקתה. ולא מספיק להוסיף כל שהוא } ביה"ל: משום שלא התברר זמן התוספת מהגמרא) אלא קצת יותר וזמן התוספת עם בה"ש ביחד יוצא כמעט חצי שעה). **וזמן בה"ש עצמו נמשך 314 מיל** (מ"ב: בערך רבע שעה. וכבר ביארנו שהרבה ראשונים והסכים הגר"א על ידס, סוברים שבה"ש מתחיל משעה שנעלמה השמש מעינינו וא"כ יזהר לכתחילה שלא לעשות שום מלאכה ואפילו לצורך מצווה- משעה זו. ולכתחילה, יקדים להדליק משעה שהשמש בראש האילנות ואשרי מי שמקבל עליו שבת לפני שקיעת החמה שיוצא ידי חובת כל הראשונים. ביה"ל: ו"היראים" סובר שזמן בה"ש מתחיל כדי הליכת 314 מיל לפני תחילתה של השקיעה הראשונה ולכן לכתחילה טוב לחוש גם לדבריו ולהקדים מעט לשיטתו. וא"כ פשוט שיש נפק"מ מתי להתחיל את התוספת השבת בין השו"ע לחולקים עליו בהגדרת זמן בה"ש. ועוד יש לומר, שבזמן בה"ש אסור גם בשבותים שהם דרבנן ואין אנו אומרים שמחלוקת התנאים לגבי הגדרת בה"ש יוצרת כאן ספק. ולכן אין להקל בבה"ש גם לברך על ספירת העומר או במוצ"ש לעשות מלאכות דרבנן בזמן זה) **שהוא שיעור כדי הליכת 1500 אמות לפני הלילה** (מ"ב: כלומר, לפני שנראים שלושה כוכבים). **רמ"א:** ומי שרוצה יכול להקדים ולקבל שבת מפלג המנחה והלאה (מ"ב: ונאסר בעשיית מלאכה. אולם אם קיבל לפני פלג המנחה- אין בקבלתו כלום. וזמן פלג המנחה הוא שעה ורבע לפני הערב ונחלקו הפוסקים האם זמן זה הוא לפני השקיעה או לפני צאת הכוכבים ולכן יש להחמיר שאם קיבל עליו שבת שעה ורבע קודם שקיעה- נאסר במלאכה. ביה"ל: נחלקו האחרונים האם משערים את הזמנים בשעות זמניות (יש שוני בשעות בין החורף לקיץ) או בשעות שוות ומכוון שבזמננו קשה לכוון השעה בדיוק צריך להקפיד להוציא את השבת רק כאשר נראים שלושה כוכבים בינוניים ואפילו לסוברים שבעיני שעות זמניות בימים הארוכים- אם החשיך לגמרי כל צד מערב- שרי לעשות מלאכה. ולדעת ר"ת צריך להמתין מתחילת השקיעה לפחות כדי שיעור הליכת ארבעה מילין (שעה וחמישית) עד שיעשה מלאכה במוצ"ש שהרי לשיטתו רק אז יוצאים שלושה כוכבים- ונכון לכתחילה לחוש לשיטתו לענין מוצ"ש. וכ"כ לשיטתו, במקומות בהם הכוכבים נראים לפני שעובר משקיעת החמה ארבעה מילין- צריך לפרוש ממלאכה לפחות חצי שעה לפני הזמן בו רגילים לראות כוכבים)

ג'- מי שאינו בקיא בזמן שבין שקיעת החמה ועד תחילת בה"ש ורצה להוסיף מחול על הקודש- ידליק בשעה שהשמש עומדת בראש האילנות (מ"ב: או בראש גגות גבוהים. ביה"ל: והיום איננו בקיאים בשיעור זה ולכן יש חיוב ע"פ דין להדליק לפני השקיעה. ואם אירע אונס והאישה איחרה להדליק, באנו למחלוקת אחרונים אם יכולה לצוות לגוי להדליק והיא תברך) **וביום מעונן- ידליק בשעה שהתרנגולים יושבים על הקורה בעוד".** **ואם הוא נמצא בשדה ואין שם תרנגולים- ידליק בשעה שהעורבים יושבים מבעוד"י** (מ"ב: ואם יש עימו אחד שמבין היטב בשעות- יכול לסמוך עליו)

ד'- לאחר שאמרו הציבור "ברכו", אפילו אם עדיין יום- הרי קיבלו עליהם את השבת ואסור לערב ולטמון (מ"ב: הטעם בזה הוא משום שהאומר "ברכו" הוא כמי שקיבל עליו את השבת בפרוש ובא ללמדנו השו"ע שלמרות שבזמן בה"ש מותר לעשות שבות לצורך מצווה, משעה שקיבלו עליהם את השבת- אסורים בכל שבות ואפילו מבעוד יום. ביה"ל: הדברים אמורים רק ב"ברכו" שאמרו הציבור אך יחיד שקיבל עליו שבת מבעוד"י- אנו לא מחמירים לאסור עליו שבות לצורך מצווה. ויש אחרונים שכתבו להקל ולקיים שבות לצורך מצווה גם לאחר שקיבלו עליהם שבת וטעמם הוא שלא ייתכן לומר שזמן זה חמור יותר מבה"ש. ונראה שאפשר להקל כדבריהם אם מצרפים עוד ספק, כגון שקיבל עליו שבת שעתיים לפני החשיכה שהרי לכמה פוסקים אם קיבל עליו השבת לפני פלג המנחה- אין בקבלתו כלום) **ולנו, אמירת "מזמור שיר ליום**

השבת" נחשבת כאמירת "ברכו" לקבלת השבת (מ"ב: משום שמן הסתם אם מזכיר את השבת- קיבל אותה עליו. וכן במקומות בהם אומרים בסוף "לכה דודי" - "בואי כלה", הווי קבלת שבת)

ס' רסב' - לקדש את השבת בשולחן ערוך ובבגד נקי

א' - בער"ש יסדר אדם את שולחנו (ביה"ל: באותו חדר שבו סועד ואפילו השולחנות שבשאר החדרים ראוי לסדר) **ויציע את המטות** (מ"ב: גם אלו שיושב עליהן וגם זו שיישן עליה) **וייתקן את כל ענייני הבית בכדי שיחזור מבית הכנסת וימצא הכול מסודר ומוכן** (מ"ב: ויש בכך כבוד שבת וידוע מאמר חז"ל על שני המלאכים המלווים את האדם בבואו מבית הכנסת אחד טוב ואחד רע וכולי. וטוב לנקות את הבית ואת קורי העכביש). **רמ"א:** וצריך שיהא שולחנו ערוך כל השבת (מ"ב: עד לאחר ההבדלה) וכך הוא המנהג ואין לשנות (מ"ב: ויש נוהגים לשים שתי מפות על השולחן כדי שלא ינערו המפה ויישאר השולחן גלוי)

ב' - צריך אדם להשתדל ללבוש בגדים נאים לשבת (מ"ב: משום שכתוב: "וכבדתו", ודרשו חז"ל שלא יהא מלבושך של חול כמלבושך של שבת. וטוב שלא ילבש בשבת שום דבר ממה שלבש בחול וכן טוב גם שתהא לו טלית מיוחדת לשבת. ואפילו מי שנמצא לבדו צריך ללבוש בגדי שבת כי אין הוא לובשם לכבוד הרואים אותו אלא לכבוד השבת. וכן לא ייקח ילד על כתפיו לפני שישים קר בחיקו כי מטנף בגדיו. ביה"ל: ואם לבישת בגד לבן נחשבת כיוהרא- לא יילבש וכן מובא בגמ' שחכמים לבשו בגדים שחורים בשבת. ובביתו- ילבש כל מה שירצה) **ואם אין באפשרותו לכל הפחות ישלשל בגדיו כלפי מטה דרך כבוד** (מ"ב: כאותם העשירים היושבים בביתם ואינם מסלקים בגדיהם כלפי מעלה לפי שאינם עושים מלאכה)

ג' - ילבש אדם את בגדיו הנאים (מ"ב: עד למוצ"ש אחר הבדלה. וככל שמרבה לכבדה בכל עניין- ה"ז משובח. ובזוהר כתוב שיזהר אדם לא לעורר שום מחלוקת בשבת ח"ו ובפרט בין איש לאשתו) **וישמח בבוא השבת כיצא לקראת מלך וכיוצא לקראת חתן וכלה** (מ"ב: יש מקומות שנהגו לצאת מבית הכנסת ואנחנו נוהגים להפוך פנינו לצד מערב בשעת אמירת "בואי בשלום" בעמידה ונוהגים כאילו מקבלים אדם גדול. ויוה"כ שחל בשבת אין אומרים קבלת שבת אלא רק "מזמור שיר ליום השבת" לפני "ברכו") **שהרי ר' חנניא היה מתעטף בער"ש ואומר: "בואו ונצא לקראת שבת המלכה" ור' ינאי היה אומר: "בואי כלה בואי כלה". רמ"א:** ויתלבש בבגדי שבת מייד לאחר שהתרחץ- שזהו כבוד שבת (מ"ב: ובימים הקצרים צריך להנהיג בביתו לומר לנשים לרחוץ ולהתלבש מוקדם, ואם מאחרת- מצווה שתדליק בבגדי חול מאשר שתבוא ח"ו לספק חילול שבת ואם הבעל רואה שאשתו מתאחרת- מצווה עליו להדליק. ועדיף שיישב בחושך מאשר שיחלל שבת) ולכן, יתרחץ סמוך לשעת הערב כדי שיתלבש מייד אח"כ (מ"ב: בביתו. אך אם הולך לבית המרחץ- נכון שיקדים עצמו דלא יבוא לידי חילול שבת)

ס' רסג' - מי ומי המדליקין ומה הדין אם טעו ביום מעונן

א' - צריך אדם להיזהר לעשות נר יפה (מ"ב: הדלקת נרות שבת היא חובה משום מצוות עונג שבת ובכדי שיהדר במצווה- יזהר לעשותה יפה. וכתוב בגמ' שזוכה ע"י כך לבנים ת"ח ולכן תתפלל האישה לאחר ההדלקה שיהוא בניה ת"ח. וצריכים להדליק בכל החדרים בהם מסתובבים בשבת אולם האישה תברך רק על הנר בחדר בו אוכלים) **ויש שעושים שתי פתילות- אחת כנגד זכור ואחת כנגד שמור** (מ"ב: ועדיף שייקנה אחד טוב מאשר שניים גרועים. וייעשה שני נרות או בפתילות של שמן או בשני נרות. ומותר להדליק מנר לנר ואפילו כמה נרות ואין בכך משום ביזוי מצווה שהרי כולם של מצווה הם, אולם אסור להדליק בעזרת קיסם של חול ואפילו מנר של שבת לנר אחר של שבת, דיש בכך ביזוי שבת. ומי שנוהג לעשות נר של שעווה כפול כנגד: "זכור ושמור בדיבור אחד נאמר", מנהגו הגון, אולם לא ידבק אותם אחת לשנייה כי גורם לשעווה לטפטף וגם לנר עצמו ליפול בסוף. אסור לברך על נר שעווה הבא מבית התפילה של הגויים אולם אם אין לו דבר אחר- ידליק ללא ברכה. בביה"ל דן מדוע היא מותר להדליק מנר לנר, הרי גם בחנוכה זה מותר אולם שם זה מותר מדינא שהרי כל נר הוא מצווה, משא"כ נרות שבת דמדינא מספיק אחד ורק לסימן בעלמא בעינן שניים. ואין לומר שככל שמרבה בנרות הווי מצוות עונג שבת כי יש לו אור רב- כי כל עוד לא מברכים על נר זה, הוא לא בכלל המצווה. אלא, ההיתר הוא מכוון שהאישה קודם מדליקה ואח"כ מברכת {וצ"ע א"כ למאן דאמר מברכת ואח"כ מדליקה לקמן סעי' ה' בהג"ה} וא"כ גם הנר השני הוא בכלל המצווה. ובא"ר כתב שהטוב ביותר הוא שיהא נר מיוחד להדליק עימו נרות שבת). **רמ"א:** ויכולים להוסיף ולהדליק אפילו שלושה או ארבעה נרות- וכך נהגו (מ"ב: ויש שמדליקין שבעה- כנגד ימי השבוע או עשרה-

כנגד עשרת הדברות. ולא צריך להניח את כולם על השולחן). האישה ששכחה פעם אחת להדליק (ביה"ל: שלא הדליקה בכלל באותה הפעם, לאפוקי אם שכחה להדליק נר או שניים ממה שהיא רגילה), צריכה להדליק מעתה כל ימיה שלושה נרות (מ"ב: וה"ה אם הייתה רגילה להדליק שלושה ושכחה פעם אחת- צריכה להדליק ארבעה. ואפילו שכחה כמה פעמים, צריכה להוסיף על כל פעם נר. והטעם הוא משום קנס, שתהא זהירה בכבוד שבת וא"כ אישה שנאנסה ולא הדליקה- אינה נקנסת. ובא"ר כתב שאישה ענייה תוסיף כל פעם מעט שמן או תעשה הנר קצת יותר גדול) שהרי אפשר להוסיף על שני הנרות והעיקר שלא תפחות משניים.

ב'- אנשים ונשים חייבים כאחד להדליק נר בשבת ואפילו מי שאין לו מה לאכול שואל על הפתחים (ביה"ל: או מוכר כסותו) **ולוקח שמן להדליק נר** (מ"ב: לא מדובר על אדם שאין לו כלל מה לאכול, דא"כ יחזור על הפתחים כדי שיהיה לו מה לאכול ויקיים מצוות סעודה וקידוש, אלא מדובר על אדם שמתפרנס רק מהצדקה ועליו להשתדל להשיג גם נר לשבת. ומי שיש לו מעט כסף, ייקנה בעדיפות ראשונה לחם לסעודה {ביה"ל: יקנה מספיק לחם כדי לשבוע- ולא רק כזית. ועדיף שיקיים מצוות נר שבת מאשר סעודה שלישית ודי אם יאכל כביצה בסעודה שלישית והשאר יוציא על נר} ובעדיפות שנייה נר לשבת. ועדיף שייקח נר מאשר שאר מאכלים- דשלוש בית עדיף מתוספת עונג שבת ועכ"פ- נר אחד מספיק) **משום שזהו חלק מעונג שבת.**

ג'- הנשים מזהרות יותר על מצוות הדלקת נר שבת משום שהן מצויות בבית ועוסקות בצרכי (מ"ב: טעם נוסף הוא- מפני שכירתה נרו של עולם בחטא אדם הראשון. ואפילו אם הבעל רוצה להדליק ולברך- האישה קודמת אא"כ יש הרבה נרות, גם עבורו. ומ"מ טוב שהאיש יתקן את הנרות. ובשבת ראשונה לאחר לידה הבעל מדליק ומברך ובימי נידתה- היא גם מברכת). **ואם אין ידו משגת לקנות גם נר וגם יין לקידוש- נר שבת קודם** (מ"ב: ולמרות שקידוש הוא מדא"ו, קידוש על היין הוא מדרבנן שהרי מדא"ו יוצא ידי חובת קידוש בתפילה. ועוד, שהרי יכול לקדש גם על הפת). **ואם אין ידו משגת לקנות נר לחנוכה ונר שבת- נר שבת קודם משום שלום ביתו, שהרי אין שלום ללא אור בבית** (מ"ב: ובנר אחד לשבת- יוצא י"ח והשאר יוציא על לקידוש או לנר חנוכה וגם לחנוכה מספיק נר אחד. ואם יש לו נר אחד לחנוכה ונר אחד לשבת ועוד מעט מעות- ייקנה עוד נרות לחנוכה להיות מן המהדרין. מג"א: גם אישה סומא יכולה להדליק ולברך שהרי יש לה הנאה מהאור ואם יש לה בעל פיקח- הוא ידליק ויברך. ואם אוכלת בשולחן עם אנשים נוספים שגם הדליקין וברכו- לא תדליק ותברך משום שכל אחד בירך כי יש לו שמחה יתירה בריבוי הנרות אולם לה- אי אפשר לומר כן)

ד'- לא ידליק אדם את הנר בעוד היום גדול שהרי לא ניכר שזה לכבוד שבת (מ"ב: כלומר, שלא ידליק הרבה זמן לפני התוספת שבת. וביארנו בסי' רס"א שזמן תוספת שבת לשו"ע הוא מתחילת שקיעה ראשונה ועד סופה שהוא שיעור מהלך שלושה מילין ורבע ולחולקים עליו משקיעה ראשונה הווי כבר בה"ש ולכן צריך להקדים התוספת לפני כן ועוד כתבנו שצריך להחמיר כשיטתם. ביה"ל: בסעי' י' נלמד שהאישה מקבלת שבת בהדלקת הנרות וא"כ יכולה להדליק כבר מזמן פלג המנחה שהוא הזמן המוקדם ביותר בו אפשר לקבל שבת. ומנהג הקדמונים היה להתפלל מנחה בעוד היום גדול ומעט לפני ברכו היו מדליקין הנרות אולם היום אין לנהוג כן כי אנו מתפללין מנחה בצמוד לערבית בדמדומי חמה) **אך יזהר שלא לאחר יותר מדאי** (מ"ב: שלא ידליק קרוב מדאי לסוף הזמן המותר דהיינו- תחילת בה"ש) **ומפלג המנחה ולמעלה, כלומר שעה ורבע לפני חשיכה** (מ"ב: לשו"ע פלג המנחה הוא שעה ורבע לפני שיוצאים ג' כוכבים ו"לבוש" ולגר"א הוא שעה ורבע לפני השקיעה- ומחלוקתם בשעות זמניות כלומר, בין אם היום קצר או ארוך, כל אחד מהם מחלק את היום לשנים עשר חלקים באופן אחר- לשו"ע מהזריחה ועד ג' כוכבים ולגר"א מהזריחה ועד השקיעה), **יכול כבר להדליק את הנר ולקבל עליו שבת** (מ"ב: כלומר, שמקבל עליו שבת לגמרי)- **ואין זה נחשב כהקדמה אסורה. רמ"א:** ואם הנר היה דלוק מבעוד יום- יכבה אותו ויחזור וידליק אותו שנית לצורך שבת (מ"ב: מדובר שהיה דלוק סתם אולם אם הדליק לאחר פלג המנחה לכבוד שבת עם ברכה אך עדיין לא קיבל עליו שבת, אף שלכתחילה לא היה צריך לנהוג כן- בדעיבד שרי ולא צריך לחזור ולכבותו. ביה"ל: הטעם הוא שאם נצריכנו לחזור ולכבותו- תהיה ברכתו לבטלה. ופשוט שאם הדליק לפני פלג המנחה, אפילו אם קיבלת עליו שבת צריך לכבות ולחזור ולהדליק- דאין בקבלתו כלום)

ה'- בין אם מדליק האיש ובין אם מדליקה האישה מברכים: "ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם אשר קדשנו במצוותיו וציוונו להדליק נר (מ"ב: ואפילו אם מדליקה כמה נרות) **של שבת"** (מ"ב: יש אומרים שכאשר יש חתונה בער"ש שנמשכת עד לאחר השקיעה והאישה לא רוצה לקבל עליה שבת לפני כן

שמה תצטרך לעשות עוד מלאכה- יכולה היא להדליק את הנר לפני החתונה ללא ברכה ולאחר חשיכה יכולה לפרוס ידיה ולברך או שתאמר לגוי להדליקו בה"ש והיא תברך שהרי לא גזרו על שבות לצורך מצווה בה"ש. אולם האחרונים נתקשו בדבר זה, שהרי כיצד מברכת "להדליק" כאשר היא לא באמת מדליקה כעת?! ולכן כתבו עצה אחרת- שתדליק לפני החתונה בברכה ותתנה שאינה מקבלת שבת על דברים שהם לצורך. וה"ה גבי אישה ששילל טבילתה חל בער"ש, תדליק בברכה על תנאי שאינה מקבלת שבת עד לאחר שתחפוץ ותרחץ. ביה"ל: ואם מסתפקת אם ברכה או לא- לא תברך דספק ברכות להקל. ואם וודאי לה שלא ברכה- שרי לברך כל זמן שמותר עדיין גם להדליק) וביו"ט מברכים: "להדליק נר של יו"ט" (מ"ב: ולא צריכה לברך

"שהחיינו" אולם במקום שנהגו- אין למחות וביו"ט שחל בשבת מברכת: "של שבת ושל יו"ט" **וביזה"כ שלא חל להיות בשבת- י"א שלא תברך. ועיין בסי' תרי' (מ"ב: בסי' תרי' הביא השו"ע דעת החולקים וסוברים שגם ביה"כ מדליקין בברכה דגם בו שייך שלום בית. ביה"ל: ועוד כתב השו"ע בסי' תרי' שבמקום שנהגו להדליק- מדליקין ובמקום שלא נהגו- לא מדליקין ואולי רצה ללמדנו שלמרות שאנו נוהגים להדליק- לא מברכים, כי לא מברכים על מנהג). רמ"א: י"א שמברכים לפני ההדלקה (מ"ב: כמו בשאר המצוות שקודם מברך עליהן ומייד עובר לעשייתן) וי"א שמברכים לאחר ההדלקה (מ"ב: הם סוברים שאם מברכת קיבלה עליה שבת ולכן לא יכולה כבר להדליק וא"כ, ביו"ט שמותרת להדליק- לדעת הרבה אחרונים צריכה לברך ואח"כ להדליק אולם המג"א סובר שלא מחלקים בכך. ביה"ל: ואם הדליקה והתנתה שאינה מקבלת שבת בהדלקה- באנו למחלוקת אחרונים האם עדיין צריכה לשיטתם לברך לאחר ההדלקה או שמה עליה לנהוג כמ"א קמא, דהיינו לברך ורק אח"כ להדליק) ובכדי שיהא לשיטתם "עובר לעשייתם", תהנה מאור הנר רק לאחר הברכה, שתשים ידיה לפני הנר ותברך ורק לאחר הברכה תהנה מהאור ותסלק ידיה- וזה נקרא עובר לעשייתם- וכן המנהג.**

ו'- בחורים שהולכים ללמוד תורה מחוץ לביתם צריכים להדליק נר שבת בחדרם בברכה (מ"ב: לא רק בחור רווק חייב דאין אשתו מדלקת עליו בביתו אלא גם בחור נשוי חייב בהדלקה ואינו יוצא בהדלקת אשתו כוון שיש לו חדר משלו } ביה"ל: ויבדק החיים" כתב שדברי השו"ע נאמרו רק לרווקים אולם נשואים יוצאים בהדלקת נשותיהן- ונחלקו עליו הרבה פוסקים). ואפילו אם חדר זה מיועד ללינה בלבד ללא אכילה. והנר צריך להיות מספיק עד שישבו מהתפילה כדי שיהא אור בחדר, אחרת הווי ברכה לבטלה. ואותם הסוברים שישנים הרבה בחדר אחד- אם בעל הבית אינו ישן עימם ומדליק עימם בחדרם, צריכים כולם להשתתף בנר ואחד יכול להוציא את כולם ואפילו אם מדליקין עליהם בביתם, אך אם בעל הבית ישן עימם ומדליק עימם אינם צריכים להשתתף עימו בפרוטה כי סוף סוף מדליקין עליהם בביתם) **אך מי שנמצא בביתו אינו צריך להדליק עם ברכה גם בחדרו (מ"ב: אבל חייב להדליק ללא ברכה) כי אשתו מברכת גם בשבילו.**

ז'- אורח שאין לו חדר מיוחד משלו (מ"ב: ופשוט שאם יש לו חדר מיוחד אפילו מדליקין עליו בביתו- חייב להדליק כנ"ל סעי' ו') וגם לא מדליקין עליו בביתו- צריך להשתתף בפרוטה עם בעה"ב (מ"ב: ורק עם אוכל לבד, אבל אם אוכל עם בעה"ב הרי הוא כבן ביתו ויוצא בנרו גם ללא השתתפות. ובמצב בו צריך להשתתף עם בעה"ב ישנו פתרון נוסף- שבעה"ב יקנה לו חלק בנר במתנה)

ח'- כאשר שניים או שלושה בעלי בתים אוכלים במקום אחד, יש מי שאומר שכל אחד מדליק ומברך לעצמו (מ"ב: שככל שיש יותר אור כך יש יותר שמחה ושלוש בית ולכן שייכת ברכה על כל הדלקה) ויש מי שמגמגם במנהג זה (מ"ב: שהרי יש מספיק אור מנרו של הראשון ולא צריך לברך על כל אחד), ונכון להיזהר בכך כי ספק ברכות להקל ולכן רק אחד יברך ויוציא את כולם. רמ"א: אולם אנו נוהגים שכל אחד מדליק ומברך לעצמו (מ"ב: וכתב המג"א בשם השלי"ה הק' שמ"מ שניים לא יברכו על מנורה שיש לה הרבה קנים אולם הא"ר מקל בכך וכתב הפמ"ג שאפשר ששנים עניות שיש להם רק מנורה אחת יכולות לסמוך על הא"ר ותברך כל אחת בפני עצמה על קנה)

ט'- מי שמדליק בבית אולם אוכל בחצרו (מ"ב: ומותר לאכול בחצר רק אם מצטער הרבה בביתו, ואם אינו מצטער הרבה חייב לאכול דווקא במקום בו יש נר) אם אין הנרות מספיקים לדלוק עד הלילה, כלומר, עד שעה שמסיימים לאכול ונכנסים לביתם- הווי ברכה לבטלה (מ"ב: ומשמע, שאם אוכל בביתו אפילו כשיש אור בחוץ- לא הווי ברכה לבטלה כי עדיין שמח באור הנר ואפילו אם הנרות לא יספיקו לדלוק עד הלילה. אולם עדיין מצווה מן המובחר שהנרות יספיקו לדלוק גם בלילה. והמקרה עליו דיבר השו"ע הווי ברכה לבטלה כי סוף סוף לא היה לו שום תשמיש בנרות, אולם גם לשו"ע, אפילו אם אוכל בחצר ונכנס לביתו להכין צורכי הסעודה ונהנה מהנרות- תו ליכא ברכה לבטלה)

י'- בעל "הלכות גדולות" סובר שמרגע הדלקת הנר חלים על האישה איסורי שבת וע"פ דבריו ישנן נשים הנוהגות להשליך את הפתילה בה הדליקו ולתת לה להיכבות מאליה ואינן מכבות אותה. וי"א שאם האישה מתנה תנאי לפני ההדלקה שאינה מקבלת שבת עד שיאמר החזן "ברכו" - שרי לכבותה בידיים, ויש המסתפקים האם תנאי זה מועיל. ויש החולקים על בה"ג וסוברים שאין הדלקת הנר תלויה בקבלת שבת אלא הדבר תלוי רק בתפילת ערבית ובאמירת "ברכו". ולנו- "מזמור שיר ליום השבת" מהווה קבלת שבת כ"ברכו". רמ"א: אולם המנהג הוא שברגע שהאישה מדליקה נרות, קיבלה עליה את השבת אא"כ התנתה (מ"ב: ודווקא שמתנה לצורך כגון שצריכה להכין עוד צורכי השבת אבל להתנות סתם- אסור, כי יש הסוברים שאפילו תנאי לצורך לא מהני) ואפילו בלב (מ"ב: המנהג עליו מדבר הרמ"א הוא דווקא לנשים אבל לגברים- אין מנהג כזה ולכן יכול אדם להדליק ולברך ולא לקבל עליו שבת עד ערבית ומ"מ טוב שגם הוא יתנה. ועליה להתפלל מנחה לפני ההדלקה כי אינה יכולה אח"כ להתפלל תפילה של חול. ואם מתאחרת עדיף שתתפלל ערבית פעמיים ע"י תפילת תשלומין מאשר להיכנס לספק חילול שבת) אולם שאר בני הבית מותרים במלאכה עד ערבית. ועיקר מצוות נר שבת היא דווקא בנרות שמדליקין על השולחן ולא על שאר נרות שבבית (מ"ב: כי עיקר המצווה היא דווקא על הנרות שאוכלים לאורן אולם אם ישנן כמה נשים ורק שולחן אחד וודאי שכל אחת יכולה לברך על נר אחר בבית והעיקר שיעשו בו תשמיש. ואורח שיש לו חדר מיוחד משלו- עכ"פ צריך להדליק בחדרו ואפילו אם מדליקין עליו בביתו) וצריכה להדליק במקום בו יישארו הנרות דולקין ולא להזיזם לאחר ההדלקה (מ"ב: ואפילו אם מתנה שאינה מקבלת שבת בהדלקה- לא תזיזם. ועיקר הטעם בכך הוא משום דק"י"ל שהדלקה עושה מצווה ובמקום בו הדליקה- קיימה את המצווה לכן אם תדליק במקום בו לא תשתמש לאורן, לא קיימה את המצווה ואפילו אם תזיזן אח"כ למקום שמשתמשת בו, אולם אם הדליקה תחילה במקום שמשתמשת בו ואח"כ נטלתן למקום אחר שגם משתמשת בו- שרי, אולם ה"לבוש" מחמיר גם בכך, ויש להקל במקום הצורך. ה"חיי אדם": הנוהגים בסוכות להדליק בסוכה ואח"כ להכניס את הנרות לבית- לא יפה עושים)

יא'- אם יחיד מקדים להתפלל תפילה של שבת מבעוד"י (מ"ב: כלומר, לכל הפחות מפלג המנחה ולמעלה שהרי לפני כן- לא מהני קבלתו כלום)- חל עליו שבת ואפילו שהציבור עדיין לא התפללו וגם תנאי לא מועיל לו (מ"ב: ולמרות שבסעי' הקודם ראינו שיש הסוברים שאם התנה לפני ההדלקה- מהני, שאני תפילה כי מזכיר בה קדושת שבת ממש)

יב'- אם רוב הציבור קיבלו עליהם כבר שבת, המיעוט נמשך אחריהם בעל כורחו (מ"ב: ואם רוב הציבור לא היה בבית הכנסת- שאר הציבור לא נמשך אחריהם כי הם מיעוט. והני מילי כאשר יש רק בית כנסת אחד אך כאשר יש כמה בתי כנסת, אין בית כנסת אחד נמשך אחר חברו לעניין קבלת שבת ואפילו אם יש באחד רוב. אולם מניין בביתו לא נחשב כבית כנסת לדין זה ולכן במקרה בו יש בית כנסת אחד- ביתו נמשך אחריו)

יג'- אדם שמגיע בער"ש לעיר שכבר קיבלה על עצמה שבת מניח מייד את כל חפציו (מ"ב: כלומר, הולך לחדר ומניח שם חפציו להצניעם למרות שהיום עוד גדול. אולם הגר"א מחמיר ופוסק שצריך להניחם מייד. ואם יבוא לידי הפסד- ייתכן שגם הגר"א יסכים שיכול ללכת לחדר להצניעם. ויש שחילקו בסוג החפץ- אם זה חפץ שאינו מוקצה מגופו כגון ארנק- יכול להוליכו להצניעו אולם אם זה מוקצה מגופו כגון אבו או מטבע- עליו לזרוקם מייד)

יד'- אם טעה הציבור ביום מעונן וחשבו שכבר חשיכה והדליקו נרות והתפללו ערבית של שבת ואח"כ ראו שהחמה עוד זורחת- אם התפללו מפלג המנחה ולמעלה (מ"ב: ולפני כן אסור להתפלל ערבית. וביארנו שלדעת השו"ע פלג המנחה הוא שעה ורבע לפני שיוצאים ג' כוכבים ולגר"א שעה ורבע לפני השקיעה, בשעות זמניות), לא צריכים לחזור ולהתפלל (מ"ב: דמשום טעות לא טרחין ציבורא). אולם אם יחיד טעה בכך- צריך לחזור ולהתפלל תפילת ערבית (מ"ב: דמשום טעות מטריחין את היחיד לחזור ולהתפלל וה"ה אם טעה ביום חול. ביה"ל: ולמרות שאם היה מתפלל בכל ער"ש בזמן זה- הייתה קבלתו קבלה, כוון ששינה ממה שרגיל בו- צריך לחזור). אך בין יחיד ובין ציבור שהתפללו מוקדם בטעות שווים הם לעניין עשיית מלאכה- שמוותרים בעשייתה, כי קבלת שבת בטעות הייתה. וי"א שלמרות שהייתה הקבלה בטעות, מי שהדליק נרות אסור במלאכה והשאר מותרים (מ"ב: ואפילו אם אותם שהדליקו לא התפללו- אסורים המלאכה. וטעם הי"א הזה הוא שקבלה שיש בה מעשה (הדלקה) עדיפה מקבלה שאין בה מעשה (תפילה). ביה"ל: והגר"א הסביר שטעם הי"א הוא שקבלה בטעות הווי קבלה

ודווקא קבלה שע"י הדלקה כי ע"י תפילה קי"ל שתפילה בטעות אינה תפילה. והא"ר כתב שהי"א מדברים במקרה בו הציבור קיבל עליו שבת בטעות אבל יחיד שקיבל עליו שבת בטעות ע"י הדלקה- לא חשיב קבלה ויש אחרונים שמחמירים גם ביחיד) **ויש מי שאומר שאותו נר שהדליקו בו בטעות לשם שבת אסור**

לגעת בו (ביה"ל: והגר"ז נתקשה מדוע אסור לגעת) ולהוסיף עליו שמן ואפילו אם כבה- אסור לטלטלו (מ"ב: זו שיטת האו"ז שקבלה בטעות הווי קבלה גמורה וא"כ הוקצה הנר למצוותו- ואסור להשתמש בו או לגעת בו שמא ישתמש בו ואפילו למי שלא קיבל עליו שבת, אך לצורך מצווה יש להקל. והפמ"ג מחמיר שאפילו אם הדליק נר לשבת בעוד היום גדול והתנה שאינו מקבל שבת- אסור בשימוש לבעלים וכוון שכן נאסר גם לכל. ולמרות שפסק כאן השו"ע שקבלת שבת ע"י הציבור לא שמה קבלה- כתבו הרבה אחרונים שקבלת שבת בציבור ע"י תפילה- שמה קבלה אלא שבמקרה זה אין המיעוט נמשך אחרי הרוב כי הייתה בטעות. אך במקום הדחק ניתן להקל כשו"ע)

טו'- מי שאיחר להתפלל מנחה בער"ש עד לאחר שקיבלו עליהם הציבור שבת (מ"ב: או באמירת "ברכו" או באמירת מזמור שיר ליום השבת"- הכול לפני המנהג) **לא יתפלל מנחה באותו בית כנסת** (מ"ב: שהרי הציבור כבר קיבל עליו שבת והוא נוהג עימם תפלה של חול) **אלא ייצא החוצה ויתפלל שם מנחה** (ביה"ל: בסעי' יב' אמרנו שיחידים נגררים אחר הרוב לעניין מלאכה ולא לעניין תפילה- ולכן אין סתירה בין הסעי'). **וכל זה אמור רק אם לא קיבל שבת עימם אבל אם ענה או קיבל שבת עימם אינו יכול כבר להתפלל תפילה של חול, אלא יתפלל ערבית פעמיים** (מ"ב: משום שמרגע שענה עימם "ברכו" וכבר עשהו קודש ולכן אין לו תקנה. ובערבית מתפלל תפילה ראשונה לשם שבת והשנייה תשלומין כנגד חול, ואם עשה הפוך- ייתכן שעדיין יצא ידי חובתו כל עוד נמצא בתוך הזמן בו מותר עדיין להתפלל מנחה)

טז'- אם הגיע לבית הכנסת באיחור לפני שהציבור החל בקבלת שבת, רשאי להתחיל להתפלל מנחה (מ"ב: ולא יענה עימם "ברכו") **למרות שבאמצע תפילתו יקבלו הציבור עליהם שבת משום שהתחיל להתפלל בהיתר** (מ"ב: שרי למרות שיודע בוודאות שלא יספיק לסיים תפילתו לפני שהציבור יקבל שבת אולם גם במקרה זה טוב יותר שייצא ויתפלל בחוץ)

יז'- י"א שמי שקיבל עליו שבת לפני החשיכה רשאי לומר לחברו ישראל לעשות לו מלאכה (מ"ב: דכוון שחברו מותר, אין בכך איסור אמירה. והני מילי כשיש שהות הרבה עד בה"ש אבל סמוך לבה"ש מסתמא רוב הציבור כבר קיבל עליו שבת והיחידים נגררים אחר הרוב לעניין מלאכה. כשמתפללים סמוך לבה"ש לא יחכו עם קבלת שבת למתאחרים לבוא לבית הכנסת). **המ"א:** ומותר ליהנות מאותה המלאכה בשבת וכ"ש במוצ"ש (מ"ב: שאם התרנו לו ליהנות מהמלאכה למרות שכבר קיבל שבת ואין לו יכולת לחזור בו, כ"ש במוצ"ש שכל רגע יש בידו להבדיל ולעשות מלאכה). מי שמתאחר להוציא את השבת במוצ"ש או שנמשך הרבה אחרי סעודתו, מותר לו לומר לישראל שכבר הבדיל (מ"ב: ואפילו הבדיל רק בתפילה ולא על הכוס- שרי, שהרי מרגע שהבדיל בתפילה כבר מותר בעשיית מלאכה) לעשות עבורו מלאכה ומותר גם ליהנות ולאכול ממלאכתו (ו"הלבוש" אוסר ליהנות ממלאכה זו א"כ בירך כבר והסית דעתו משבת אולם האחרונים הסכימו עם הרמ"א. ואם אמר: "ברוך המבדיל בין קודש לחול" לכ"ע מותר שהרי גם בעצמו מותר בעשיית מלאכה אך צ"ע האם יכול אח"כ לומר בברכת המזון "רצה" שהרי כבר הבדיל עצמו מהשבת. הפמ"ג: במוצ"ש אנו לא אומרים שהיחיד נמשך אחרי הרוב ולכן אפילו אם רוב הציבור עדיין לא הוציא שבת יכול היחיד להבדיל ולהוציאה)

ס' רסד'- דיני הפתילה והשמן

א'- נר של שבת, בין נר שעל השולחן ובין כל נר אחר שאדם מדליק בביתו, אין לעשותו מדבר שהאש לא אוחזת בו יפה והשלהבת בו קופצת, כגון: צמר, שיער וכיוצא בהם (מ"ב: דמכוון שאינו דולק יפה אנו חוששים שמא הוא יטה את הנר כדי שהשמן ידלק בו יפה- ויתחייב משום מבעיר. ביה"ל: והאיסור הוא בין על נר שמן ובין על נר שעווה. וביו"ט- מותר להשתמש בכל הפתילות והשמנים מלבד שמן שרפה, אולם מכוון שגם ביו"ט מברכים על ההדלקה משמע שההדלקה בו היא חובה ולכן אסור להשתמש בעטרן, שריחו רע כי חיישינן שמא יניחנו וייצא) **אלא רק מדברים שהאש דולקת בהם יפה, כגון: פשתן, בגד שש, צמר גפן, קנבוס וכיוצא בהם.** (מ"ב: הא"ר כתב שנכון לכתחילה לא להשתמש בקנבוס אא"כ אין ברירה. ביה"ל: מכוון שהחשש הוא שמא יטה אסור להשתמש באלו אפילו אם אין דבר אחר מלבדם ואפילו יתבטל ממצוות נר שבת, אולם אם יש לו רק עטרן שאיסורו הוא רק שמא יניחנו וייצא- שרי

משום שאיסורו הוא רק משום ספק ואין להניח את הוודאי מפני הספק). **רמ"א**: ואם הדליק באחד מהדברים האסורים (מ"ב: בין פסול בפתיחות בין פסול שמנים, לקמן סעי' ג')- אסור לו להשתמש לאורו (מ"ב: לדבר בו אדם צריך עיון רב- אסור להשתמש אפילו בנרות כשרים וקמ"ל הרמ"א שבנרות לא כשרים אסור להשתמש אפילו לדבר שאינו צריך עיון רב. ואפילו אם יש עימו עוד אחד- חיישינן שמא יטה) וי"א שאם יש בבית אפילו נר אחד שהודלק בדברים המותרים- מותר ליהנות מאורם של אחרים, אפילו הודלקו שלא כדין (מ"ב: נחלקו האחרונים בשיטת הי"א. במג"א: הי"א הקלו אפילו בשאר החדרים בבית אם יש נר אחד כשר. הרבה אחרונים: דווקא באותו חדר בו נמצא הנר הכשר אבל לא באחרים) וכן בכל דבר שאפשר לעשותו גם ללא נר (מ"ב: כגון: שינה וכיוצא בזה)- מותר להשתמש כנגד נרות פסולים (מ"ב: הא"ר סובר שגם במקרה זה בעינין נר כשר אלא שהפעם שרי אפילו אם הנר הכשר נמצא בחדר אחר אולם שאר האחרונים פירשו שזו קולא חדשה וקמ"ל שאפילו אם אין בבית שום נר כשר- שרי במקרה זה) ולצורך שבת- יש להקל בדיעבד (מ"ב: כתב המג"א שאם יש נר אחד כשר וסמוך לו נר פסול אנו דנים אותו ככשר ומותר לעשות לאורו אפילו תשמיש שאינו לצורך שבת- אבל אין לעשות כן לכתחילה)

ב'- אם כרך אדם דבר שמותר להדליק בו ע"ג דבר שאין מדליקין בו יש לדון מה הייתה כוונתו. אם כוונתו הייתה לעשות פתילה עבה כדי שירבה אור- אסור (מ"ב: למרות שדולק יפה ואין לחוש שמא יטה אנו חוששים שמא יבוא להדליק בדבר האסור בלבד), **אך אם כוונתו הייתה להקשות את הפתילה בכדי שתעמוד זקוף- מותר** (מ"ב: דכוון שאין כוונתו להדליק את הדבר האסור אלא רק להשתמש בו לעזר- שרי, דתו לא שייך למיגזר. ביה"ל: ואם רוב הפתילה עשויה מהדבר האסור ורק מיעוטה מדבר המותר- אסור, אפילו אם כוונתו להקשות את הפתילה דחיישינן שמא יטה) **ולכן מותר לכרוך דבר שמותר להדליק בו ע"ג גמי או קש** (ביה"ל: המג"א כתב שגמי וקש אינן ראויים כלל לפתילה ולכן שרי לכרוך עליהם אפילו אם נתכוון לעבות את הפתילה אולם מר' ירוחם משמע שאסור). **רמ"א**: נותנים גרגיר מלח וגריס של פול (מ"ב: להניח עליו את הפתילה שיידלק הרבה זמן) ע"פ הנר כדי שיידלק יפה בשבת (מ"ב: מלח עושה את השמן צלול שיימשך יפה אחרי הפתילה)

ג'- מדליקין נר של שבת רק משמן שנמשך אחרי הפתילה ולכן אסור להדליק בזפת (מ"ב: שם זפת בנר ומניח עליה פתילה), **לא בשעווה, לא בשמן העשוי מצמר גפן, לא באליה, לא בחלב** (מ"ב: שומן בהמה נידון כחלב. וחמאה- צ"ע אם מותר. אולם אם מתיך אותה ומוסיף לה שמן כשר- שרי כמו שמבואר לקמן סעי' ה' ומ"מ טוב לא להדליק בהם אם יש לו דבר אחר), **לא בעטרן מפני שריחו רע שמא יניחו וייצא** (מ"ב: והרי חובה לאכול בשבת ליד נר. ביה"ל: למרות שגם נפט ריחו רע לא גזרו עליו חז"ל כי אינו רע כמו עטרן אך נפט לבן אסור ומ"מ למדנו מכאן שמותר להדליק גם בשמנים שאינן מריחים טוב כל עוד אינם גרועים ביותר ואנו לא חוששים בהם שמא יניחם ויצא) **ולא בצורי מפני שריחו נודף** (מ"ב: זהו שמן אפרסמון וריחו טוב מאוד) **וחיישינן שמא יסתפק ממנו ויתחייב משום מכבה** (מ"ב: ובגמרי' טעם נוסף- מפני שהוא עף ונדלק בקירות הבית ומתוך שאדם בהול על ממונו יבוא לכבות וכתב המג"א שמטעם זה לא יסתם אדם תנורו ביותר מדי עצים. ואסור גם להדליק בשמרי שמן מפני שהוא עבה ואינו נמשך יפה אחר הפתילה)

ד'- אסור להדליק בשמנים הנ"ל שאינם נמשכים יפה אפילו אם נתן בהם קצת שמן זית (ביה"ל: לאו דווקא אלא כל שמן שנמשך יפה אחר הפתילה) **ועתה נמשכים יפה** (מ"ב: משום שאנו חוששים שמא ידליק את האסור לבדו ומ"מ אם הרוב הוא משמן כשר- בטל המיעוט ברוב ושרי)

ה'- אסור להדליק בחלב מהותך (מ"ב: או שהותך ע"י האש או שהוא מהותך ממעי הבהמה. והני מילי שאינו קרוש, אך אם נקרא אסור להדליק בו אפילו אם נתן לתוכו משמן כשר) **ובקרבי דגים** (מ"ב: שנימוחו. ושמן שעושים מדג מותר להדליק בו אפילו לבדו) **אך אם נתן בהם מעט מהשמנים שמדליקין בהם- שרי** (מ"ב: כאן שרי דלא כסעי' הקודם משום שחלב מהותך מעיקר הדין מותר אלא שרבנן גזרו בו שמא יבוא להדליק בחלב שאינו מהותך וכנ"ל גבי קרבי דגים שנימוחו- ולכן בתערובת לא גזרו משום דהווי גזירה לגזירה. ביה"ל: ואם אין לו שמן כשר יסחוט לתוכו אגוז, דשמן כשר הוא)

ו'- חוץ מהשמנים שהזכרנו בסעי' ג' ו- ה' (ביה"ל: וכן שמן האסור בהנאה כגון של עורלה וכיוצא בזה) כל השמנים מותרים בהדלקה ומ"מ מצווה מן המובחר להדליק בשמן זית (מ"ב: משום שנמשך הכי

טוב אחר הפתילה. ואם אין שמן זית- שאר שמנים קודמים לנר שעווה ונר שעווה קודם לנר של חלב ומ"מ הכול לפי הזמן כי פעמים שזה צלול מזה)

ז'- אם כרך זפת או שעווה או חלב מסביב לפתילה- מותר להדליק בה (מ"ב : דמה שאסרנו בסעי' ג' הוא רק משום ששם אותם בנר ונותן עליהם פתילה משא"כ הכא שרק מניחן על הפתילה- אנו אומרים שנמשך יפה בגלל הפתילה שבתוכו, ופשוט שמדובר על פתילה כשרה כדלעיל סעי' א')

ח'- צריך אדם להדליק את רוב הפתילה היוצאת מהנר (מ"ב : וה"ה גבי נר שעווה או חלב וזאת משום שצריך שהלהבה תעלה מייד יפה כמו בנורת המקדש. ביה"ל : ויו"ט שחל להיות בער"ש אסור להדליק בחתיכת בגד בגודל שלוש על שלוש טפחים בדיוק כוון שמרגע שהדליק בו קצת הווי מייד שבר כלי ואסור להדליק בו אא"כ קיפל את הפתילה מערב יו"ט ושוב אין עליה שם כלי כלל)

ט'- אין חיוב להבהב את הפתילה. רמ"א: ומ"מ נהגו להדליק את הפתילה ולכבות אותה בכדי שתדלק יפה (מ"ב : גם בנרות שלנו טוב שיעשה כן כדי שיידלק בקלות לאישה ולא תבוא לידי עיכוב בהדלקתה)

י'- אסור להדליק בסמרטוטים אפילו אם הם מחורכים (מ"ב : משום שאין האש אוהזת בהם יפה. כמו כן אסור להדליק בנר חרס ישן משום שנמאס אא"כ חיזקו אותו באש ואם עשוי רק מציפוי של חרס או מזכוכית- שרי, כי אינו נמאס כ"כ ומ"מ אדם עני שאין לו דבר אחר בוודאי שרי כדי שלא יתבטל ממצוות נר שבת)

סי' רסה'- דיני כלים שנותנים מתחת לנר

א'- אסור לתת כלי מנוקב ומלא בשמן מעל הנר כדי שיטפטף לתוכו ויארץ זמן דליקתו, גזירה שמא יסתפק מאותו הכלי ויתחייב בכך משום מכבה (מ"ב : אנו חוששים כי זה כלי אחר שאין בתוכו נר ואין האדם מבדיל עצמו ממנו. וחייב משום מכבה משום שהקצה אותו להדלקת הנר וכל מניעה של דבר זה הווי כיבוי) **אולם אם חיבר אליו את הכלי המטפטף בסיד או בחרסית- שרי, דהרי הם כלי אחד והאדם מבדיל עצמו ממנו משום איסור שבת.**

ב'- אסור למלא קערה בשמן, להניחה בצד הנר ולתת את הפתילה בתוכה בכדי שתשאב שמן (מ"ב : מדובר על ראשה השני שאינו דולק, והייתה הווה אמינא לומר דמכוון שראש הפתילה בתוכה אדם בודל עצמו ממנה ולא יבוא להסתפק מהקערה- קמ"ל) **וזאת משום גזירה שמא יבוא להסתפק מאותה הקערה** (מ"ב : וכשם שחיבור בסיד או בחרסית מהני בסעי' א', הכא נמי מהני)

ג'- אסור לתת בשבת כלי מתחת לנר מטפטף כדי שיקבל את השמן מפני שמבטל את אותו הכלי מהיכנו (מ"ב : שהרי בהתחלה היה אותו כלי מותר בטלטול ועכשיו נאסר בגלל השמן בתוכו שהוא מוקצה מחמת איסור וחכמים אסרו לבטל כלי מהיכנו מפני שנראה כסותר הכלי ומשברו. ביה"ל : ובמקום אחד הביא רש"י פירוש נוסף : מפני שהוא קובע לו מקום ומחברו בטיט וזה דומה למלאכה. מ"ב : ולכן מותר להניח כלי תחת נר של שעווה או חלב הנוטפים והאדם חושש שמא ייפול וידליק את מה שמתחת וזאת משום שמיידי שיירצה יכול לנער את האיסור מהכלי מה שאין כן בשמן שהאדם אינו רוצה לנער ולהפסידו. וכן מותר להניח תחת נר של שמן כלי עם דבר המותר שהרי יכול לטלטלו אגב ההיתר. ובמהרי"ל כתב עצה נוספת : לתת כלי תחת השולחן שמתחת הנר ולאחר הארוחה להזיז את השולחן ונמצא הכלי תחת הנר מאליו. אולם אסור לתת כלי מתחת לפחם שעומד בראש הפתילה בכדי שיפול לתוכו שמכוון שאי אפשר שינערו מייד מהכלי- חשיב ביטול כלי לפי שעה, ויש להקל במקום הפסד. ביה"ל : האיסור הוא אפילו על כלי שמלאכתו לאיסור משום שבתחילה היה עוד אפשר לטלטלו לצורך גופו ומקומו וכעת גם זה נאסר. מ"ב : ואם לא נטף שמן כלל- הכלי לא נאסר רק במחשבה. ובא"ר כתב שאם נטף שמן לאותו הכלי מבעוד"י- נקרא ע"י כך כלי שמלאכתו לאיסור) **אולם מותר לתת כלי תחתיו מבעוד יום אך אסור להסתפק מאותו השמן בשבת** (מ"ב : אסור להסתפק מהשמן כי הוא הוקצה בבין השמשות- ולכן הוקצה גם לכל היום וגם הכלי נאסר בטלטול מפני שנעשה בסיס לדבר האסור. ואפילו אם יש יותר שמן של היתר שנטף מבעוד יום- אסור להסתפק ממנו בשבת משום שהשמן שנוטף נקרא "דבר שיש לו מתירין" שהרי למוצי"ש יהא מותר, וא"כ הוא לא בטל אפילו באלף למרות שהוא מרובה מהשמן שנטף בשבת אולם כן יהא מותר באופן זה לטלטל את הכלי שהרי לא שייך כאן ביטול כלי כדלעיל שהרי מבעוד"י מונח יותר שמן של היתר). רמ"א: אסור לגעת

כלל בנר דולק למרות שאינו מטלטלו ואין איסור מוקצה בנגיעה, מ"מ אסור שמא יתנדנד קצת ע"י נגיעתו ויבוא לידי הטיה (מ"ב: או שהשמן יתקרב אל הפתילה ויתחייב משום מבעיר או שירחיק את השמן ויתחייב משום מכבה. אולם אם מונח ע"י הנר דבר היתר או לצידו ורוצה לקחת ממנו- שרי משום דהווי טלטול מהצד שמותר לצורך דבר המותר אך במנורה המחזיקה את הנר עצמו אסור לגעת. ביה"ל: ובאו"ז שהוא המקור לדברי הרמ"א כתוב שבמנורה עצמה מותר לגעת וגם זה נקרא טלטול מהצד ורק בנר אסור. כל החשש כאן לא שייך בנר של שעווה. ביה"ל: ואם עושה בכוונה להטות- אסור גם בנר של שעווה ורק במקרה שלנו שמדובר בחשש שמא ע"י הנדנדוד יבוא לאיסור- שרי בשעווה)

ד'- מותר לתת כלי מתחת לנר כדי לקבל ניצוצות משום שאין בהם ממש ולא חשיב כביטול כלי מהיכנו (מ"ב: ואפילו בשבת. ומותר אח"כ גם לטלטל את הכלי ואין בניצוצות אפילו כלי לשעה אולם האפר היוצא מהניצוצות אסור בטלטול משום נולד) אולם אסור לתת בתוך אותו הכלי מים ואפילו הניחו מבעוד"י משום שמכבה ע"י כך את הניצוצות (ביה"ל: ואם הניח כלי עם מים- יסלק אותו משם. ואסור אפילו אם הניח את הכלי עם מים לפני שנתן שמן בנר. מ"ב: ולמרות שבכל המלאכות אנו מתירין אם המלאכה מתחילה בער"ש ונגמרת מאליה בשבת, כאן אסור כי יש לחוש שהאדם לא יחשוב שזה כלל אסור ויבוא לקרב את הכלי עם המים לניצוצות לכבותן. אולם אם יש סכנת דליקה מותר לתת בשבת כלי מלא מים תחת הניצוצות וכן אם רואה נר שנכפף ונוטה ליפול יכול להניח תחתיו כלי מלא מים. ויש שפקפקו בדין זה ומ"מ ע"י קטן במקום הדחק- שרי) אולם מותר לתת מים בקערה עצמה שבה מדליק את הנר עם השמן מפני שאינו מתכוון לכבותו אלא רק רוצה להגביהו (מ"ב: ולכן אנו לא חוששים שיעשה כן בשבת. ביה"ל: ברא"ש כתב טעם נוסף: שגם ללא המים הנר יכבה בשעה שיגמר השמן ויש שכתבו ע"פ זה דשרי גם בשבת לעשות כן ע"י גוי לצורך חולה- ויש שחלקו. אך במקומות שנהגו לתת מים עם שמן מער"ש והגוי מגיע בשבת מעצמו להדליק לחולה- שרי). רמ"א: וי"א שאפילו אם כוונתו בנתינת מים עם שמן לכיבוי (ביה"ל: או משום שלא רוצה שיתקלקל הכלי או משום שכשיש מים תחת השמן הנר כבה אפילו אם יש עוד קצת שמן ורוצה, ככל הנראה, בשמן זה שנותר)- שרי, משום שהמים נמצאים תחת השמן ואינם בעין והווי רק גרם כיבוי- וכן נוהגים (ביה"ל: והמג"א השיג על הרמ"א משום שמצוין כי מקור דבריו אלה הם מהסמ"ג וזה לא כתוב שם- וצ"ע. ולמרות שגרם כיבוי מותר רק במקום הפסד הכא שרי כי נותן את המים מער"ש. מ"ב: ואסור לתת מים למטה באותו הכלי של נר שעווה או חלב כדי שיכבה בהגיעו אל המים שהרי מתכוון לכיבוי והאש נופלת ממש לתוכו ומ"מ במקום צורך יכול לסמוך על הפוסקים המתירים כל עוד המים לא בכלי אחר כי באותו הכלי- מייכר ולא יבוא לעשות כן בשבת ויזהר לתת את המים בכלי לפני שמדליק את הנר ולכ"ע שרי לדחוק את הנר בתוך חול כדי שייכבה לבסוף וימנע שריפה משום דגרם כיבוי הוא)

סי' רסו'- דין מי שהחשיך לו בדרכו

א'- מי שהלך בדרך וקידש עליו היום, ויש עימו מעות, חמור וגוי, לא יניח את המעות על החמור שהרי הוא מצווה על שביתתו אלא נותן את מעותיו לגוי ובמוצ"ש נוטל אותם ממנו (ביה"ל: ולמרות שאינו מתחייב משום שביתת בהמתו אם נותן על חמורו בשעה שמהלך כדלקמן סעי' ב', התם שאני כי אין עימו גוי, אבל כאן יש עימו ועדיף שייתן לגוי. מ"ב: ואפילו אם רק שכר את החמור מהגוי אסור, משום שיש אומרים ששכירות קניא לחומרא. אך אם שכר את הגוי בלבד שיוליכנו למקום שירצה והגוי הביא עימו חמור- בוודאי מותר לו להניח מעותיו על החמור (ביה"ל: ואפילו אם החמור אינו מהלך, לקמן סעי' ב') שהרי הוא כלל לא שייך לו והוא לא מחויב בשביתתו אולם יזהר שלא יהא מחמר, כלומר, שלא יגער בבהמה שתתקדם מחמת קולו, שהרי לכמה פוסקים איסור מחמר שייך גם בבהמה שאינה שלך. ביה"ל: והפמ"ג סובר שגם כאשר שכר חמור מהגוי, טוב יותר לתת על החמור משום ששכירות קניא לחומרא זו רק חומרא בעלמא וזה עדיף על פני אמירה לנוכרי כדלקמן בשו"ע, ואפילו אם הבהמה של ישראל אחר- זה עדיף ולא שייך כאן "לפני עיוור" ויזהר שלא יחמר), ואפילו אם לא קצץ לו דמים על כך (ביארנו שקציצת דמים הופכת את מעשה הגוי להיות רק עבור עצמו. מ"ב: והא"ר כתב שטוב שייתן שכר מבעוד"י) (מ"ב: ולמרות שהגוי נעשה כעת שלוחו לחלל שבת, הקלו חכמים משום שהאדם בהול על ממונו ואם לא נתיר לו יוליך בעצמו מעותיו ד"א ברה"ר. וכמה פוס' כתבו שאפילו היום שאין רה"ר מדאו' לפי כמה שיטות- הדין נשאר אותו דין. ואם יש לו משא כבד ואינו יכול ליתנו לגוי וגם אינו יכול להיזהר במה שכתב השו"ע לקמן סעי' ב'- לסלק את המשא בכל פעם שהבהמה מתחילה ללכת- יקנה לגוי מבעוד"י את הבהמה כדין תורה ואם אינו בקיא בדרכי הקניין יפקירונו בפני שלושה או בינו לבין עצמו ועדיין צריך להיזהר לא להיות כמחמר ולא להוציא או להחזיר חפצים מהדברים שנתן לגוי לשאת משום שאסור ליתן לגוי בשבת ע"מ להוציא. הביה"ל מאריך בשם החיי אדם בדיני קניין וסיים שלפי שרוב בעלי העגלות אינם בעלי תורה ואינם בקיאים בה' קניין, יותר טוב להורות שיפקירו את הבהמה בפני שלושה. ולמרות שבמ"ב כתבנו שאפשר להפקיד גם בינו

לבין עצמו, טוב יותר לחוש לכמה שיטות ולהפקיר לכל הפחות בפני אחד) **ואפילו אם נותן לגוי משחשיכה- שרי** (מ"ב: בדיעבד, אבל לכתחילה צריך לתת לגוי מבעוד"י משום איסור מוקצה) **אולם כל זה אמור במעותיו שלו, אך אם מצא מציאה משחשיכה, אינו יכול ליתנה לגוי לשומרה מפני שלא באה לו מבעוד"י ואינה נחשבת ככיסו** (מ"ב: דכוון דלא טרח בה, לא חס עליה ולא יבוא לטלטל אותה ד"א אם לא נתיר לו ליתנה לגוי)

ב'- ואם אין עימו גוי (מ"ב: או שאינו סומך על הגוי), **מניח מעותיו על החמור, אולם כדי שלא יתחייב משום מחמר כאשר החמור עושה עקירה והנחה** (מ"ב: כאשר אדם מנהיג חמור טעון בשבת הוא נקרא מחמר. ולמדו זאת חז"ל מדכתיב: "לא תעשה כל מלאכה אתה ובהמתך"- מכאן שאסורה מלאכה הנעשית בשותפות האדם עם הבהמה, כגון שהולך אחריה ומנהיגה בקולו. אולם מדכתיב "מלאכה", אינו מתחייב עד שתעשה מלאכה ממש, דהיינו עקירה והנחה ולפיכך מבאר השו"ע כיצד ינצל מכך. אם הבהמה לא שלו- עדיין חייב משום מחמר, ואם הבהמה שלו, הרי חייב שניים- משום מחמר ומשום שביתת בהמתו) **ולכן יניח מעותיו על החמור רק לאחר שעקר יד ורגל- משום שאין בכך עקירה, וכשהוא עומד נוטל המשא ממנו** (ביה"ל: נחלקו הראשונים האם נוטל את המשא רק לאחר שעמדה או רגע לפני, כדי שלא יתחייב משום צד, גם בהנחה), **ורק לאחר שממשיך ללכת מניחו שוב** (מ"ב: ואם הוא אינו מתחיל ללכת מאליו יכול לזרזו שיתקדם ואינו חייב משום מחמר משום שאין עליו שום דבר. לכן, אם לבהמה קשורה עגלה- אין לו תקנה אלא ישלח לעיר הקרובה שיבוא עגלון גוי לקחתה ויפקיר את הבהמה. וגם זה שרי רק בתוך התחום אבל מחוץ לתחום- אין לו תקנה א"כ הוא במקום סכנה) **וי"א שבשעה שהכיס עליה יזהר לא להנהיג בקול רם. רמ"א:** והאדם עצמו ילך ברגל. ואם עליו לצאת חוץ לתחום מפני הסכנה או אפילו שהוא נמצא בתוך התחום אלא שירא מפני הסכנה- יכול לרכב על החמור (מ"ב: כלומר, הרמ"א מתיר לאדם שבסכנה הנמצא תוך התחום לרכב- למרוץ שמותר לו רק ללכת, וכן לאדם שנמצא חוץ לתחום שעצם הליכתו היא באיסור- גם לו מותר לרכב. ובב"י ניסה להביא סברא שיותר טוב לרכב מאשר ללכת- אך דחה אותה. ועכ"פ, אם הבהמה נושאת גם עגלה פשוט שעדיף ללכת מאשר לרכב. ובמקום סכנה- הכול מותר. הפמ"ג: יזהר שלא להגביה קולו על עגלה ריקה עם סוסים העומדת ברה"י- ולא יתחייב משום מחמר)

ג'- אפילו אם היה עימו חרש או שוטה או קטן יניח מעותיו על החמור ולא ייתן לאחד מהם (מ"ב: למרות שאינם חייבים במצוות הרי הם בני אדם, ויבוא חלילה במקרה אחר לתת לאדם החייב במצוות)

ד'- ואם לא היה עימו חמור אלא רק חרש ושוטה- ייתן מעותיו לשוטה לפי שאין לו דעת כלל (מ"ב: ולחרש יש קצת דעת)

ה'- היו עימו שוטה וקטן- ייתן לשוטה משום שהקטן עוד עתיד להגיע לכלל ידיעה. חרש וקטן- יכול לתת למי שיירצה (מ"ב: שהרי לכל אחד יש את מעלתו. לחרש יש קצת דעת וקטן עתיד להגיע לכלל דעת. ביה"ל: בפמ"ג כתב שאם הקטן הוא בנו- ייתן לחרש)

ו'- י"א, שאם נותן על כל אחד מהנ"ל, מניחו עליו כשהוא מהלך ונטלו ממנו כשהוא עומד (מ"ב: משום שאם לא כן נראה כאילו הוא הגורם להם לעבור איסור על ידיו). **רמ"א:** וגם הי"א מסכימים שבעיני דבר זה רק אם נתן עליהם משחשכה אבל אם נתן עליהם מבעוד"י- מותר בכל גוונא (מ"ב: משום שאפילו אם לאחר חשיכה הוא יעמוד וימשיך ללכת- הוא עושה מעשה עצמו ולכן גם לא צריך למחות בו. אולם בבהמתו, שהוא מצווה על שביתתה, אין לומר כן ולכן צריך להיזהר שלא תעשה עקירה או הנחה על ידו. והמג"א כתב להיזהר בעקירה או הנחה אפילו אם התחיל ללכת מבעוד"י, דלא כרמ"א ובכרמלית יש להקל. בביה"ל דן מדוע מותר לתת עליו מבעוד"י אך משחשיכה בכל פעם שהוא עוצר צריך ליטול ממנו? הרי מספיק רק בפעם הראשונה לתת עליו כשהוא מהלך ואח"כ אם עוצר עושה על דעת עצמו! ועוד הקשה: מדוע בכלל מהני ע"י קטן? הרי הוא עושה על דעת אביו? וחילק בדין וכתב שייתכן שזו שיטת המג"א שמחמיר גם מבעוד"י)

ז'- ואם אין עימו אף אחד מכל הנ"ל, יטלטל מעותיו בכל פעם פחות מד' אמות (מ"ב: לא הקלנו עליו לעשות זאת כשהיה עימו אחד מהנ"ל כי בקלות יכול לטעות ולעבור יותר מ-ד' אמות בפעם אחת, ודווקא בגלל שאדם בהול על ממונו הקלנו עליו להוליך כך. ודבר זה מועיל רק אם הולך בכרמלית או רה"י אבל בהעברה מרשות לרשות- אסור להעביר אפילו חצי אמה. ולכן כשמגיע לביתו- יזרוק את מעותיו לביתו כלאחר יד שלא יהא כהכנסה גמורה והתירו לו לעשות כן משום הפסד. והט"ז כתב שלא יפה נוהגים להוליך התינוק

למילה פחות מ- ד' אמות בכל פעם כי עכ"פ עוברים בין רשויות. לכן את העברה בין הרשויות יעשו ע"י גוי. והמג"א כתב שימולו אותו בביתו כי אחרת יצטרכו גם להחזיר אותו ואת סכין המילה יכולים להשאיר בבית התינוק. ועכ"פ צריך לנוח רגע אחד בכל פעם שעוצר ויש מחמירים שצריך לשבת או לפחות להניח את החפץ ע"ג הקרקע והאחרונים כתבו שעדיף להעביר כל פעם פחות מד"א ע"י שניים ובה לכ"ע לא צריך לשבת כל פעם כי כל אחד הוא מעשה חדש) **וכל דווקא במעותיו או מציאה שמצא מבעוד"י וכנ"ל סע' א' (ביה"ל):** ובפמ"ג כתב שאפילו מציאה שבאה לו משחשיכה, כל עוד היא לא מוקצה ומותר לטלטלה, מאדם לאדם פחות מד"א בכל פעם- שרי והשו"ע אסר רק באדם אחד פחות מד"א)

ח'- י"א שכל ההיתרים הנ"ל נאמרו דווקא למי שהלך בדרך וחשכה לו והיה סבור שעוד יגיע לייעודו לפני שבת (מ"ב: ואנו מחשיבים אותו כקצת אנוס), אבל מי ששכח והוציא דברים מביתו סמוך לחשכה לרה"ר, לא התירו לו בשום אחת מהדרכים הנ"ל (מ"ב: שהרי יצא סמוך לחשיכה והיה לו לחוש שמא ישכח ויטלטל ברה"ר, אך אם יצא מבעוד"י- שרי. והפתרון לאדם שפשע הוא כמבואר בסעי' יב' לקמן, שיתיר חגורו ליפול בשוק ואמר לגוי לשומר. והא"ר הביא בשם הרשב"א שלא סובר כדעת הי"א אצלנו, אלא שגם במקרה בו שכח ויצא סמוך לחשיכה אפשר לנהוג ככל הדרכים שביארנו. וכתב שאפשר לסמוך על שיטה זו)

ט'- במקרה בו השתמש לבסוף בחמור באופן המותר כדלעיל סע' ב', ברגע שהחמור מגיע לחצר החיצונה בו החפצים משתמרים הוא נוטל מעל החמור כלים שמותרים בטלטול ואלו שאינם מותרים בטלטול- מתיר את החבלים והם נופלים מאליהם (מ"ב: ויש שהקשו: והרי הבהמה שלו מעבירה מרשות הרבים לרשות היחיד ברגע שהיא נכנסת לחצר! ותירצו: שלא החמירו גבי בהמתו בכך. אולם יש שהחמירו בעקבות זאת ליטל מהבהמה בחצר לפני שהיא עומדת או שייטול ממנה לפני כניסתה ויניח עליה ברגע שהתחילה כבר להיכנס לחצר ובכך העקירה לא הייתה על ידה ולמרות שברגע שתעמוד הווי הנחה- שרי, כי מה שפטור אבל אסור לאדם שרי לכתחילה לבהמה. ושרי להוריד המשא מהבהמה אם משקלו 15 סאין ומעלה, משום צער בע"ח, אבל פחות מכך- לא).

ו- כגון כוסות של מקיזי דם שהם מאוסים ואינם ראויים בשבת לכולם ואם יפיל אותם לארץ, ישברו- מניח תחתיהם כרים וכסתות (מ"ב: ולמרות שמוקצה מחמת מיאוס מותר בטלטול, הני מילי היכא שראוי לחסות בו כלי אבל אצלנו אינם ראויים לכולם שהרי אם יפילו אותם ישברו) **אולם אם המשא כבד כ"כ שלאחר שיניחנו על הכרים והכסתות לא יוכל ליטול אותם משם- אסור, משום שמבטל את הכרים והכסתות מהתשמיש שהיו מוכנים לו (מ"ב: ואם יכול בדוחק לשומטם- שרי, למרות שמבטל אותם לשעתם- התירו חכמים ביטול לשעה במקום הפסד. אולם הני מילי דווקא בכלים, שיש הפסד בשבירתם, אך אם היו אלה שברי זכוכית בעלמא אסור להניח תחתיהם כרים וכסתות. ואם רצה לבטל כלי מהיכנו לכל היום, במקום הפסד מרובה- יש אוסרים ויש מתירים. ביה"ל: מהמג"א משמע שמותר לבטל כלי מהיכנו במקום הפסד מרובה בכל מקרה ולא רק במקרה שלנו גבי משא כבד- אולם קשה מאוד להקל כמוהו בכל עניין גבי ביטול כלי) **אלא, יפרוק אותם בנחת בכדי שלא ישברו אך לא ישאירם על הבהמה משום צער בע"ח (ביה"ל: ולא ישען עליה כשפורקה, שהרי אסור להשתמש בבע"ח. ואם אינו יכול לפרוק בנחת- עדין יוריד את הסחורה מהבהמה משום צער בע"ח. שימוש בכרים וכסתות כאשר אי אפשר לפרוק בנחת- מהגר"א משמע ששרי והוא מבאר שהשו"ע אוסר לבטל את הכרים והכסתות רק במקרה בו הוא יכול לפרוק את הסחורה בנחת אבל אם אינו יכול- שרי לבטלם. אולם מהרמב"ן והרשב"א משמע שאסור להניח כרים וכסתות בכל גווני אם מבטלם וכדי למנוע צער בע"ח יסיר את החבלים והסחורה תיפול למרות שתשבר)****

י'- מי שהחשיכה עליו הדרך והיו תפילין בראשו (מ"ב: ואינו יכול להשאירם בדרך מפני קדושתם) או שהיה יושב בבית המדרש שנמצא בשדה והחשיך היום (מ"ב: בתי המדרש שלהם היו בשדות, ואין התפילין היו משתמרות שם מהגנבים)- מניח את ידו עליהם עד שמגיע לביתו (מ"ב: חכמים התירו לו ללכת עימם עד ביתו כדרך מלבוש בתנאי שמסתיר אותם שלא יראו שהוא נושא תפילין בשבת) **ואם יש בית סמוך לחומה שבו הם יכולים להשתמר- מניחם שם.**

יא'- אם היה נושא חבילה על כתפיו מבעוד"י וקידש עליו היום- יכול לרוץ עימה מבעוד"י עד לביתו (מ"ב: שהרי כל עוד לא עומד לנוח אין כאן עקירה בשבת כי הרי התחיל לרוץ ביום חול. והשו"ע מדבר כאן על מקרה בו הוא לבד ואין עימו גוי, חרש, שוטה או קטן וגם אינו יכול לטלטל בכל פעם פחות מד"א כגון שמתירא מליסטים). **אבל דווקא אם הוא רץ ולא הולך לאט שההולך לאט אין לו היכר ולכן יבוא לעמוד ולעשות עקירה והנחה בעמידה ולא ישים לב לכך (מ"ב: רץ מותר משום שעושה שינוי בהליכתו ולכן זוכר את השבת ולא יבוא לעמוד. ואם נעמד לתקן את המשא שעל גבו- פטור, משום שאין זה**

נקרא הנחה). **וכאשר מגיע לביתו עליו להיזהר לא להכניס מרה"ר לרה"י ולכן יזרוק את חבילתו לרה"י כלאחר יד, כלומר, שלא כדרך שזורק בדר"כ כגון מאחורי כתפיו וכדומה** (מ"ב: כאשר זורק כלאחר יד אין כאן חיוב דאוי אלא דרבנן, ורבנן התירו לו לכתחילה במקום הפסד. ביה"ל: יש אחרונים הסוברים שמכוון שכלל לא הייתה עקירה בשבת אין שום בעיה להניח את החבילה סמוך לביתו ואח"כ יכניס אותה כלאחר יד. ויש מחמירים שלא יעמוד לפוש כלל, גם לא סמוך לביתו)

יב' - י"א שרק למי שנושא חבילה התירו לרוץ עד לביתו אבל לא במקרה בו נושא את כיסו (מ"ב: הי"א סוברים שרק בחבילה, שהיא דבר כבד, יש לאדם היכר ולא יעמוד לפוש משא"כ בכיס שהוא דבר קל, ויבוא לפוש אפילו אם הוא רץ) **וי"א שאין הבדל, ובין חבילה ובין כיס- שרי** (מ"ב: והמקל כ"י"א בתרא- לא הפסיד. וכתב במג"א שהיום כשאין לנו רה"ר דאוי ייתכן וכולם מסכימים שמותר ע"י ריצה בכל עניין. ביה"ל: גם הי"א בתרא מודה למה שאמרנו בסעי' ח', שאם פשע ויצא סמוך לחשיכה- אין לו שום צד להקל). **רמ"א:** ומי שקידש עליו היום ושכח שכיסו נמצא עליו- אם הוא בביתו, יכול ללכת עם הכיס לחדר אחר ולהצניעו (מ"ב: דמכוון שהמוקצה עליו כבר יכול ללכת עימו להיכן שירצה. אולם הגר"א מחמיר בכך ואפשר שאם יפיל את כיסו מייד ויפלו המעות ויבוא לידי הפסד- גם הגר"א מודה שאפשר ללכת ולהצניע. ביה"ל: וב"דרך החיים" מסכם שבכיס, שיש תורת כלי עליו, במקום ששכח אנו מקלים עליו לטלטל אותו לצורך מקומו אולם דברים שהם מוקצים מחמת גופן כגון מעות ואבנים- עליו לזרוק מייד מלבד אזמל של מילה { שהוא מוקצה מחמת חסרון כיס ואסור לטלטלו אפילו לצורך גופו ומקומו } המוחזק בידו יכול להניחו באותו חדר ולא יזרקנו שמא יישבר ולא יבוא למהול) ואם הוא נמצא בשוק, אסור לו להביאו לביתו אלא מתיר חגורו בשוק (מ"ב: או במקום שאין שיתופי מבואות) והוא נופל ואומר לגוי לשמור עליו ואפילו אם אח"כ יביאו הגוי אליו בשבת- שרי (מ"ב: ואם ירא שמא ייקחו אותו הגויים או העוברי דרכים העצה הטובה ביותר היא שיצווה במפורש לגוי שיביאו לביתו ואם אינו יכול לצוות, אפשר להקל עליו לרוץ עד לביתו ולא יעמוד לפוש וכשמגיע סמוך לביתו יכניסנו כלאחר יד כנ"ל)

יג' - אם אדם מצא ארנק בשבת אסור לו ליטול אותו אפילו שחושש פן יקדמנו אחר (מ"ב: ואפילו אם ירוץ עד לביתו- אסור משום שעדיין לא זכה בו. והמג"א אסר ליטול אפילו ע"י גוי והא"ר הקל בכך. ורע"א הקל לומר לגוי להגביהו אך לא להוליכו לביתו. ולכ"ע אם הגוי מוליכו לביתו מעצמו- שרי. ביה"ל: ואם עבר ונטלו, צריך עכ"פ לטלטלו פחות מד"א בכל פעם וסמוך לביתו יזרקנו כלאחר יד. ואם זה מקום שרובם ישראל ומסתמא ארנק זה שייך לישראל ורוצה להשיבו לבעליו- אין להתיר לו אפילו ע"י הליכה פחות מד"א שהרי אינו בהול על כך, אולם צריך עיון אם יש לזה דין מוקצה ומ"מ אפשר להקל ע"י טלטול ברגל)

ס' רסז'- דיני התפילה בער"ש

א' - בתפלת מנחה בער"ש אין אומרים נפילת אפיים (מ"ב: מפני שזו תפילה הסמוכה להכנסת שבת. ובפמ"ג כתב שה"ה כאשר מתפללים מנחה גדולה וכן למי שאוכל לאחר חצות אין אומר לפני ברכת המזון "על נהרות" אלא "שיר המעלות". ביה"ל: והר"ן כתב שדווקא ממנחה קטנה אין נופלים על פניהם- והעיקר כפמ"ג)

ב' - בער"ש, מקדימים להתפלל תפילת ערבית יותר מימי החול (מ"ב: דמכוון שהעולם נוהג לקבל שבת מ"ברכו", נכון להקדים להתפלל כדי להקדים את קבלת השבת, אולם פשוט שיכול לקבל על עצמו שבת כבר מלפני כן). **ומפלג המנחה והלאה יכול כבר להדליק נרות, לקבל שבת בתפילת ערבית ולאכול מייד** (מ"ב: מהמג"א משמע שאפילו מי שנוהג להתפלל ערבית בזמנה בחול יכול בער"ש להתפלל מוקדם כש"ע ובלבד שיהא מפלג המנחה והלאה שהרי יכול לסמוך על הסוברים דמכוון שכבר קיבל עליו שבת כבר נחשב לילה לענין תפילה ועכ"פ יזהר להתפלל מנחה לפני פלג המנחה שהרי לא ייתכן שיתפלל בשעה זו גם מנחה וגם ערבית- דסתריי ההדדי. אולם י"א שבציבור אפשר להקל ולהתפלל גם מנחה אחרי פלג המנחה וגם ערבית מבעוד"י- ונראה לסמוך עליהם רק אם מתפלל ערבית לכל הפחות בבה"ש אבל לא בוודאי יום { ביה"ל: משום שכל האחרונים לא הזכירו קולא זו שהרי במשך כל ימי החול אנו מתפללים ערבית בזמנה משום שאין לקולא של הי"א מקור בש"ס, א"כ, כיצד נסמוך עליה לפתע בשבת? } וצריך עכ"פ לחזור ולקרוא ק"ש בשעה שהיא וודאי לילה. ואם התפלל ערבית לפני פלג המנחה אפילו בדיעבד לא יצא וצריך לחזור ולהתפלל. ומותר לו להתחיל סעודתו מבעוד"י אפילו אם מסיימה מבעוד"י שהרי קיבל עליו שבת ונחשב לו כבר כלילה. אולם יש מחמירים וסוברים שיזהר למשוך סעודתו עד הלילה ובלילה יאכל כזית, וטעמם: משום שדין שלוש סעודות בשבת למדים מהפס': "אכלוהו היום כי שבת היום לה..." ולכן הסעודה צריכה להיות ביום שבת עצמו- ולכתחילה יש לחוש לדבריהם. ואם קרא ק"ש יותר מחצי שעה לפני חשיכה- לא

יתחיל לאכול כי להרבה פוסי לא יצא י"ח ק"ש ולכן ימתין עד הערב, יקרא ק"ש ורק אז יאכל- אולם מי שלא נוהג כן ומתחיל לאכול יש לו על מה לסמוך אולם חייב עכ"פ לחזור לקרוא ק"ש בזמנה שהרי היא מדאו'

ג'- בתפילת ערבית אין חותמים בברכת "השכיבנו": "שומר עמו ישראל" (מ"ב: משום שבשבת איננו צריכים שמירה כי השבת עצמה היא השומרת עלינו) אלא לאחר שאמר: "ובצל כנפיך תסתירנו" אומר: "ופרוס סוכת שלום עלינו ועל ירושלים עירך, בא"ה הפורס סוכת שלום ועל כל עמו ישראל ועל ירושלים" (מ"ב: ואין אומר: "כי אל שומרנו". ואם טעה ואמר כיום חול ונזכר לאחר ששהה כדי דיבור מרגע שאמר: "לעד"י- אינו צריך לחזור. והמנהג לומר לאחר סיום הברכה: "ושמרו", במועדים: "אלא מועדי", בר"ה: "יתקעו וביה"כ: "כי ביום הזה")

ס' רסח'- דין מי שטעה בתפילת השבת

א'- בתפילת ערבית של שבת אומרים: "ויכולו" (מ"ב: רב המנונא בגמרא אומר שכל האומר "ויכולו" נעשה שותף לקב"ה במעשה בראשית. ומ"מ, אם לא אמר- לא צריך לחזור וכ"ש אנו, משום שאנו אומרים "ויכולו" גם בקידוש. בעמידה יזהר כאשר אומר: "אתה קידשת", להפסיק בין המילה: "לשמך" לבין תכלית { כלומר, סוף } כדי שלא ישמע ח"ו שהסוף נאמר על שמו, וכן יפסיק ב"ויכולו" בין המילה "אלוהים" למילה "את". והמנהג לומר בער"ש: "וינחו בה", בבוקר: "וינחו בו" ובמנחה: "וינחו בס")

ב'- אם טעה אדם בתפילת עמידה והתחיל להתפלל תפילה של יום חול, בין שנזכר בברכת "אתה חונן" ובין שנזכר בכל ברכה אחרת בכל תפילה שהיא- מסיים את הברכה בה נמצא ומתחיל להתפלל תפילת שבת (מ"ב: עליו לסיים את הברכה בה נמצא כי מן הדין היה ראוי להתפלל גם בשבת יחי ברכות אלא משום כבוד שבת לא הטריחו אותו רבנן, לכן מסיים את הברכה בה נמצא כי ראוי לו מדינא ומתחיל של שבת וה"ה לגבי יו"ט. ביה"ל: ואפילו אם התחיל מילה אחת של אותה ברכה- גומר אותה. אולם אם התחיל בברכת "אתה חונן" בתיבה ראשונה- הרי שהמילה "אתה" שייכת גם בשבת ולקמן סעי' ג' יבאר השו"ע את הדין) ו"א שבתפילת מוסף עליו להפסיק אפילו באמצע הברכה בה נמצא (מ"ב: הי"א סוברים שבמוסף לא שייכים יחי ברכות לכן מדינא אין מקום לברכה שהתחיל, אולם הי"א סוברים שאפילו במוסף, אם התפלל יחי ברכות ורק הוסיף: "ונעשה לפניך חובותינו בתמידי יום ובקורבן מוסף"- יצא י"ח ולכן גם במוסף שייכת ברכת יום חול. והאחרונים פסקו כ"א משום ספק ברכות להקל)

ג'- אם חשב שהיום יום חול והתחיל תיבת "אתה" בידיעה שהיום חול- עליו לסיים את אותה הברכה (מ"ב: בב"י כתב שאפילו בתפילת ערבית ומנחה שגם מתחילות במילה "אתה"- מסיים את אותה הברכה כי התחיל בטעות שהיום חול. אולם הרבה אחרונים סוברים שדווקא בתפילת שחרית נאמר כן כי לא מתחילה בתיבת "אתה" אבל בערבית ומנחה אפילו אם התחיל "אתה", לא ניכר בדיבורו שהתחיל תפילה של חול ואינו צריך לסיים את אותה ברכת חול) אולם אם ידע שהיום שבת והתחיל בטעות בברכת "אתה", אפילו אם הוא בתפילת שחרית שאינה מתחילה ב"אתה", אינו צריך לסיים את אותה הברכה משום שאנו אומרים שטעה בין תפילת שבת זו לתפילת שבת אחרת ולא בין תפילת יום שבת לתפילת יום חול (מ"ב: מדובר באדם שטעה רק מחמת הרגל לשונו ולא בגלל שחשב שהיום יום חול אולם אם התחיל גם תיבת "חונן"- מסיים בכל מקרה את הברכה אולם בביה"ל מתקשה בכך שהרי בסופו של דבר אפילו אם אמר "אתה חונן", לא התכוון כלל לתפילת יום חול ונשאר בצ"ע. והקל השו"ע אפילו בשחרית שאינה מתחילה בתיבת "אתה" משום שלא ניכר שהתחיל לשם יום חול). רמ"א: וטעם השו"ע הוא שהרי יכול להמשיך ב"אתה קדשת" או ב"אתה אחד".

ד'- מי שהתפלל בשבת תפילה של יום חול ולא הזכיר כלל את שבת- לא יצא י"ח (מ"ב: ואם ספק לו מה התפלל עדיין צריך לחזור ולהתפלל של שבת כי אנו אומרים שמן הסתם התפלל תפילה של חול שרגיל בה. וה"ה ביו"ט וביו"ט שני). ואם הזכיר את השבת בתפילתו, למרות שלא קבע ברכה לשבת- יצא י"ח. רמ"א: ובמוסף, אפילו אם רק אמר: "ונעשה לפניך את חובותינו בתמידי יום ובקורבן מוסף"- יצא (מ"ב: וכ"ש אם אמר את המוסף כהלכתו ורק חיסר את נוסח הקורבנות)

ה'- אם טעה והתפלל תפילת חול בשבת- אם עקר רגליו, חוזר לראש התפילה ואם עדיין לא עקר את רגליו, אפילו אם סיים כבר תפילתו לא חוזר לראש התפילה אלא רק לתפילת השבת שחיסר

(מ"ב: ואם נזכר קודם שאמר "רצה" לא יכלול את השבת בתפילתו כגון שיאמר: "רצה נא במנוחתנו ביום השבת" משום שלכתחילה קדושת היום צריכה ברכה לעצמה, ובדיעבד יצא)

ו'- אם טעה בין תפילת שבת זו לתפילת שבת אחרת- אינו חוזר לראש התפילה (מ"ב: משום שהברכה הרביעית בכל התפילות בשבת היא "רצה במנוחתנו". והשו"ע דיבר במקרה בו סיים את הברכה אבל אם נזכר באמצע הברכה- פוסק וחוזר) ו"א שאם החליף תפילת מוסף בתפילה אחרת או הפוך- חוזר לראש (מ"ב: האחרונים תמהים מדוע השו"ע כותב דברים אלו בלשון י"א שהרי כ"ע מודים לכך. ולמרות שגם בתפילת שבת אחרת מזכיר את השבת- חוזר, משום שלא נזכר בה מעניין מוסף השבת. וגם כאן תלוי הדבר מתי נזכר שטעה- אם עקר רגליו ואם לאו. והח"א כתב שאם נזכר לפני סוף הברכה הרביעית, יאמר בה: "ונעשה לפניך קורבן מוסף" ויש שחלקו עליו בכך. וכוונת השו"ע בהחלפת מוסף בתפילה אחרת היא, שהתפלל את נוסח תפילת מוסף בתפילת שחרית, ולמרות שהזכיר בה את עניין השבת- חוזר כי שיקר לפני המקום ודינו כמבואר בסעי' ה' לגבי עקר או לא עקר רגליו אולם הוא פטור מלהתפלל תפילת מוסף כי כבר יצא י"ח למרות שהתכוון לשחרית)

ז'- לאחר תפילת ערבית אומרים שנית "ויכולו" משום שביו"ט שחל בשבת אין אומרים "ויכולו" בתפילה (מ"ב: ואגב יו"ט שחל בשבת גזרו על כל השבתות) וגם להוציא את מי שאינו יודע לקרוא. ויש לומר אותו בקול רם ובמעומד (מ"ב: משום שזו עדות על מעשה בראשית ובאמירת עדות יש לעמוד וטוב לומר אותה ביחד כל הציבור. ביה"ל: ובחושן משפט קי"ל שעדות לא חייבת להיאמר ביחד אולם כתוב שם שלכתחילה טוב להעיד בעשרה לכן ימהר לסיים תפילתו ולאומרה עם הציבור. מ"ב: ויחיד- י"א שלא יחזור לומר "ויכולו" לאחר התפילה כי אין עדות ליחיד וי"א שגם יחיד חוזר ואומר ואינו צריך לעמוד ולא יתכוון לשם עדות אלא יקרא כקורא בתורה. ויאמר גם בקידוש "ויכולו" במעומד אפילו אם אמר כבר בבית הכנסת)

ח'- שליח הציבור צריך לומר ברכת "מעין שבע" ואין היחיד אומר אותה (מ"ב: תיקנו אותה כדי להאריך את התפילה שהמאחרים לתפילה לא יחזרו לבד לביתם ויצאו כולם ביחד, כי בתי הכנסת שלהם היו נמצאים בשדות והייתה סכנה ללכת לבד בלילה. וגם היום דלא שייך טעם זה נשארה הברכה במקומה). רמ"א: ואם היחיד רוצה להחמיר על עצמו יכול לומר אותה ללא פתיחה וללא חתימה וכן נוהגים שהציבור אומר עם החזן ללא פתיחה וללא חתימה (מ"ב: ומכוון שעיקר תקנתה הייתה עבור שליח הציבור אם הציבור קורא בכל רם מ"מגן אבות" עד "זכר למעשה בראשית", חייב החזן לחזור על כך)

ט'- ביו"ט שחל בשבת לא מזכירים את יו"ט בברכת "מעין שבע" (מ"ב: כי תיקנו לאומרה רק בשבת וגם בשבת היא רק תקנה משום הסכנה ולכן אין להוסיף על כך. ביה"ל: אולם ביו"ט ראשון של פסח שחל בשבת אין אומרים כלל ברכת "מעין שבע" משום שאין חשש למזיקין בלילה זה שהרי הוא ליל שימורים)

י'- לא אומרים ברכת "מעין שבע" בבית חתנים ואבלים כי אין לחוש שיזוקו המאחרים (מ"ב: כי מתפללים בביתם ואין חשש להיזק וגם אין זה מניין קבוע. אולם אם יש בבית מניין קבוע וגם יש להם ספר תורה- דינם כבית כנסת וצריכים לאומרה. והמג"א כתב שבמקום שנהגו לאומרה גם במניין לא קבוע- אין למחות אולם הפמ"ג מסתפק משום חשש ברכה לבטלה)

יא'- אומרים ברכת "מעין שבע" גם בשבת שחל לאחר יו"ט.

יב'- אסור לדבר בשעה בה אומרים "ויכולו" וברכת "מעין שבע" (מ"ב: בטור מביא בשם "ספר חסידים" גבי חסיד שחלם על חברו שהיו פניו מוריקות כי היה שח בתפילתו)

יג'- אם התפלל בשבת תפילת ערבית של חול ולא הזכיר כלל שבת או שאפילו לא התפלל בכלל (ביה"ל: או לא אמר כלל "משיב הרוח")- אם שמע מהחזן ברכת "מעין שבע" בשלמות, יצא י"ח (מ"ב: מקלים עליו משום שתפילת ערבית היא רשות ולכתחילה נכון שיאמר מילה במילה עם החזן ולא יאמר אותה היחיד אלא יחזור ויתפלל ובביה"ל הביא בשם המג"א שיחיד שאמרה יצא בדיעבד אולם כבר נחלקו עליו. ואם נזכר שטעה לפני שהחזן התחיל בברכת "מעין שבע", י"א שנכון שיתפלל תפילת שבת כתיקונה וי"א שאינו צריך. ביה"ל: והני מילי בשבת, אבל ביו"ט שחל בשבת אינו יכול לעשות כן משום שלא מזכירים בברכת "מעין שבע" את יו"ט ולכן חייב לחזור ולהתפלל)

ס' רסט'- דין קידוש בבית הכנסת

א'- נוהגים לעשות קידוש בבית הכנסת אולם אין לטעום מהיין של הקידוש שהרי אין קידוש אלא במקום סעודה (מ"ב: אם אין קידוש אלא במקום סעודה הרי שהמקדש לא יצא י"ח בקידוש זה ולכן אין לו רשות לטעום מהיין) ולכן נותנים לקטן לטעום ממנו (מ"ב: י"א שיתנו רק לקטן שלא הגיע לגיל חינוך אולם המג"א כתב שמוטר לתת לקטן בר חינוך ואפילו עדיף לעשות כן שהרי אם יתנו לקטן שלא הגיע לחינוך תהא הברכה לבטלה. וכן מותר לתת לקטנים לאכול בשבת בבוקר לפני הקידוש ואין לענות אותם. האחרונים כתבו שאם אין קטן בבית הכנסת ישנה ממנו רביעית וייחשב לו כסעודה ויברך אח"כ ברכה אחרונה ויכוון בדעתו לצאת י"ח קידוש ומ"מ יכול לחזור ולקדש בביתו) ועיקר המנהג הותקן עבור אורחים שאוכלים ושותים בבית הכנסת, בכדי להוציאן ידי חובה (מ"ב: וק"ל שאפילו מי שלא יוצא בעצמו י"ח יכול להוציא את האחרים) ולמרות שבימינו האורחים כבר לא אוכלים בבית הכנסת- לא בטלה תקנה זו אולם יותר טוב להנהיג שלא יקדשו בבית הכנסת וכן המנהג בא"י (מ"ב: ובמדינתו נוהגים לקדש בבית הכנסת בשבת וי"ט מלבד ליל ראשון של פסח ומחפשים לעשות קידוש דווקא על היין ונוהגים למכור את המצווה לקנות יין לקידוש בית הכנסת ואין לבטל המנהג כי הרבה גאונים ייסדו אותו). רמ"א: והמנהג הוא שעומדים בזמן הקידוש בבית הכנסת (מ"ב: הראשונים כתבו שעמידה זו מועילה למי שעייף בברכיו)

סי' ע"ד- דיני פרק "במה מדליקין"

א'- נוהגים לומר בער"ש את פרק "במה מדליקין" (מ"ב: משום שיש בו את דיני ההדלקה וכן את שלושת הדברים שחייב אדם לומר בתוך ביתו) והספרדים אומרים אותו לפני תפילת ערבית והוא המנהג הנכון (מ"ב: במחזורותיו של השו"ע היו מקדימים להתפלל ערבית ולכן כתב שנכון לקרוא פרק זה לפני ערבית כדי שילמד אדם וידע מה לעשות, שכן לאחר תפילת ערבית הקריאה כבר לא תועיל לו ובמקומות שנהגו לקרוא לאחר ערבית נימקו הטעם כדי שיהיה זמן למאחרים לסיים תפילתם ולכן אין אומרים פרק זה בשבת חול המועד, לפי שאסורים במלאכה ולכן לא מאחרים לבית הכנסת. הב"ח כתב לאומרו לאחר הקידוש כי קידוש היום עדיף אולם במקומנו אומרים פרק זה לפני הקידוש משום שק"ל גבי אדם שמעותיו מצומצמים ויש בידו לרכוש או נר לביתו או יין לקידוש היום- נר ביתו עדיף)

ב'- יש כאלה שלא אומרים פרק זה ביו"ט שחל בער"ש (מ"ב: הטעם הוא מפני שאינו יכול לומר: "עשרתם?" שהרי אין מעשרים ביו"ט) ויש כאלה שלא אומרים אותו גם בשבת חנוכה (מ"ב: משום שפרק זה מדבר על פסול שמנים של שבת ולא של חנוכה). רמ"א: ולא נהוג לא לאומרו בשבת חנוכה אולם אין לאומרו בשבת של חול המועד וכן ביו"ט שחל בשבת (מ"ב: וכן ביו"ט שחל בשבת)

סי' רע"א- דיני הקידוש על היין

א'- כשיחזור אדם לביתו ימהר להתחיל לאכול מייד (מ"ב: כלומר, לקדש בכדי שיזכור את השבת מייד כשנכנס וטוב שיקדים זאת דמכוון שקידוש יכול להתחיל לאכול מייד. ואם אינו רעב עדיין יכול להמתין עם הקידוש שהרי הזכיר כבר את השבת בתפילתו ולדעת הרמב"ם כבר קיים בכך מצוות דאוי. ואם יש בביתו אורחים נוספים יקדש מייד ולא יעכבם כדי שהוא יקיים סעודת שבת בהידור, כלומר, ברעב. ואם מסתפק האם קרא ק"ש בזמנה בבית הכנסת, נכון שיקראה לפני הקידוש. כתב הרמב"ם שמצוות עשה להזכיר ולקדש את השבת ומדברי סופרים למדנו שזכירה זו נעשית על היין, כלומר יין הוא רק דין דרבנן וא"כ כבר יצא מצוות זכירה מדאוי בתפילתו ואם הוא בספק האם קידש- אינו צריך לחזור ולקדש וכן משמע שקטן שהגיע לחינוך יכול להוציא את הגדול י"ח אם הגדול כבר הזכיר בתפילתו. אולם יש להסתפק בדינו של הרמב"ם משום שק"ל- מצוות צריכות כוונה בעשייתן ומן הסתם אין דרך העולם לכוון בתפילה לצאת י"ח שהרי יש לו פת ויין ויכול לקדש עליהם אח"כ כדן וטוב יותר שיצא י"ח בקידוש עם סעודה ולכן יש להימנע מלצאת י"ח קידוש ע"י קטן ורק אם יש לפני הגדול גם פת ויין- שרי ואפילו אם יאמר עימו מילה במילה לא מהני ללא פת ויין לפניו ולמרות שאפשר לומר שיוצא י"ח היין בכוס שלפני הקטן- אין לסמוך על כך. אולם אם הנער כבר בן מצוות ואנו מסופקים אם הביא שתי שערות, אפשר להקל לגדול שכבר התפלל לצאת על ידו י"ח מכוח ספק ספיקא: ספק הביא שתי שערות וספק האם כבר יצא י"ח כשהזכיר כבר בתפילה. קידוש של יו"ט הוא מדרבנן אולם דינו כדן קידוש בשבת. וביו"ט שחל בער"ש ויש לאדם רק כוס קידוש אחת- ישמור אותה לשבת משום שהיא מהתורה וביו"ט יקדש על הפת. ביה"ל: בטי"ז כתב שיקדש מייד כשמגיע ואפילו לפני חשיכה ואילו במג"א החמיר לא להתחיל חצי שעה לפני חשיכה משום שחייב עדיין במצוות ק"ש שהרי לא יצא במה שקרא מבעוד"י בבהכ"נ. הביה"ל מאריך להוכיח שאין הכוונה ב"מייד", גם מבעוד"י אלא הכוונה לקדש את היום תקף כשיכנס כלומר, משחשכה ומסכם שמותר להקדים מעט זמן קודם חשיכה ולא

הרבה. עוד הביא בביה"ל את שיטת הרמב"ם ועוד ראשונים הסוברים שמצוות עשה מדאו' לקדש את היום יכולה להיעשות אפילו רק ע"י הזכרת שיבחו של יום ורק מדברי סופרים מקדשים גם על היין וא"כ בתפילה כבר יצא י"ח. ורע"א הביא בשם ראשונים שמשמע שקידוש בתפילה לא מספיק ואפילו על הכוס לא מהני אם לא במקום סעודה. עוד הוא מביא מהגמרא בפסחים שצריך להזכיר יציאת מצרים עם הקידוש. וא"כ, יקשה על המג"א שפסק מהרמב"ם שדי בקידוש בתפילה לצאת י"ח שהרי אין הזכרה של יציאת מצרים בתפילה! על הרמב"ם עצמו לא קשה שכן הוא כתב: "שיוצא באמירת דברים", ונראה שדיבר גם על הקידוש וגם על הזכרת יציאת מצרים. ונראה לתרץ בדוחק למג"א שאולי הזכרת יציאת מצרים ב"השכיבנו" מספיקה כי היא כגאולה ארוכה או שעצם אמירת "ושמרו" לפני עמידה היא ההזכרה והרי שהיא סמוכה ל"השכיבנו" וסיכם שלכתחילה עדיף לא לסמוך על הקידוש בתפילה)

ב'- למרות שמצוות קידוש היא מצוות עשה שהזמן גרמא גם נשים חייבות בה משום שהקשנו

"זכור ל"שמור" וכל מי שחייב בשמירת השבת חייב גם בזכירתה, דהיינו בקידוש (מ"ב: שהרי
 "זכור" נאמר בדיברות הראשונות ו"שמור" בדיברות האחרונות ואמרינן שהם נאמרו בדיבור אחד, והרי "זכור" זו גם מצוות קידוש ו"שמור" זו גם המצווה להימנע ממלאכה. וכשם שנשים חייבות בשמירת השבת שהרי זו מצוות: "לא תעשה" והן חייבות בכולן כך גם ב"זכור" שזהו קידוש. ולכן קטן לא יכול להוציא אישה י"ח שדרבנן לא יכול להוציא דאו' ואפילו אם הגיע לגיל מצוות חיישינן שמא לא הביא שתי שערות ולכן צריכה לקדש לעצמה או לומר עם הקטן מילה במילה ונכון שיהא מונח לפניו פת או יין {ביה"ל: וזאת בכדי לצאת מדי ספקו של רע"א שהקשה מדוע היא גם מברכת את קי"ל ששומע כעונה? והרי זו ברכה לבטלה! ולכן נכון שיהיו לפניו פת או יין וכך מקדשת וודאי קידוש גמור או ביין של הקטן או ביין ובפת שלפניה. וייתכן שמספיק שתאמר עימו רק פרשת "ויכולו" ובהזכרה את השבת אולם אין שם הזכרת יציאת מצרים וקשה לפי מה שביארנו בביה"ל בסעי' הקודם} - ופתרון זה מועיל אפילו למי שקטן ביותר. ואם התפללה ערבית הרי שבן שלוש עשרה מוציא אותה מדין ס"ס כפי שכתבנו בביה"ל לעיל ובלבד שיכוון להוציאה. כתב הא"ר שאם שני אנשים רוצים להוציא את בני ביתם י"ח לא יקדשו ביחד ששני קולות אינם נשמעים) **ולכן הן גם מוציאות את הגברים ידי חובה שהרי חייבות מהתורה כמותם (מ"ב: אולם**
 השוני בניהם הוא שהאיש מתחייב רק מגיל שלוש עשרה והאישה כבר מגיל שנים עשרה. כמה אחרונים כתבו שהאישה אכן יכולה לקדש ולהוציא את הגבר אולם אחרים כתבו שלכתחילה האישה לא תקדש וכן יש להחמיר. ומכוון שהם שווים בדין יכולה האישה להוציא אחרים אפילו אם כבר יצאה י"ח. ונכון להזכיר לבני הבית לכוון לצאת בקידוש לפני כן)

ג'- אדם שאין ידו משגת לקנות גם יין לקידוש וצורכי סעודה ללילה וגם יין לקידוש וצורכי סעודה

ליום, עדיף שייקנה יין לקידוש הלילה מאשר שיכין צורכי סעודה או יין לקידוש היום (מ"ב: קידוש
 הלילה הוא מדאו' וקידוש היום רק מדרבנן ולמרות שיכול לקדש בלילה על לחם ובכך ימנע מצב בו לא יישאר לו כלום לקידוש היום- אנו אומרים שבמקום בו אפשר לקדש על יין, יין תמיד קודם. וכל זה משום שקידוש הוא מצוות עשה מדאו' וסעודה זה רק מדברי קבלה לקיום מצוות עונג ולמרות שקידוש ביין הוא רק מדברי סופרים וייתכן לכמה שיטות שקיימנו מצוות זכירה בהזכרה בעלמא בתפילה, מכוון שעיקר הקידוש הוא מהתורה היין גם קודם לכל. והאחרונים כתבו שכל זה אמור במקרה בו יש לו לחם לערב ולבוקר אבל אם אין לו עדיף שיקנה לחם ויקדש עליו שהרי חייב לאכול פת בערב ובבוקר. המג"א כתב שאם אין לו כסף לשחרית גם ליין וגם לצורכי סעודה- עדיף שיקדש על היין ואת הסעודה יקיים רק בפת. ביה"ל: אולם קצת קשה- שהרי אין לו מצוות עונג שבת בפת חרבה! ואולי כוונתו שיאכל עם הפת משהו לכל הפחות. ובמקרה בו לחם חביב עליו יותר מיין עדיף שיקנה לחם וצורכי סעודה מאשר שייקנה רק לחם ויין ויאכל רק לחם) **ומה ששינוי שכבוד היום קודם לכבוד הלילה נאמר על שאר צורכי הסעודה (מ"ב: כגון שיש לו**
 מעט מיני מגדים, עדיף שישמרם ליום) **אבל במצב בו יש לו רק כוס אחת לקידוש- כבוד הלילה עדיף**
 (מ"ב: בין לקידוש ובין לסעודת היום כמו שביארנו)

ד'- אסור לאדם לטעום כלום לפני שהוא מקדש ואפילו מים (מ"ב: זהו איסור דרבנן וטעמו הוא משום
 שחייב זכירת השבת בקידוש חל עליו מייד בכניסת השבת וכבר בספק חשיכה מתחייב בקידוש וא"כ אין לו לעכב זאת אולם מותר לרחוץ הפה במים שהרי אינו מתכוון לשתייה ואפילו אם קיבל עליו שבת בעוד היום גדול ואם רוצה לקבל שבת מבעוד יום ולקדש ולאכול ורק בלילה להתפלל ערבית- רשאי כל עוד עושה זאת חצי שעה לפני זמן ערבית. ואפילו למאן דאמר שברכת המזון טעונה כוס ויש לו רק כוס אחת- לא יאכל ויברך ללא כוס ואח"כ יקדש עם הכוס אלא יקדש ויברך אח"כ ללא כוס) **ואפילו אם התחיל לאכול מבעוד**
יום- צריך להפסיק (מ"ב: למרות שהתחיל אכילתו בהיתר, תקנת חכמים היא שיקדש במקום הסעודה לפני
 שמתחיל לאכול) **ויפרוס מפה על השולחן ויקדש (מ"ב: הכיסוי הוא עבור הפת ולאחר שמקדש מסיר אותו**

ועתה הפת כבר נקראת לכבוד השבת ודין כיסוי הפת הוא גם אם עדיין לא התחיל לאכול) **ואם כבר שתה יין לפני כן אומר את הקידוש בלבד ללא ברכת היין** (מ"ב: וכן לא צריך לברך על יין שמגיע בתוך הסעודה כי אין היסח הדעת בין שתיית כוס הקידוש לשתיית הכוס שבסעודה) **ואם פסק כבר מסעודתו יכול לקדש עליו ולברך מחדש גם על ברכת "המוציא" ואם אין לו יין והוא מקדש על הפת- אינו צריך לחזור ולברך "המוציא" (מ"ב: וזאת משום שהקידוש היה הפסק ועליו לברך שנית אולם אם קידש על הפת, שהקידוש הוא לאחר ברכת "המוציא"- לא הווי הקידוש הפסק שהרי קידש בדבר המשך לסעודה ואינו צריך לחזור ולברך "המוציא") וי"א שאפילו אם מקדש על יין אינו צריך לחזור ולברך "המוציא" (מ"ב: הי"א סוברים שהקידוש לא מהווה הפסק ואנו נפסוק כמוהם משום ספק ברכות להקל)**

ה'- שניים שהיו יושבים ושותים ואמרו: "בואו ונקדש קידוש היום"- נאסרו בשתייה עד שיקדשו (מ"ב: מדובר ששתו מבעוד יום שאם היו יושבים לאחר כניסת השבת או אפילו בה"ש, אפילו לא אמרו "בואו ונקדשו" נאסרו באכילה ושתייה עד שיקדשו כבסעי' הקודם. ואמירתם גורמת להחלת חובת קידוש עליהם) ואם הם רוצים להמשיך לשתות עוד לפני הקידוש, אפילו שאינם רשאים (מ"ב: שהרי חלה עליהם חובת קידוש היום. והט"ז כתב שאם חשכה ורצו להמשיך לשתות, אפילו שנוהגים שלא כדין אינם צריכים לברך על היין משום שעצם האיסור שחל עליהם לא מהווה הסחת דעת משא"כ אמירה ממש), **צריכים הם לחזור ולברך שנית על היין שלהם ואח"כ להמשיך לשתות** (מ"ב: עליהם לחזור ולברך משום שכבר הסיחו דעתם מברכתם הראשונה ברגע שרצו לקדש וכעת שחזרו בהם עליהם לברך שנית כדין המברך שאומר "הב לך ונברוך" ולמרות שכבר ברך על היין בקידוש, כוון שהסיח דעתו כבר מהסעודה לברכת המזון עליו לברך שנית על היין בסוף ברכת המזון והמג"א כתב שבמקרה זה אינם צריכים לברך אח"כ על היין של הקידוש כי לא הסיחו דעתם ממנו וכן לא הסיח דעתו מהיין שלאחר הקידוש ומ"מ מכוון שספק ברכות להקל ראוי לא להגיע לידי מצב זה). **רמ"א: מי ששכח לקדש עד לאחר שכבר בירך על המוציא ונזכר לפני שאכל- יקדש על הפת** (מ"ב: ויאמר רק את ברכת "אשר קדשנו" אולם "ויכולו" לא יאמר כעת אלא רק בתוך הסעודה. ומדובר כאן במקרה בו נזכר לפני שטעם מהלחם כי אם טעם כבר- יקדש על היין אם יכול אך אם עדיין לא אכל מהלחם לא יקדש על היין שהרי הברכה עליו תהווה הפסק לברכת "המוציא" שכבר בירך אולם צריך להביא לפניו עוד לחם משנה לקידוש ואין זה הפסק משום שזה מצורכי סעודה. ואם טעם כבר מהלחם, בין יש לו יין ועושה עליו מייד קידוש ובין יש לו רק לחם ועליו מקדש- כשחוזר לאכול שנית אינו צריך לחזור ולברך על המוציא) אולם אם שכח להבדיל ונזכר לאחר ברכת "המוציא" לא יפסיק להבדלה כי אין מבדילין על הפת (מ"ב: כלומר, שיאכל מהלחם כדי שלא תהא ברכתו לבטלה אולם לאחר שטעם ממנו צריך להפסיק כדי להבדיל ולמי שפוסק שהבדלה זה רק מדרבנן- יכול לסיים סעודתו ורק אח"כ להבדיל)

ו'- אם סיים לאכול לאחר שנכנסה שבת ועדיין לא ברך ברכת המזון, מברך ברכת המזון עם כוס יין ראשונה ואח"כ עושה קידוש עם כוס יין שנייה (מ"ב: מדובר שכבר נטל ידיו במים אחרונים ולכן הוא מחויב לברך מייד אולם אם עדיין לא נטל ידיו דינו כבסעי' ד' שפורס מפה על השולחן ומקדש מייד ואם כבר שתה יין בסעודה לא מברך עליו שנית בקידוש וכן הדין אם לא נטל ידיו ורק אמר: "הב לך ונברוך"- עליו להפסיק מייד לצורך קידוש כל עוד לא נטל ידיו, אלא שבמקרה זה כן צריך לברך על היין בקידוש משום שכבר הסיח דעתו מהיין של הסעודה כשרצה לברך. והשו"ע מצריך שתי כוסות ולא כוס אחת לשניהם משום שאין עושים המצוות כתבילות חבילות) **ועליו להזכיר את השבת בברכת המזון למרות שעדיין לא קידש** (מ"ב: משום שאנו הולכים אחר השעה הנוכחית והרי זו שבת. ואם שכח- לכ"ע אינו צריך לחזור). **רמ"א: וי"א שלכ"ע אינו צריך להזכיר שבת בברכתו משום דאזלינן אחר השעה בה התחיל לסעוד- וכן עיקר** (מ"ב: האחרונים כתבו שהרמ"א מדבר על מצב בו לא אכל כלום משחשיכה אולם אם כן אכל- וודאי מזכיר). ישנה מחלוקת האם צריך לטעום מהכוס של ברכת המזון, שהרי הוא לפני קידוש (מ"ב: חד אמר שהכוס של ברכת המזון שייכת לסעודה לפני שחלה עליו חובת קידוש ולכן לשיטתם אין צריך לברך "על הגפן" בכוס של הקידוש אלא רק "אשר קדשנו", וחד אמר שאסור לו לטעום לפני שיעשה קידוש ולכן אינו יכול לברך עליו "על הגפן", ולכן מברך על הכוס של הקידוש כרגיל ואח"כ שותה מהכוס של הקידוש ללא ברכה) וכן ישנה מחלוקת האם צריך לאכול לאחר הקידוש כדי שיהא קידוש במקום סעודה או לא (מ"ב: חד אמר שמכוון שכבר אכל בתחילה הווי קידוש במקום סעודה וחד אמר שאינו נחשב במקום סעודה משום שהתחיל לאכול ביום חול ולכן צריך לשבת שוב לאכול מעט). **שו"ע: וי"א שאפילו אם גמר סעודתו לא מברך ברכת המזון אלא נוהג כבסעי' ד' שפורס על השולחן מפה, מקדש, מברך "המוציא" ואוכל מעט ורק אח"כ מברך ברכת המזון** (מ"ב: הי"א סוברים שחייב בע"כ לאכול מייד לאחר שקידש ואינו

יוצא י"ח בסעודתו הראשונה למרות שבסעי' די י"א שאינו מברך על "המוציא" אח"כ וכאן אין חולק בכך, משום שכאן מדובר שכבר נטל ידיו למים אחרונים וא"כ כבר נסתלק לגמרי מסעודתו הראשונה ולכן צריך לברך ולאכול שנית לפחות כזית המוציא). **רמ"א**: וכן נוהגים בכדי לצאת מהספקות של הדעה הראשונה (מ"ב: משום שיש בדעה זו כמה ספקות: האם להזכיר את השבת, האם לטעום מהכוס של הברכה והאם צריך לאכול לאחר הקידוש. ולמרות שאם ינהג כך לא יקיים דברי הדעה הראשונה אנו מעדיפים את הדעה השנייה משום שיש חשש לברכה שאינה צריכה לדעה השנייה אם ינהג כראשונה)

ז'- למרות שאסור לטעום כלום לפני הקידוש, אפילו אם עבר וטעם- מקדש (מ"ב: ובכל שעה שנוזר, אפילו בלילה וקמ"ל שלא יחכה עד למחר בבוקר בכדי שהקידוש יהא לפני שיטעום ובפוסקים משמע שאפילו אם לא טעם אלא אכל ושתה- ינהג כן)

ח'- אם לא קידש בלילה, בין שוגג ובין מזיד- יש לו תשלומים למחרת לכל היום (מ"ב: ופשוט שצריך גם אז לקדש במקום סעודה. ויכול לקדש כל היום עד בין השמשות, ובה"ש יכול לקדש בלי הזכרת שם ומלכות בפתיחה). רמ"א: וצריך לומר את כל נוסח הקידוש של הלילה מלבד "ויכולו" (מ"ב: משום שצריך רק ללילה שהרי אז סיים הקב"ה מלאכתו)

ט'- צריך לפרוס מפה על השולחן מתחת לפת ולפרוס מפה נוספת על הפת (מ"ב: בטור נימק כדי שהפת לא תתבייש שהרי לין יש זכות קדימה- ולפי זה אם מקדש על הפת אינו צריך לכסותה אולם הביא בטור טעם נוסף- שיהא זכר למן שהיה מכוסה למעלה ולמטה, וא"כ לטעם זה אפילו מקדש על הפת צריך לכסותה- וכן נוהגים. יש מחלוקת אחרונים בטעמים אלו האם צריך לכסות את הפת עד לאחר הקידוש או עד לאחר ברכת "המוציא". ואם מקדש על הפת יניח ידיו על הפת ועל הלחם משנה בקידוש וכשמגיע למוציא יגלה את הלחם ויניח ידיו עליו ויברך, וכשמזכיר את שם השם יגביה את הלחם, ואחר שסיים לברך על הלחם יכסה אותו שנית ויניח ידיו עליו עד שיגמור לקדש)

י'- צריך לקדש על כוס של יין מלאה, שלא יהא פגום (מ"ב: ואם אין לו מספיק יין ואין לו כוס אחרת קטנה יותר שימלא בה את מה שיש לו- יקדש בכל זאת כי עכ"פ יש לו רביעית. כוס פגומה היא כוס שמישהו שתה ממנה. ואם אין לו כוס אחרת- יקדש על פגומה והפמ"ג כתב שאם זה קרה בלילה, עדיף שיקדש על הפת) **וכוס זו צריכה את כל מה שצריכה כוס של ברכת המזון** (מ"ב: כלומר, כוס שלמה שמודחת היטב מבפנים ומבחוץ) **ואומר "ויכולו" מעומד** (מ"ב: משום שזו עדות, ועדות נאמרת בעמידה ולמרות שאמר כבר בתפילה חוזר ואומר שנית כדי להוציא את בני ביתו. וב"רוקח" כתב בשם המדרש שצריך לאומרו ג' פעמים בער"ש: בתפילה, לאחר התפילה ועל הכוס וכתבו האחרונים שאם שכח לומר בקידוש יכול לאומרו על הכוס שבתוך הסעודה) **ואח"כ מברך על "הגפן" ואומר קידוש**. רמ"א: וגם בשעת הקידוש עצמו יכול לעמוד אולם טוב יותר לשבת (מ"ב: משום שכך יותר ניכר שהקידוש הוא במקום הסעודה והגר"א כתב טעם אחר, שהרי אחד מוציא את חברו י"ח ולכן בעיניו שיהיו קבועים ביחד ע"י ישיבתם ולפי טעמו כולם צריכים לשבת ויש להזהר בכך לכתחילה ועכ"פ צריך שכולם יהיו מקובצים וקבועים ולא פזורים משום שזה לא נחשב כקביעות) ונוהגים לשבת אפילו בשעה בה אומרים "ויכולו" אלא שבתחילה עומדים קצת לכבוד שם הוויה הרמוז בפתיחה: "יום השישי, ויכולו השמים" (מ"ב: אין הקפדה לעמוד בעדות זו כי כבר אמרנוה בבית הכנסת בעמידה) וכשמתחיל לקדש יסתכל בנרות שבת (מ"ב: סגולה לרפואת עיניים שכהו משום פסיעה גסה אולם אין מקפידין בכך) ובשעת הקידוש יסתכל בכוס של הברכה (מ"ב: שלא יסיח דעתו)

יא'- אם יש לו רק כוס אחת לשבת, מקדש עליה בלילה ואינו טועם ממנה כדי שיהא פגומה אלא שופך לכוס אחרת וטועם מהיין בעזרת הכוס השנייה (מ"ב: וצריך לשפוך לפחות מלוא לוגמיו. ובמג"א כתב שהטעמה חייבת להיות מכוס שיש בה רביעית ולכן ישפוך לכוס השנייה אך יזהר להשאיר רביעית בכוס הראשונה ויטעם מהראשונה ויחזור וישפוך מהשנייה לראשונה ובה תיקן פגימתו ויכול לקדש עליו למחר אם יש בו רביעית) ולמחר מקדש במה שנשאר לו (מ"ב: ומכאן למדנו שכוס מלאה שכתב בסעי' יי אינו מעכב אולם אם יש לו כוס קטנה יותר שתהא מלאה- טוב יותר שישתה ממנה) **ואם נשאר לו רק רביעית בצמצום ונחסר בלילה** (מ"ב: או שלאחר ששתה מלוא לוגמיו בלילה לא נשאר לו רביעית) **יכול למחר להוסיף עליו מים ולהשלימו לרביעית** (מ"ב: ודווקא אם היין חזק שלאחר שימזוג כדיין נקרא יין). והני מילי שיש לו כוס נוספת להבדלה אך אם לא הייתה לו כוס נוספת להבדלה עדיף שיניח אותה להבדלה שהרי אי אפשר להבדיל על הפת לכן יקדש על הפת (מ"ב: ואם יכול למוזגה להבדלה כדלעיל- עדיף. וי"א שקידוש הלילה עדיף מהבדלה. ואם יש לו גם שכר- גם לשו"ע עדיף שיקדש על היין

ויבדיל על השכר דשרי לכ"ע שהרי יש אוסרים לקדש על שכר. וגם בקידוש על פת מחמיר ר"ת לאסור ולכן אם יש לו מספיק יין תמיד עדיף לשמור את השכר להבדלה. ואם מקדשים ומבדילים בבית הכנסת, עדיף להבדיל בין משום שהבדלה נעשית כדי להוציא את הרבים י"ח משא"כ לקדש בבית הכנסת, שאינו אלא מנהג) **ואם לאחר שימזוג יש לו בדיוק שני רבעיות, עדיף שישמרם לקידוש הלילה ולהבדלה מאשר לקידוש היום** (מ"ב: המג"א כתב שטוב שיקדש בלילה על כוס גדולה וישאיר ממנה כל פעם רביעית לקידוש הבא ולהבדלה שלאחריה ורק ישים את היין בכוס קטנה יותר כדי שתהא מלאה- ויש שחלקו עליו בכך וטוב לפסוק כפי שכתבנו ולא כמג"א)

יב'- לאחר שקידש על הכוס נוטל ידיו ומברך "על נטילת ידיים" (מ"ב: וזאת משום שלא יפסיק בקידוש בין נטילת ידיים לברכת "המוציא" אולם בני ביתו שאינם מקדשים אלא יוצאים י"ח יכולים לעשות כן שהרי אין להם הפסק) **ואם נוטל ידיו לפני שקידש גילה דעתו שהפת חביבה עליו יותר ולכן יקדש עליה ולא על היין** (מ"ב: ודווקא כאן שיש חשש הפסק אם מקדש על היין לאחר נטילת ידיים אבל סתם כך יכול לקדש על היין אפילו אם פת חביבה עליו יותר). **רמ"א:** וי"א שלכתחילה יש ליטול ידיים לפני הקידוש ולקדש אח"כ על היין (מ"ב: הם סוברים שאין הקידוש מהווה הפסק שהרי הוא צורך הסעודה ולכן יברך על היין, ישתה מהכוס ואח"כ יברך המוציא ויבצע את הפת, וכתב הרמ"א לנהוג כן לכתחילה משום שבמקרה בו אין לו יין ומקדש על הפת צריך עכ"פ ליטול ידיו לפני הקידוש ולכן עדיף שינהג תמיד באופן אחד ולכ"ע אסור למזוג מים חמים לכוס לאחר נטילה משום שהוא מדקדק יפה לא להותיר ולא לחסר והווי היסח הדעת) וכן המנהג ואין לשנות חוץ מליל פסח (מ"ב: ולמרות זאת כתבו כמה אחרונים לנהוג לכתחילה כדעת השו"ע. והרמ"א פוסק כשו"ע דווקא בליל פסח כי יש שם הפסק גדול בין הקידוש לסעודה. וכאשר מקדשים על הפת צריכים השומעים לכוון לצאת י"ח גם בברכת המוציא ולא יברך כל אחד לבדו על הפת שלפניו)

יג'- צריך לשתות מכוס הקידוש מלוא לוגמיו (מ"ב: ואם לא שתה- לא יצא י"ח ודווקא מלוא לוגמיו משום שבעינין שיעור חשוב שתתיישב דעתו) **ומלוא לוגמיו הוא שישלך לצד אחד בפיו ויראה מלא וזה הוא רובה של רביעית** (מ"ב: ושיעור זה מספיק אפילו אם הכוס גדולה מאוד ומ"מ השו"ע דיבר באדם בינוני אולם כל אדם לפי מלוא לוגמיו שלו. ביה"ל: וצ"ע גבי קטן ששיעור מלוא לוגמיו שלו הוא פחות מרביעית. מ"ב: שיעור רביעית הוא כמעט שתי קליפות מביצה בינונית של תרנגולת וזהו שיעור של ביצה וחצי עם הקליפה שהרי לוג הוא שישה ביצים וממילא רביעית הלוג הוא ביצה וחצי ויש מחמירים ששיעור הביצים שלנו הוא כפול ממה שהיה בגמרי' ונכון לחוש לדבריהם לקידוש הלילה ולכתחילה יזהר שהכוס תחזיק שתי ביצים {ביה"ל: לכל הפחות בליל שבת ובערב פסח}. כמו כן ישתה מלוא לוגמיו ללא הפסקה ולכל הפחות לא ישהה בין לגימה ללגימה כדי שיעור שתיית רביעית ואם הפסיק כדי אכילת פרס- לא יצא אפילו בדיעבד וצריך לזהר בכך כאשר היין חזק וחרף ומצוי הפסק בין לגימה ללגימה)

יד'- אם המקדש לא טעם מהיין אולם אחד מהמסובים כן טעם כמלוא לוגמיו- יצא (מ"ב: שהרי המסובין שמעו מתחילה את הברכה ויצאו י"ח בברכתו לכן מהני טעימתן אולם אם טעם אחר שלא יצא י"ח וברך ברכה חדשה- לא מהני טעימתו להוציא) **ואין טעימת שניים מצטרפת למלוא לוגמיו** (מ"ב: משום שאנו צריכים לכל הפחות שיעור עבור אחת, שתתיישב דעתו) **ומ"מ מצווה מן המובחר שיטעמו כולם** (מ"ב: ואינם צריכים כמלוא לוגמיו ואם יש לן מעט יין מוטב שאחד ישתה מלוא לוגמיו וישמור את שאר היין למחר) **וי"א שבמקרה בו כולם שתו כמלוא לוגמיו ביחד- יצאו** (מ"ב: בדיעבד) **והגאונים כתבו שאם לא טעם המקדש כלל- לא יצא וראוי לחוש לדבריהם** (מ"ב: לכתחילה, אולם בדיעבד הסכימו הרבה אחרונים ששתיית כל המסובים מצטרפת אבל יזהר שלא ימתין בין כולם כדי אכילת פרס) **אולם גם הגאונים מודים שבדבר אחר שאינו קידוש וטעון כוס מספיק שאחרים יטעמו** (מ"ב: משום קידוש הוא דבר תורה וסמכו על פס' שצריך לקדש דווקא על יין. ביה"ל: וב"דרך החיים" כתב שבדיעבד מהני הצטרפות כל המסובין אפילו אם המקדש לא טעם. והעיקר כדברי המחבר שרק בדיעבד יסמוך על טעימת כולם ולכתחילה יטעמו המקדש מלוא לוגמיו)

טו'- אם קידש ולפני שטעם הפסיק בדיבור, חוזר ומברך על היין ועל קדושת היום אינו חוזר (מ"ב: ואם הפסיק בדברים השייכים לסעודה או לקידוש- בדיעבד לא הווי הפסק ואינו צריך לחזור ולברך ואינו חוזר על הקידוש כי כבר יצא כשאמרו על הכוס) **וה"ה אם הכוס נשפכה לפני שטעם ממנה- יביא כוס אחרת ויברך שוב על היין ולא חוזר על הקידוש** (מ"ב: ואם היה בדעתו מראש לשתות יותר מכוס אינו צריך לברך על היין אלא ישתה מייד כוס אחרת ללא ברכה ובלבד שלא יפסיק בדיבור. ואם הסיד דעתו עד

שטעם מהכוס השנייה- חוזר ומברך על היין. עוד כתבו הפוסקים שאם קידש על חומץ או משקה אחר וחשב שהוא יין צריך לחזור ולקחת יין ולקדש ולברך שנית משום שנמצא שלא קידש כלל ואם היה בדעתו לשתות יותר מכוס אחת חוזר רק על הקידוש ולא על היין והני מילי בדבר שאינו משקה כלל כגון מים אבל אם היה משקה של שכר לא צריך לחזור ולקדש אלא יברך עליו "שהכול" בקידוש וישתה וי"א שאם היה לפניו פת אינו חוזר לקדש על היין אלא יקדש על הפת והני"מ שנטל ידיו לפני הקידוש אך אם לא נטל ידיו לא שייך שיסיים את הקידוש על הפת. ואם נשפך לו היין בקידוש של שחרית כתב המג"א שאינו צריך לחזור ולקדש כי בשחרית דיי במה שמברך המוציא על הפת, ורע"א חולק על כך)

טז'- אם המסובים אוחזים בידם כוסות ריקניות או פגומות (מ"ב: כוס פגומה זו כוס שמישהו מהמסובין טעם ממנה) והמקדש מוזג לתוך כוסותיהם מכוסו (מ"ב: שכך מתקן את פגומתם) צריכים להמתין שיטעמו קודם המקדש ורק אח"כ יטעמו הם, אך אם היו להם כוסות יין שאינן פגומות- אינם צריכים להמתין לו.

יז'- צריך למזוג יין מכוסו של המקדש רק אם כוסות היין של המסובין פגומים, שאז צריך למזוג להם כדי שלא ישתו מכוס פגומה (מ"ב: למרות שלמדנו שאין זה מעכב שכולם יטעמו מהכוס מ"מ לכתחילה טוב שכולם יטעמו מכוס שאינה פגומה)

ס' ערב'- על איזה יין מקדשין

א'- אסור לקדש על יין שמריח רע למרות שריחו וטעמו של היין עצמו הם של יין (מ"ב: מדובר שמריח רע בגלל הכלי בו הוא נמצא) ביה"ל: ואם אינו מסריח אלא שנקלט ביין קצת ריח לא טוב מהחבית- צ"ע לדינא} ולמרות שניתן לברך עליו אסור לקדש עליו משום שנאמר: "הקריבהו נא לפחתך" {ה' מוכיח את עמ"י בעזרת הנביא מלאכי על כך שהם מקריבים לפניו בהמות פגומות ואם זה לא ראוי לאדם ק"ו שזה לא יהיה ראוי לקב"ה}. ואפילו אם אין לו יין אחר. והאם יצא בדיעבד- לדעת הרמב"ן לא יצא ובביה"ל נשאר בצ"ע בכך ונראה שגם להבדלה פשוט שייך כזה אסור) **וכן אין מקדשין על יין מגולה אפילו בימינו שלא מקפדים על דברים גלויים (מ"ב: משום שאין מצוי אצלנו נחשים ולמרות זאת אין מקדשין עליו משום "הקריבהו". אולם אם זה עמד גלוי שעה מועטת אין להקפיד כל עוד לא פסק ריחו וטעמו וה"חיי אדם" כתב שינהג כך רק במקום בו היין יקר אך בשכר- יקפיד אפילו אם נתגלה מעט ואם אין לו שכר אחר- אין להקפיד בדיעבד). רמ"א: ואין מקדשין על יין שמריח כמו יין אך טעמו כחומץ (מ"ב: משום שאנו הולכים אחר הטעם ולא אחר הריח והשו"ע אצלנו לא דיבר על ריח רע ביין אלא על ריח רע בכוס. יין מוגדר כ"טעמו חומץ" כאשר כל בני האדם לא שותים אותו מרוב חמיצות)**

ב'- מותר לקדש על יין המובא מהגת (מ"ב: ומ"מ מצווה מן המובחר לקדש על יין שעברו עליו לפחות ארבעים יום) ואפילו לפני השבת סוחט אדם אשכול של ענבים כדי לקדש עליו בשבת (מ"ב: קמ"ל שאפילו יין שהוא חדש לגמרי- שרי)

ג'- מותר לקדש על היין שבפי החבית למרות שיש בו קמחין (מ"ב: הם נקודות לבנות אולם אם יש עליו קרום לבן אין מקדשין עליו ואם הסיר אותו הא"ר מתיר). רמ"א: ויש שאוסרים לקדש עליו עד שיסנן אותו מהקמחין. שו"ע: וכן מותר לקדש על היין שבשולי החבית למרות שיש בו שמרים וכן על יין שחור ועל יין מתוק (מ"ב: בין אם הוא מתוק מיתר ביטול ובין אם מתוק מהענבים עצמם. ולמרות שהוא פסול לנסכים הוא כשר לקידוש ובביה"ל ביאר באריכות שהכלל בכל זה שאם לאחר שהיין הוכן לא נשתנה לטובה- כשם שהוא פסול לנסכים כך הוא פסול לקידוש) וכן על יין שמריח כמו חומץ אולם טעמו כ"יין ומ"מ מצווה לברור יין טוב לקדש עליו (מ"ב: ולכן טוב שלא ייקח סתם יין לקידוש עד שיבדוק טיבו)

ד'- מותר לקדש על יין לבן והרמב"ן פוסלו לקידוש אפילו בדיעבד (מ"ב: ולכ"ע מצווה לכתחילה לחזר אחרי יין אדום אלא שהמתירים סוברים שאם אין לו יין אדום או שיש לו אך אינו משובח כלבן- עדיף שיקדש על לבן) אולם גם הרמב"ן מסכים שמותר להבדיל עליו (מ"ב: משום שלא נגרע משאר שכר שקי"ל שמותר להבדיל עליו אם הוא נחשב כשכר של המדינה ולכן מותר גם לקדש עליו בשבת בבוקר לכ"ע לפי מה שיתבאר בסעי' טו) ומנהג העולם כסברא הראשונה (מ"ב: וכתב בא"ר שאם היין לבן יותר מדי ישתמש בו רק בשעת הדחק)

ה'- יין חי, אפילו אם חזק עד כדי כך שצריכים על כל כמות יין למזוג פי שלוש מים- מותר לקדש עליו ומ"מ יותר טוב למזוג אותו במים (מ"ב: כדי שיקיים מצווה מן המובחר) ובתנאי שיהא מזוג כראוי (מ"ב: שלא יחליש טעמו יותר מדי ומי שמברך על יין שמתוק מעט וטעמו כמים- אין יוצא י"ח וברכתו לבטלה). רמ"א: והיינות שלנו טובים יותר ללא מזיגה

ו'- מותר לקדש על יין של צימוקים (מ"ב: ענבים שהצטמקו, בין ע"י החמה ובין ע"י האור ולמרות שהוא פסול לנסכים לכתחילה, לקידוש הוא כשר וצריך להיזהר שהצימוקים יהיו לכל הפחות אחד משישה כנגד המים כדי שלא תהא ברכה לבטלה ויש פוסקים שסוברים שכל עוד יש לו טעם יין הוא כשר לברכה ומ"מ כל ירא שמים יחמיר בכך. ביה"ל: ו"בדרך החיים" כתב שלא משערים את הצימוקים עצמם כנגד שישה חלקי מים אלא רק את היוצא מהם). רמ"א: ומקדשים עליו רק אם יש בצימוקים קצת לחלוחית ללא השרייה במים (מ"ב: כלומר, אם רק ע"י שרייה במים יצא מהם מעט טעם ואפילו לא ע"י דריכה- הם אסורים לקידוש)

ז'- שמרי יין או חרצנים שנתן עליהם מים, אם ראויים לברכת "הגפן" מקדשין עליהם (מ"ב: ובסי' רד' סע' ה' מבואר מה הם השמרים והחרצנים עליהם מברכים "הגפן")

ח'- מותר לקדש על יין מבושל ועל יין שיש בו דבש (מ"ב: אפילו אם נשתנה טעמו וריחו ע"י זה וזאת משום שאין היין משתנה לרעה ע"י הוספתם) ו"א שאין מקדשין על יין שכזה (מ"ב: טעמם הוא משום שהיין כן משתנה לרעה ולכן אין מברכים עליו "הגפן" אלא "שהכול" ואפילו אם נתן בו קצת דבש. ואותם האנשים ששמים ביין מי דבש או סוכר צריכים להחמיר לדעה זו). רמ"א: והמנהג כן לקדש על יין שכזה אפילו אם יש לו יין אחר שאינו טוב כמו יינות אלה (מ"ב: משמע, שאם היה לו יין אחר יותר משובח עדיף שיחוש לדעת הי"א. ולכן מותר לבשל את הצימוקים ולסגן את היין לקידוש אולם יש מחמירים שאינו נקרא יין עד שיהיה תוסס לפחות ג' ימים לאחר שנתבשל. ולעניין ברכתו, כבר נפסק בריש סי' רבי שמותר לברך עליו "הגפן". ביה"ל: ויין מעושן האם כשר- באנו למחלוקת ראשונים דלתוס' השתנה לרעה ולהרמב"ן כשר כ"יין מבושל)

ט'- במקום בו אין היין מצוי- י"א שמותר לקדש על שכר או שאר משקין חוץ ממים (מ"ב: ודווקא אם השכר הוא שכר המדינה שאין כעת יין מצוי ועיקר השתייה היא ממנו אך אם היה יין מצוי אלא שהוא ביוקר- מקרי מצוי. ביה"ל: ודעת הרמב"ם היא שאפילו אם רוב שתית המדינה היא שכר- מקרי חמר המדינה ומשמע ממנו שמותר לאדם לקדש עליו אפילו אם יש יין מצוי ומ"מ לדינא אין נפק"מ לענייננו משום שלדעת הרמב"ם חמר מדינה מהני רק להבדלה ולא לקידוש. מ"ב: ואם יין גויים מצוי ויין ישראל אינו מצוי- נחשב שאינו מצוי כלל. ושמן אינו נחשב כשאר משקין כי אין רגילות לשתותו ומים אסורים אפילו אם הוא המשקה העיקרי באותו מקום) ו"א שאין מקדשין על שאר משקין. ולדעת הרא"ש במקרה זה, בלילה לא יקדש על השכר אלא על הפת ובבוקר טוב יותר שיקדש על השכר ויברך עליו "שהכול" לפני ברכת "המוציא" שהרי אין בבוקר נוסח של קידוש ומה מהני אם רק יברך על הלחם? עדיף שיברך על השכר לפני כן לכל הפחות (מ"ב: ובברכת "שהכול" שהוא מוסיף לפני הסעודה ניכר שזב לכבוד שבת משא"כ אם סתם יברך על הפת לא יהא ניכר כבוד שבת. הרא"ש מסכים עם הדעה הראשונה שמותר לקדש על שכר אם אין יין אולם הוא סובר שמכוון שהפת באה לצורך סעודת שבת- עדיף שיקדש עליה ולהלכה- יש להחמיר בער"ש במקום בו יש יין מצוי לא לקדש על שכר כלל כי הרבה ראשונים סוברים שלא יוצא ידי חובתו כלל. וכשמקדש על הפת ניחא ידיו עליו עד סוף הקידוש כשם שאוחז בכוס כשמקדש על היין. ומ"מ ודאי שמצווה מן המובחר לקדש על יין גם בבוקר. וכן אם יין שרוף חביב עליו יכול לקדש עליו בבוקר אך יזהר לשתות ממנו מלוא לוגמיו ואם קשה לו- לכל הפחות ישתו כולם מלוא לוגמיו יחד כדלעיל בסי' הקודם סע' יד'). רמ"א: וכן המנהג כדברי הרא"ש. ואם יש יין בעיר- לא יקדש על הפת (מ"ב: וזאת משום שיש לחוש לדעת ר"ת שסובר שאסור לקדש על הפת כלל ולמרות שאנו פוסקים כרא"ש וכ"ת הפוסקים שמתירים לקדש על הפת פשוט שאם יש לו יין- זה עדיף אא"כ הפת חביבה עליו יותר מהיין שאז שרי לכתחילה לקדש על הפת לשיטתם וב"דרכי משה" כתב שאפילו חביבה עליו הפת יקדש על היין) ומי שלא שותה יין כלל משום נדר- יכול לקדש עליו וישתו שאר המסובין (מ"ב: ובמג"א הכריע שאין לנהוג כן משום שהמסובין יכולים לברך לעצמן ולכן הם יקדשו על היין והוא על הפת) ואם אין עימו מסובין- יקדש על הפת או שישמע קידוש מאחרים.

י' - ברכת היין של הקידוש פוטרת את היין שבתוך הסעודה (מ"ב: שהרי קידוש הוא רק במקום סעודה ולכן נחשב כאחד מצרכיה. וכן ברכה זו פוטרת את הברכה על היין שלאחר הסעודה ולפני ברכת המזון) וכן אין צריך לברך אחר יין זה שהרי ברכת המזון פוטרתו (מ"ב: שהרי כוס של קידוש הוא אחד מהדברים הבאים בתוך הסעודה) בין אם מברך ברכת המזון עם כוס ובין אם לא

ס' רעג' - קידוש במקום סעודה

א' - אין קידוש אלא במקום סעודה (מ"ב: דכתיב: "וקראת לשבת עונג", במקום בו אתה מתענג שם תהא הקריאה לשבת) וכל הבית נקרא מקום אחד ולכן אם קידש בפינה אחת ונמלך לאכול בפינה אחרת- שרי ואפילו היה חלל גדול (מ"ב: וכ"ש אם הייתה דעתו לקדש בפינה האחרת ומ"מ לכתחילה יקדש היכן שאוכל והני מילי כאשר נמלך לאכול בפינה אחרת באותו חלל אבל נמלך לאכול בחדר אחר, אפילו שהוא באותו בית- חוזר ומקדש). רמ"א: ואם קידש בביתו ורוצה לאכול בסוכה- חשיב מפינה לפינה (מ"ב: כגון שירד גשם וקידש בבית ואחר כך פסקו ורוצה לאכול בסוכה ומדובר בסוכה הצמודה לבית ורק מחיצת הסוכה מפרדת בינו לבית ומכוון שמחיצת הסוכה עשויה רק לשם מצווה ולא לתשמיש- חשיב מפינה לפינה אך אם הסוכה הייתה מחוץ לבית- עליו לחשוב מראש שרוצה לאכול בסוכה, אחרת- אין זה תופס אא"כ רואה את המקום בו רוצה לאכול כדלקמן ומ"מ כדי לצאת מדי ספק ישתה במקום שקידש רביעית מהיין דאז נחשב כמקום סעודה ואינו צריך לחזור ולקדש שנית. ביה"ל: יש אחרונים שלא פסקו את הרמ"א והחמירו מבית לסוכה אפילו הייתה צמודה לבית כל עוד לא חשב לאכול שם אולם ב"דרך החיים" הקל עוד יותר וכתב שאם הסוכה הייתה צמודה ולא היה בדעתו לאכול בבית שרי- שכן הדרך המקובלת היא שנכנסים לבית כשיש גשמים אולם משמע ממנו שאם לא הייתה צמודה צריך עכ"פ לראות מהבית את סוכתו והטוב ביותר זה לשתות רביעית במקום הקידוש). **שו"ע: וי"א שכל עוד רואה ממקום סעודתו את המקום בו קידש- שרי אפילו מבית לחצר ואינו צריך לחזור ולקדש (מ"ב: דכוון שיכול לראות את המקום בו קידש, אפילו דרך החלון- חשיב כמקום אחד ואפילו מבית לבית. ומ"מ לכתחילה אין לנהוג כדעת י"א זה כי ישנם אחרונים שמחמירים בכך אפילו בדיעבד) וי"א שכל עוד שני המקומות נמצאים באותו הבית כגון מחדר לחדר וקידש במקום זה על דעת לאכול במקום האחר- שרי (מ"ב: שרי כל עוד זה תחת אותה קורת גג). רמ"א: וכן עיקר (מ"ב: ומ"מ לכתחילה לא ינהג כן אא"כ גם רואה את המקום בו קידש וגם היה בדעתו- שאז שרי לכתחילה)**

ב' - קידש במקום אחד על דעת לאכול שם ואח"כ נמלך לאכול במקום אחר- צריך לחזור ולקדש במקום שרוצה לאכול (מ"ב: ואם אכל באותו מקום כזית- יצא י"ח. ואפילו בחדר אחר בבית צריך לחזור ולקדש אם לא היה בדעתו על כך כבסעי' הקודם)

ג' - אם קידש ולא סעד- לא יצא י"ח קידוש (מ"ב: בא ללמדנו שלא רק החלפת מקום הסעודה מבטל את הקידוש אלא גם חוסר הסעודה). רמ"א: וצריך לאכול במקום שקידש מייד או שיהא בדעתו לאכול שם מייד וללא תנאי זה לא יצא י"ח קידוש (מ"ב: ולכן לא יפסיק בין הקידוש לסעודה אלא לזמן קצר ונחלקו האחרונים אם הפסיק לזמן קצר וחזר למקומו האם חוזר ומקדש ובדיעבד לא יקדש שנית. ביה"ל: ומכוון שקידוש במקום סעודה הוא רק דין דרבנן כדאי לסמוך על המקלין בשעת הדחק אם הפסיק לזמן קצר אך לכתחילה יזהר בכך. מ"ב: רצה הרמ"א ללמדנו שאם היה בדעתו לאכול שם, אפילו ארע אונס- יצא י"ח וכן כשהיה בחדר גדול ועבר זמן עד שעבר מפינה זו לפינה אחרת- יצא. ואם לא היה בדעתו, אפילו הפסיק מחמת אונס- לא יצא י"ח אולם נראה שאם הפסיק לצורכי סעודה- יצא) ואם היה בדעתו לא לאכול מייד באותו המקום בו קידש ואח"כ נמלך בדעתו לקדש מייד- יצא (מ"ב: ואפילו היה בדעתו בתחילה לאכול בבית אחר, אם אכל מייד במקום בו קידש- יצא י"ח)

ד' - יכול אדם לקדש לאחרים אע"פ שאינו אוכל עימם משום שעבורם זה מקום הסעודה ולמרות שבסתם ברכת היין אין אדם מוציא את חברו י"ח אם אינו נהנה עימו, שאני הכא משום שברכת גפן זו היא חובת הקידוש ולכן יכול להוציא אחרים אע"פ שהוא אינו נהנה עימם (מ"ב: וכן מותר לקדש עבור קטנים למרות שאינו אוכל עימם כדי לחנכם למצוות ואפילו כבר קידש לעצמו- שרי ודברי השו"ע מבוססים על מה דקיי"ל בברכות הנהנין שאין אדם יכול להוציא את חברו י"ח אם הוא עצמו אינו נהנה אולם בדבר שהוא חובה, כגון קידוש וכדומה- אדם מוציא את חברו למרות שאינו נהנה). רמ"א: ומותר לעשות כן אפילו בקידוש של בוקר (מ"ב: חידש הרמ"א דין זה למרות שקידוש הבוקר אינו אלא רק ברכת

הגפן, קמ"ל שסוף סוף קידוש זה נתקן בשביל מצווה ולא בשביל הנאה. ולכן, בברכת המוציא של ג' סעודות, שאינם חובת היום כקידוש אלא רק הנאת היום- חייב לאכול עימם א"כ קידוש על הפת דאז הפת הפכה לחובת היום כקידוש ואינו חייב לטעום עימם). **שו"ע: דווקא אם אינם יודעים לקדש לבד** (מ"ב: משום שאם הם יודעים לקדש לעצמם הוא חייב לאכול עימם בכל מקרה ואינו יכול להוציאם ללא אכילה עימם אולם יש אחרונים שכתבו שבכל מקרה יכול להוציא את האחרים י"ח גם אם לא טועם עימם אולם לכתחילה נכון שמי שבקיא יקדש לעצמו אם המוציא י"ח אינו אוכל עימו וכן פסק בביה"ל. אישה אלמנה שאינה יודעת לקדש יכול אחד לקדש לה ולהוציא אע"פ שהוא בעצמו אינו יוצא י"ח) **ואם עדיין לא קידש לעצמו ואינו מתכוון לאכול עימם יזהר שלא יטעום מהיין עימם לצאת י"ח עד שיקדש במקום בו הוא מתכוון לאכול**

ה'- כתבו הגאונים, שאפילו אם אכל דבר מועט או שתה כוס יין שחייב עליו ברכה אחרונה- יצא י"ח קידוש במקום סעודה ויכול לגמור סעודתו כבר במקום אחר (מ"ב: כלומר, שיעור של כזית לאכילה ושל רביעית לשתייה והשו"ע סתם כאן כדעת הפוסקים שלברכה אחרונה בעינן לפחות רביעית וכתב הפמ"ג שגם החולקים הסוברים שלברכה אחרונה בעינן פחות מרביעית יסכימו שלקביעת סעודה רביעית הוא השיעור המינימאלי. ולכתחילה לא יעבור לאכול במקום אחר לפני שיברך אולם בדיעבד- שרי לברך במקום האחר בו יסיים סעודתו. וכאשר עבר מקום כבר אינו חייב בקידוש) **ודווקא אם אכל לחם או שתה יין אבל אכילת פירות לא מהני בזה** (מ"ב: וכ"ש אם אכל מחמשת מיני דגן שיצא משום שהם חשובים יותר לסעודה מ"יין אבל סתם שכר ואפילו שכר מדינה- לא, משום שאין הלב נסעד בכך ולכמה אחרונים אפילו על יין אין יוצא י"ח- ולכן יש להחמיר. ביה"ל: והגר"א החמיר לקדש דווקא במקום סעודה ולא הסתפק במיני תרגימא או ב"יין. מ"ב: ופירות לא מהני, משום שאינם סעודים כלל ואפילו הרבה ודעת ה"ש"ט גיבורים" שאם קבע שם סעודתו- יצא על פירות ואין דבריו עיקר להלכה ואם חלש ליבו ויש לו רק פירות יכול לסמוך על ה"ש"ט גיבורים" לקידוש היום אבל לא לקידוש הלילה). **רמ"א: ולפי דברי השו"ע מותר למוהל ולסנדק לשתות מהיין של המילה אם הם שותים רביעית אולם נהגנו לתת את היין לתינוק (מ"ב: ו"א ששיעור רביעית שצריך לשתות הוא מלבד הכוס של הקידוש. שעה"צ: ובקידוש של שחרית אפשר לסמוך על המקלין אם אין לו מספיק יין אבל בלילה לא יקל בכך)**

ו'- אם קידש אדם בביתו ושכנו שמע את הקידוש ושולחנו ערוך לפניו- יצא בתנאי שהשומע נתכוון לצאת והמשמיע נתכוון להוציא (מ"ב: ואפילו לכתחילה רשאי לנהוג כן וה"ה אם מקדש על הפת. ביה"ל: ולמרות שבעינן קביעות לשניהם יש לומר דמכוון שכל אחד מהם כיוון בדעתו- הווי כקביעות. מ"ב: ואם שכנו אינו יודע לקדש הוא יוצא י"ח אפילו אם המקדש לא טעם כלום כדלעיל סעי' ד'. ואפילו אם שולחנו עדיין לא היה ערוך לפניו אלא שנתכוון לערכו מיד- שרי. ובעינן כוונת שומע ומשמיע בכל קידוש ולא דווקא בכהאי גוונא)

ז'- י"א שמותר לקדש רק לאור הנר וי"א שאין הקידוש תלוי בנר ואם נהנה יותר לאכול בחצר מפני האוויר או מפני הזבובים- מקדש בחצר ואוכל שם למרות שאינו רואה את הנרות שהרי הנרות ניתנו לעונג ולא לצער- וכך אכן מסתבר (מ"ב: ולא יקדש בבית ויאכל בחצר כבסעיף א'. ודברי השו"ע נאמרו דווקא אם מצטער הרבה, אחרת- עדיף שיאכל במקום הנר. ביה"ל: וכן כתבו הרבה ראשונים שעיקר הסעודה תלויה בנר ולכן הקידוש צריך להיות דווקא שם. מ"ב: ובפמ"ג כתב שטוב יותר שיקדש בבית ויאכל שם מעט ואח"כ יצא לחצר)

ס' רעד'- דיני פציעת הפת

א'- צריך אדם לאחוז בשתי כיכרות שלמות בידו ולבצוע את הכיכר התחתון (מ"ב: זכר למן ביום שישי שהיה צריך ללקטו עם לחם משנה, כלומר לחם נוסף. ודין זה שייך גם ביו"ט וגם בנשים שהיו שותפות לנס במן. אין לחם משנה דין מעכב ויוצא י"ח "המוציא" אפילו על כזית לחם ומ"מ אין יש לאחד המסובין שתי חלות שלמות יוצא אחרים י"ח בחלותיו וכשמוציא אחרים יאמר: "ברשות רבותי" אפילו אם הוא בעה"ב שכך היא דרכה של הענווה. ועליו לאחוז בחלות בשעת הברכה. ואם נשרפה לו קצת החלה וצריך לחתוך ממנה- י"א שעדיין חשיב כשלמה. צריך לבצוע רק אחת מהחלות כי לחם משנה נאמר רק לגבי הלקיטה ולא לגבי האכילה ומ"מ כמה אחרונים ובניהם הגר"א נהגו לבצוע משתי החלות יחד ואם מקפיד על בזבז החלה יכין חלה קטנה וחלה גדולה לכל סעודה ומ"מ העולם נוהג כשו"ע וכתב הפמ"ג שאם אין לו פת ישראל יוצא י"ח גם בפת גוי. הב"ח הקשה על השו"ע שהצריך לבצוע את התחתונה שהרי קי"ל שאין מעבירין על המצוות! ותיירץ שיניח התחתונה יותר קרובה אליו או שייקח את העליונה ולפני שבוצע יעבירה

למטה. ויזהר לא לבצוע מהפת לפני שסיים לברך והמדקדקין מסמנים בסכין את המקום בו הם רוצים לבצוע). רמ"א: דווקא בער"ש אולם ביום השבת או בליל יו"ט בוצע דווקא על העליונה מטעמי קבלה.

ב'- מצווה לבצוע בשבת פרוסה גדולה שתספיק לו לכל הסעודה (מ"ב: ואינו נראה כרעבתן משום שלא עושה כך בחול ומחזי כחיבוב מצווה)

ג'- אסור למסובין לטעום דבר עד שיטעום הבוצע (מ"ב: אפילו אם הניח הבוצע ליד כל אחד את חלקו) **אולם אם יש לפני כל אחד לחם משנה יכולים הם לטעום אפילו שהבוצע עדיין לא טעם** (מ"ב: ואפילו אם הם מתכוונים לצאת בברכתו, אולם אם יש לפני כל אחד כיכר אחד בלבד- הם חייבים להמתין לבוצע)

ד'- אין לערוך את סעודת ליל שבת ושבת בבוקר ללא פת (מ"ב: כלומר, אפילו החולקים גבי סעודה שלישית ואומרים כי אינה חייבת בפת מודים בסעודות אלה שחייבות בפת שהם עיקר כבוד השבת. אם אירע אונס ולא אכל סעודת ליל שבת- יאכל שלוש סעודות ביום ובלבד שבליילה לכל הפחות יקדש ויאכל כזית מחמשת מיני דגן)

סי' ערה'- דברים האסורים לאור הנר

א'- אסור להוציא כנים מהבגד או לקרוא בספר לאור הנר אפילו אם מסתכל בלבד ולא מוציא בפיו את מה שקורא- גזירה שמא יטה את הנר ואפילו אם הנר בגובה עשר קומות, משום שלא חילקו חכמים בדבר (מ"ב: וכן אסור לבדוק את הציצית וכל דבר שדורש עיון, שמא יבוא להטות את השמן ללהבה שתדלק יפה ויתחייב משום מבעיר וכן אסור ביום לקרוא לאור הנר אם הוא במקום אפל. ביה"ל: ואפילו אם חומר הבעירה הוא מסריח ומאוס- אסור, והפתרון הטוב ביותר בזה הוא לרשום על הידית העשויה לסיבוב הפתילה בנרות שלנו בעזרת חתיכת נייר באותיות גדולות: "שבת היום ואסור להדליק" ואפשר לנהוג כן לכתחילה ומ"מ בדיעבד במנורות שלנו אם שם הרבה נפט ומושך את הפתילה לבחוץ מבעוד יום- ניתן להקל לצורך לימוד תורה כדי לא להתבטל. והקשה הטי"ז: אם הכלל הוא שלא פלוג רבנן וגם נר בגובה עשר קומות אסור מדוע לקמן השו"ע פוסק שלאדם חשוב שרי וכן שניים הלומדים עניין אחד שרי? ותיירץ שעל עצם הדבר שאסרו אמרינן לא פלוג אולם גבי האדם עצמו אנו אומרים שעל אדם שכה- לא גזרו וא"כ אם היה גידם בשתי ידיו וכה"ג- וודאי לא חיישינן להטיה) **ולכן חיישינן להטיה אפילו אם הנר בתוך עשיית או קבוע בחור שבקיר או בנר של שעווה** (מ"ב: י"א שאם העשיית סגורה במפתח- שרי שכן אית לאדם היכרא אולם יש שאסרו משום לא פלוג והא"ר התיר אם נותן את המפתח לאדם אחר משום שזה כאילו אומר לאדם אחר שישגיח עליו כבסעי' ג'. ובנר של שעווה אנו חוששים שמא יחתוך את הפתילה להאירה ובכך עובר על כיבוי אולם כמה אחרונים כתבו שכיבוי כעין זה הווי מלאכה שאצ"ל"ג והווי רק איסור דרבנן ולא גוזרים גזירה על דין דרבנן לכן שרי בנר שעווה והמג"א החמיר בכך אם זה לא לצורך כי יש אומרים שכיבוי זה הוא איסור דאורייתא ואחרונים אחרים כתבו בפשטות שגם בנר של שעווה חיישנן שמא יטה ובנרות שלנו שדולקים יפה כל הזמן לא שייך כלל איסור הטיה כי אורם צלול מאוד. ביה"ל: ואם היו נר שעווה ונר של שמן זה לצד זה- גם למתירים נר של שעווה אין להקל אולם אם היו נר של שמן ונר שלנו שדולק יפה- מותר לקרוא לאורם כל עוד הנר שלנו דולק יפה)

ב'- שניים שקורין לאור הנר בעניין אחד- לא חיישינן להטיה כי כל אחד משגיח על חברו שלא יטה אך אם היו קורין בשני עניינים- חיישינן (ביה"ל: ובשני עניינים חיישינן אפילו אם היו קורין מספר אחד אולם אם אחד אומר לחברו להשגיח עליו אפילו שכל אחד טרוד בעניינו אולי יש להקל בזה במקום הצורך. מ"ב: נחלקו האחרונים האם היתר זה הוא דווקא כשקורין למצווה או אפילו סתם כך ואם היו מוציאים כינים מהבגד- אסור א"כ אחד מוציא והשני משגיח). **רמ"א: וי"א** שאם היו קורין בשני ספרים, אפילו בעניין אחד- אסור ולכן נהגו לא לומר פיוטים בבית הכנסת בליל יו"ט שחל להיות בשבת (ביה"ל: ואולי יש להקל בזה במקום הצורך. מ"ב: אולם בתפילה- לא חיישינן להטיה כי היא שגורה בפי כולם ואינה דורשת עיון רב. ואפילו המתירים בנר של שעווה מודים שאסור בבית הכנסת כי פעמים ויש כמה סוגי נרות וקשה להשגיח בכך ולא דווקא בבית הכנסת אלא גם זמירות שבת שאומרים בבית אסור א"כ יודע בע"פ או שחברו משגיח עליו)

ג'- אם יש אדם אחר עימו או שאשתו עימו ואפילו לא קוראת איתו ואמר לולאה: "תן דעתך שלא אטה"- שרי (מ"ב: ודווקא אם אמר לו אבל לא אמר, אפילו יש בביתו הרבה אנשים- אסור כי אף אחד לא נותן דעתו על מעשיו והחידוש באשתו הוא שאין לומר שאשתו דעתה קרובה אצלו ואינה יכולה לשמור אותו)

ד'- באדם חשוב שאין דרכו להטות ביום חול- לא חיישינן שמא יטה (מ"ב: ורק אם ברור לו שאין דרכו להטות בשעת הלימוד אבל סתם אדם חשוב- חיישינן וכתב הפמ"ג שהיום אין לדין זה מקום כי אנו רואים שגם אנשים חשובים רוצים להטות. ומ"מ אם נצרף את סברת המקלים גבי נר של שעווה- אין להחמיר)

ה'- במדורה, אפילו עשרה בני אדם שיושבים כאחד (מ"ב: אפילו בעניין אחד)- **אסור לקרות משום שיושבים רחוקים זה מזה ועוד, שהאש קרובה לכל אחד באופן שונה ואין אחד מכיר בחברו אם יבוא לחתות ולהבעיר** (מ"ב: ואם אחד ביקש מבחרו שישגיח עליו- שרי. וכתב הט"ז שלמרות שמוותר להתחמם כנגד המדורה אין לשבת סמוך לאש שמא יבוא להבעירה ויש שכתבו שאין לחוש לכך. ביה"ל: מחמירים במדורה זו כי קריאה דורשת עיון רב)

ו'- מותר לתינוקות של בית רבן לקרוא לאור הנר מפני שאימת רבן עליהם (מ"ב: שלא עושים דבר ללא רשות רבן ומשמע מהשו"ע שמותרים אפילו אם רבן לא איתם כי חוששים שמא כל רגע שמא יבוא אולם יש הרבה פוסקים שכתבו שדווקא אם רבן נוכח שרי)

ז'- מותר לקרוא פרק "במה מדליקין" לאור הנר שהרי הוא מזכיר את איסור השבת ואין חשש שישכח (מ"ב: ומשמע שדווקא פרק זה אבל הלכות אחרות- אסור)

ח'- מותר לקרוא בליל יום כיפור במחזורים לאור הנר שהרי אימת יוה"כ עליהם

ט'- ערב פסח שחל בער"ש מותר לקרוא את ההגדה לאור הנר משום שרק רואה את ראשי הפרקים וממשיך לבד שהרי אין עם הארץ שההגדה לא שגורה בפיו קצת (מ"ב: ואם הוא עם הארץ גמור וגם אין מי שיקרא לו את ההגדה או שישגיח עליו שלא יטה- אפשר שיש להתיר לו בכל זאת לקרוא לאור הנר ולקיים מצוות עשה של תורה. ומדין זה נלמד למשכים להתפלל בשבת ורוצה לקרוא לאור הנר דשרי כי התפילה שגורה בפיו אבל ללמוד אסור)

י'- מותר לרב לראות את ראשי הפרשיות מהיכן יקראו התינוקות ואת שאר הפרשה יקרא בע"פ. ולא דווקא ראשי פרשיות אלא אפילו אם יודע בע"פ אלא שפעמים וצריך להסתכל בספר כדי להיזכר- שרי משום שיש לו היכרא ולא יבוא להטות (ביה"ל: וכן אם יודע בע"פ סוגיא או מסכת ורוצה להסתכל בספר מדי פעם דשרי)

יא'- כלים הדומים זה לזה וצריך עיון כדי להבחין בניהם אסור לבדוק אותם לאור הנר ואפילו בין בגדיו לבגדי אשתו אסור במקרה והם דומים (מ"ב: והרמב"ם כתב שאסור דווקא אם צריך עיון רב כדין שמש שאינו קבוע בסעי' הבא, ויש לסמוך עליו ולהקל בנר של שעווה)

יב'- שמש שאינו קבוע, אסור לו לבדוק כוסות וקערות לאור הנר כי אינו מכירן, בין בנר של שמן זית ובין בנר של נפט שאורו רב (מ"ב: כלומר, למרות שאורו רב ואין לחוש שמא יזדקק לעוד אור- כל עוד הוא אינו קבוע- חיישינן. המג"א כתב שהשמש רוצה לבדוק אילו כוסות להניח על השולחן ואילו לא והר"ן כתב שהוא רוצה לבדוק אילו נקיות ואילו לא ושמש קבוע יודע כבר אילו מלוכלכות). **רמ"א: ויש מתירין בנר של נפט אפילו אם הוא אינו קבוע** (מ"ב: טעמם, שלא יבוא להטות כי אורו רב ולא יבוא להסתפק כי הנפט מאוס אבל בשאר שמנים לכ"ע אסור ולעת הצורך יש לסמוך על דעה זו). **שו"ע: אבל לשמש קבוע מותר לבדוק כוסות וקערות לאור הנר כי אינו זקוק לעיון רב** (מ"ב: ולמרות שאסרנו לעיל לעניין בגדים ואפילו בין בגדיו לבגדי אשתו, לעניין נקיות התיירו. ביה"ל: ואם צריך עיון הרבה יש שהחמירו אפילו בשמש קבוע ויש שהקלו בכל עניין לשמש קבוע. מ"ב: ודווקא בנר של נפט ולא בנר של שאר שמנים אולם יש שכתבו שגם בשאר שמנים שרי בשמש קבוע ורק בשמן זית חיישינן שמא יטה אולם לא משמע כן בטור ובב"י) **אולם בנר של שמן זית אסור לומר לשמש, אפילו קבוע, לבדוק, שמא יסתפק ממנו** (מ"ב: כלומר, אין מורין כן לכתחילה אך אם הלך ועשה מעצמו- אין מוחין בו. ואנו מחמירים כי אנו

חוששים שיסתפק ממנו כי מתקרב מאוד לבדוק את הכוסות). רמ"א: נהגו לכסות את הקטנים שלא יהיו ערומים בפני הנרות משום ביזוי מצווה.

סי' רע"ו - נר שהדליק גוי בשבת

א' - גוי שהדליק נר עבור ישראל, אסור לכולם ליהנות ממנו אפילו למי שלא הודלק עבורו (ביה"ל: האיסור הוא לעשות לפני הנר דברים שבלא הנר לא היה יכול לעשותם. מ"ב: וכן כל מלאכה שעשה הגוי בשבת עבור ישראל - אסורה על כל ישראל והאיסור הוא מדרבנן שמא יאמר לו להדליק אולם אם הגוי עבר איסור דרבנן עבור ישראל כגון שהביא לו פירות מחוץ לתחום - אסור רק למי שהובא עבורו ולישראל אחר שרי). רמ"א: ואין חילוק אם קצב לו שכר או לא או שעשה בקבלנות או בשכירות, שכן כל עוד ישראל נהנה מהמלאכה עצמה בשבת - המלאכה אסורה לחלוטין (מ"ב: קציבה מהני לומר שהגוי עובד על דעת עצמו - קמ"ל דבזה אינו כן. קבלנות זה כששכרו להדליק את הנר בכל עת וקצב לו סכום מסוים על כל הדלקה ושכירות היא כאשר הוא נותן לו שכר קצוב כל יום. ביה"ל: הרמ"א בא ללמדנו שאם ישראל נהנה אסור לו אפילו בקבלנות ואפילו אם הוא בבית הגוי). שו"ע: אבל אם הגוי הדליק את הנר לצרכיו או לצורך ישראל חולה שאין בו סכנה (ביה"ל: אולם גם בנר שהדליק גוי בהיתר אנו חוששין שמא ישראל יבוא להטותו ואם גוי השתמש לאורו של נר ישראל ורצה למחות מעט כדי שיאיר יפה ובטעות כבה לו, וחזר והדליקו נראה שמותר לישראל כי סוף סוף הדליק אותו לצרכיו). רמ"א: או קטנים שהרי הם כחולה שאין בו סכנה. שו"ע: מותר לכל ישראל להשתמש מאורו (מ"ב: ולא שייך כאן גזירה שמא יאמר לגוי להדליק לחולה שהרי זה מותר לכתחילה. ואפילו אם הגוי מכיר את ישראל אין לחוש שמא ירבה הגוי בשבילו משום שי"נר לאחד נר למאה" ואין חילוק אם זה בביתו או בבית ישראל. ביה"ל: ואם הדליקו אותו ישראל לצורך חוץ שיש בו סכנה שהרי זה מותר לכתחילה - שרי לכל ישראל משום שי"נר לאחד נר למאה" **וה"ה במדורה, אולם יש שאוסרים במדורה גזירה שמא ירבה בשבילו** (מ"ב: האוסרים טוענים שאין לדמות נר למדורה כי במדורה, ככל שיתרבו האנשים סביב המדורה יש לחוש שמא ירבה הגוי עבורם ואם ידוע שהגוי לא מכיר - שרי לכ"ע. ואם הגוי הסיק עבור עצמו מדורה כ"ע מודים שמותר לישראל ליהנות כי חימום לאחד הוא חימום למאה ודינו כנר. ביה"ל: ולאוסרים במדורה אסור אפילו במדורה שהדליק ישראל לצורך חושי"ס כי עדיין חיישין שמא ירבה). רמ"א: אם גוי עשה מדורה או נר בבית ישראל על דעת עצמו - אין ישראל צריך לצאת מהבית למרות שהוא נהנה מכך (מ"ב: וה"ה אם שבת ישראל במלון של גוי. אנו לא מצריכים אותו לצאת מהבית אולם דברים שלא היה יכול הישראל לעשות לפני שהגוי הדליק לו - אסורים. ודברי הרמ"א נאמרו דווקא אם הגוי עשה כבר ואין לישראל מה לעשות בנידון חוץ מלהזהירו שלא יעשה כן שוב להבא אך אם ראה אותו עושה זאת או שהיה בבית הגוי וברור שהוא מדליק לישראל - צריך למחות בו ואפילו אם בכוונת הגוי לצאת אח"כ מהחדר ואם הגוי עושה בע"כ - צריך לסלקו מביתו משום חילול השם שיאמרו הבריות ששכר גוי לעשות עבורו מלאכת שבת. ואם רוצה לנהוג במידת חסידות - יהפוך פניו כנגד הנר)

ב' - ישראל וגויים שישבו יחד והדליק אחד הגויים נר - אם יש רוב גויים, מותר לישראל להשתמש

לאורו ואם רוב ישראל או אפילו מחצה על מחצה - אסור (מ"ב: ההיתר ברוב גויים נובע מההנחה כי המדליק מדליק לדעת רוב האנשים ולכן אפילו אם אח"כ נתרבו ישראל או שחלק מהגויים עזבו - שרי. וכן לחומרא כאשר היו תחילה רוב ישראל ואח"כ נתמעטו. האיסור במחצה על מחצה נובע משני טעמים: אנו לא יודעים למי הדליק ולכן נחמיר או שאנו אומרים שמסתמא לדעת שניהם עשה זאת. ביה"ל: ואם מצטרף עוד ספק - נראה להקל. וצ"ע האם הגוי המדליק מצטרף לספירת רוב. ו"המאירי" סובר שאם יש אדם חשוב - הולכים אחריו ולא אחר הרוב ותוסי' חולקים עליו בכך) **וגם ברוב ישראל - אם יש הוכחה שהדליק לצורך גוי, כגון שהוא משתמש לאורו - שרי אף לישראל** (מ"ב: אך אם אנו יודעים שהדליק גם לישראל - אסור. ביה"ל: אולם הרוצה לסמוך על הרשב"א, שבמקרה בו הדליק גם לישראל וגם לגוי - שרי, אין לו לחשוש. מ"ב: ואנו רוצים לראות שמייד שלאחר שהדליק הגוי הוא משתמש בו). רמ"א: י"א שמותר לומר לגוי להדליק נר לישראל לצורך סעודת שבת משום שאמירה לגוי אפילו במלאכה גמורה לצורך מצווה - שרי (מ"ב: זו שיטת "העיתורי". ודווקא אם יושב בחושך ואין לו שום נר לאכול לאורו אולם אם יש לו נר אחד או שגמר סעודתו ואפילו לא ברך ברכת המזון - תו לא חשיב מקום מצווה אך אם היה לו נר ועבר ואמר לגוי להדליק לו עוד אחד - מותר לו ליהנות מאורו כמבואר בסעי' ד'. ופשוט שאסור לישראל לעבור על שבות במקום מצווה. ולבנות בית כנסת בשבת ע"י גוי - במג"א מחמיר וכן הפמ"ג, ונימק דהווי מצווה שאינה עוברת. ובמג"א בסי' רמ"ד העלה שאם הגוי הבונה מקבל כסף בקבלנות או אפילו בשכירות במצב בו הוא מסרב לקבל בקבלנות, ויש חשש שמא תתבטל לגמרי בניית בית הכנסת - שרי) וע"פ היתר זה רבים נוהגים

לומר לגוי להדליק נר לצורך סעודה ובפרט לצורך חתונה או מילה ואין מי שמוחה בידם- אולם יש להחמיר במקום שאין זה צורך גדול משום שרוב הפוסקים חולקים על כך (מ"ב: אין מוחה בידם משום שמוטב שיהיו שוגגים ולא מזידים. וכמה אחרונים החמירו גם במקום צורך גדול אולם בפמ"ג כתב להתיר בבין השמשות של מוצ"ש ע"י גוי וכ"ש בבין השמשות של ערב שבת שהתירו בו שבות במקום מצווה. ומ"מ במקום מצוות רבים, כגון שנפל העירוב ורבים יכשלו באיסור הוצאה מותר לסמוך על "העיטור" שהתיר שבות של אמירה לגוי אפילו במלאכה דאו')

ג'- אם אומר ישראל לעבדו או שפחתו הנוכרים ללכת עימו והדליקו לכך נר, אע"פ שגם הם צריכים

לנר- אסור, משום שעיקר ההליכה היא עבור ישראל (מ"ב: ודווקא עם הולך ישראל עימם אבל אם ישראל שלחם והם הדליקו והולכים לבד- שרי למרות שנשלחו עבור ישראל כי אין גוף ישראל נהנה מהאיסור. ולא עוד אלא שלאחר שסיימו פעולתם רשאי ישראל ליהנות מאור הנר כי הנוכרים הדליקו אותו לצורכם. וכן בפעולה אותה התחילה השפחה לעשות לבדה כגון להדיח כלים והדליקה לכך נר, רשאי ישראל לסייע לה ואין זה מיחזי כנר שהודלק עבור ישראל). רמ"א: ומותר לומר לגוי ללכת עימו ולטלטל עבורו נר דלוק כי האיסור הוא רק טלטול (מ"ב: ומ"מ שרי רק לבני תורה שלא יבואו להקל בכך. ולמרות שאין חילוק בהיתר זה בין נר שעווה לנר של שמן, אם הולך עימו הגוי עם נר של שמן יזהר שלא ילך עימו במרוצה כי קרוב בכך לכיבוי או הבערה והווי כבר שבות באיסור תורה ולא רק בטלטול. ההיתר לגוי בטלטול נובע מכך שגם לישראל מותר לטלטל מוקצה גמור לצורך דבר המותר בטלטול בגופו א"כ באמירה לנוכרי לא מהני מידי. ובמג"א ס"י רע"ט' כתב לאסור אמירה לנוכרי כאשר האמירה היא לצורך דבר האסור כגון שלא יגנב (הנר)

ד'- אם יש בבית ישראל נר דולק ונר גוי והדליק נר נוסף- מותר להשתמש לאורו כל עוד הנר הראשון דולק אולם לאחר שכבה הנר הראשון גם השני נאסר וה"ה אם הוסיף שמו לנר דולק-

מותר להשתמש בו עד שיכלה שמו של ישראל (מ"ב: ומותר אפילו שבזכות הנר של הגוי יש יותר אור. אולם אם ישראל לא יכול היה לראות דבר מה קודם לכן- אסור. וה"ה במדורה שהגוי הוסיף לה קרשים- יש להתיר להשתמש בה במקום צורך עד שיכלו עציו של ישראל. ביה"ל: ויש שהתירו להשתמש אפילו לאחר שכלו הנרות והעצים שהרי התחלתם בהיתר וכתבו שבשעת הדחק משום עונג שבת יש להקל כמוהם אולם אין זה להלכה ואין להקל בכך. ובעששית שצריך לכבותה לגמרי בכדי להוסיף לה שמן- יש לאסור אם נעשה בציווי ישראל ואם נעשה שלא בציווי ישראל יש להקל עד שיכלה שמו של ישראל למרות שהגוי מכבה ומדליק שנית). רמ"א: ומותר למחות בגוי שבא להדליק נר או להוסיף שמן (מ"ב: נקט לשון "מותר" לאשמועינן דשרי לדבר עימו בעניין ההדלקה והני"מ שהנר של הגוי אך אם זה היה נרו של ישראל- חייב למחות בו. ואם מיחה בו ולא הקשיב לו- ניכר שהדליק את הנר עבור עצמו ושרי לישראל להשתמש לאורו אפילו אם זה הנר שלו ובביתו של ישראל ובלבד שימחה בו ממש)

ה'- בארצות הקור- מותר לומר לגוי להדליק מדורה לקטנים וגם לגדולים מותר להתחמם כנגדה ואם הקור גדול- מותר לומר לו להדליקה אפילו לגדולים משום שקי"ל- "הכול חולים אצל הקור".

ואין להתיר אם הקור לא גדול (מ"ב: וכך שרי להסיק את התנור. אך אם הודלקה המדורה לקטנים וגדולים יחד במקום בו רק לקטנים שרי- אסור ליהנות ממנה כלל. ואסור לגוי להסיק שנית בשעת המנחה כדי שיהא חם למוצ"ש שהרי התנור עדיין חם מהבוקר אולם בעניין זה הכול לפי רמת הקור בחוץ ורמת החום של התנור. וצריך להכין הפחמים שיהיו מזומנים לגוי כי אסור לישראל לטלטלם. ואין למחות במתירים להסיק ע"י גוי גם כשהקור אינו גדול דמוטב שיהיו שוגגים מאשר מזידים. ומ"מ גם המתירים הללו לכל פחות יקבעו עם הגוי בקבלנות שעליו להדליק את התנור אם יהיה קר ואז יהא נחשב כמסיק את התנור מדעתו)

ס"י רעז'- שלא לגרום לנר להיכבות

א'- אם נר מונח מאחורי הדלת- אסור לפותחה שמא הרוח תכבה אותו (מ"ב: וה"ה בכל סוגי הנרות. ודווקא אם הנר קרוב אל הדלת בעניין שעלול להיכבות ואסור אפילו אם פותח בנחת. ביה"ל: ואם לא נושבת רוח בחוץ יש להקל אם פותח בנחת. מ"ב: והמג"א החמיר בפתיחה רגילה אם אין רוח בחוץ משום שכל רגע הרוח יכולה לנשוב). רמ"א: אך מותר לסגור את אותה הדלת וכן חלון שכנגד הנר (מ"ב: שהרי לא פעל כלום בסגירתה- לא הבעיר ולא כיבה). שו"ע: ואם הנר קבוע בכותל שמאחורי הדלת אסור לו לפתוח ולסגור את הדלת כדרכו אלא יפתח ויסגור בנחת (מ"ב: אם יפתח את הדלק היא תגיע אל הנר ותקיש עליו. ומ"מ מותר לסגור את הדלת בנחת והחשש בסגירה חזקה הוא שינוע הקיר ויבוא לידי כיבוי או

הבערה) **ואם הנר קבוע בדלת עצמה- אסור לפתוח ולסגור כלל כי כל מעשה בדלת מקרב או מרחיק את השמן מהפתילה ואתי לכיבוי או הבערה** (מ"ב: ולמרות שאינו מתכוון- הווי פ"ר. ואם גם במקרה זה פותח וסוגר בנחת- שרי. ואין לומר שהדלת נעשית בסיס לאיסור לנר כי הדלת חשובה יותר שמשמשת לבית). **רמ"א:** ובנר של שעווה הקבוע בדלת מותר לפתוח ולסגור (מ"ב: וה"ה של חלב משום שלא שייך בהם הבערה או כיבוי בריחוק ובקירוב כי אין שמן אך אם יש לחוש שיכבה לגמרי- גם בשעווה יש לאסור)

ב'- אסור לפתוח דלת כנגד מדורה הקרובה אליה ואפילו אם יש רק רוח מצויה אולם לסוגרה- שרי **ואין בכך משום מכבה** (מ"ב: הרוח מבעירה את האש והווי פ"ר. והשו"ע אוסר ברוח מצויה גזירה אתו רוח שאינה מצויה ולכן אם אין רוח כלל- שרי. ובר"ן משמע שאם ע"י סגירת הדלת נוצרת רוח- אסור. ומותר לסגור את הדלת אפילו אם יש רוח כי אין בכך כיבוי אלא רק עצירת הרוח והמדורה נכבית מאליה)

ג'- אם שכח נר על השולחן- מנערו שייפול אפילו אם הוא דולק ורק יזהר לא לכוון לכבותו (מ"ב: מותר לנער משום שאין זה פ"ר שיכבה ועוד הווי דבר שאינו מתכוון. ומשמע בכמה פוסקים שדווקא ניעור בנחת לא הווי פ"ר. ביה"ל: ומכוון ששכח שם את הנר אנו מתירים לו גם להרים את השולחן אם הנר במקרה בו הוא צריך למקומו). **רמ"א:** ובמקום שאינו צריך כ"כ- עדיף ע"י גוי (מ"ב: משום שבמקום שאין כוונה שרי ע"י גוי אפילו פ"ר ולכן גם בנר של שמן שרי ואם אין גוי- יעשה ע"י קטן. ביה"ל: ולדעת הגר"א יש להחמיר לעשותו ע"י גוי גם בנר של שעווה). **שו"ע:** והני מילי בנר של שעווה וכיוצא בו אבל אם היה בו **שמן אסור משום שוודאי יקרבונו לפתילה ונמצא מבעיר** (ביה"ל: וכן ייתכן שירחיק את השמן ונמצא מכבה ואע"ג דזה פ"ר דלא ניחא ליה- איסור דרבנן יש בכל גוונא. מ"ב: ודווקא בניעור אבל מותר לטלטל בנחת את השולחן עם הנר). **ואם הניח את הנר על השולחן מדעת אסור לנערו משום שהשולחן הווי בסיס לדבר האסור** (מ"ב: רש"י סובר שהנחה מדעת זה בזמן בה"ש בלבד אולם ה"תרומה" סובר שמדעת זה לכל השבת כולה וא"כ לשיטתו שרי ביום השבת לטלטל את השולחן והמפה כי לאחר שהנרות כבו אין לנו עוד צורך בהם. והב"ח פוסק להקל כ"תרומה" במקום פסידיא אם אין גוי או קטן. וכן שרי במקרה בו היה על השולחן גם דבר היתר שיותר חשוב לו מהאיסור דהווי בסיס לדבר האסור והמותר. ואם אינו יכול לנער את הנר במקום- יכול ליטלנו עם השולחן למקום אחר וכן אם צריך למקום השולחן שרי אם היה עליו גם דבר היתר חשוב בין השמשות. והפמ"ג כתב שכל מקום בו הוא יכול לנער, עדיף ולא יסמוך על בסיס לדבר האסור והמותר). **רמ"א:** ומ"מ מותר לגעת בשולחן כי לא מטלטל את הנר וכן בכל דבר מוקצה שרי לגעת שאינו מזיזו (מלבד ביצה) (מ"ב: ודווקא במנורה קבועה אך במנורה תלויה אסור כי בכל נגיעה מזיזה ואפילו לאחר שכבתה)

ד'- מותר להניח נר של שבת על גבי אילן כי אין חשש שיבוא ליטלו לאחר שיכבה ונמצא משתמש במחובר אולם ביו"ט אסור כי יש חשש שאכן יטלנו (מ"ב: בשבת אין חשש כי אסור לטלטל נר שדלק)

ה'- מותר לכפות קערה על הנר בשבת כדי שלא ידליק את הקורה (מ"ב: ודווקא קערה של חרס ולא של מתכת כי המחממה חייב משום מבעיר אא"כ יש לחוש לסכנת נפשות. ובא השו"ע ללמדנו שאף שהקורה אינה ניטלת בשבת שרי ליטול עבורה כלי ולימדנו שכלי ניטל גם לצורך דבר שאינו ניטל. וכן שרי אם אור הנר מפריע לו אולם בכל מקרה יזהר להשאיר מעט אוויר לאש כי הוא עלול לכבותה. ביה"ל: ואם הקערה שכופה נוגעת בקורה, לדעת המג"א אסור כי הנגיעה היא לצורך דבר המוקצה אולם לגר"א נגיעה שרי בכל גוונא)

סי' רע"א- מותר לכבות נר עבור חולה

א'- מותר לכבות את הנר עבור חולה שיש בו סכנה כדי שיישן (ביה"ל: צריך לבאר שע"י השינה הוא יתרפא ויתחזק. וא"כ, אפילו בחולה שאב"ס והרופא אומר שאם לא ישן יסתכן- שרי לכבות הנר. מ"ב: וברמב"ם לפרוש המשניות כתב שזה דווקא במצב בו אין אפשרות לכפות על הנר כלי, להעביר את החולה לחדר אחר או את הנר- כי אחרת וודאי שנעדיף לעבור על טלטול מאשר כיבוי. ביה"ל: ולמרות שיש לומר שהרמב"ם אזיל לשיטתו שמחייב על מלאכה שאין צריך לגופה ואנו לא קי"ל כוותיה ולכן נקל לכבות- לדינא אין להקל בכך כלל. וכשמקיץ החולה יכול להדליק לו את הנר שנית ואם יש גוי זמין והחולה לא יינזק אם יאחר- יחכו לגוי והטעם בכל זה הוא מפני שפיקו"נ דוחה שבת וה"ה אם ירא שלסטים יראו אותו- יכול לכבות וה"ה בספק פיקו"נ דשרי אך לא שרי עבור חולה שאין בו סכנה אפילו למאן דאמר שכיבוי אינו חיוב חטאת שהרי זו מלאכה שאצ"ל- יש לאסור ולא מצינו כיבוי הצריך לגופו אלא במכבה עצים כדי לעשותם פחמים או מכבה פתילה כדי שתדלק יפה ולרמב"ם חייב גם על מלאכה שאצ"ל. ביה"ל: ועכ"פ מותר לעשות

עבור החולה רק מה שהכרחי עבורו ולכן אם יש אור מספיק לא יטו את הנר לראות היטב. ועבור חולה שאב"ס אסור אפילו למעט טיפה את אור הנר)